

Ed
332

Ed 332

F. F. 9.

PRVSSIA
CHRISTIANA,

SIVE DE

INTRODVCTIONE

RELIGIONIS

CHRISTIANAE IN PRVSSIAM

PER

MARTYRES TENTATA,

QVORVM VITAS VERITATI HISTO-
RICAE RESTITVIT,

ATQVE NONNVLLA AD ILLVSTRATIONEM
X. ET XI. SEC. FACIENTIA INSERVIT

ANDREAS SCHOTTVS,

AG. DANTISC.

GEDANI,

APVD GEORGIVM MARCV M KNOCHIVM,

MDCCXXXVIII.

Neumann

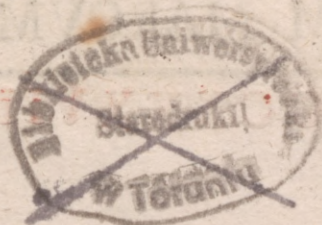
2646

Claudianus Lib. I. de raptu Proserp. v. 220.

Rem peragit tempus.

Pol. 8. II. 3306

LECTORI BENEVOLO Salutem !

Veræ Religionis emolumenta optime examinantur ab iis, qui idololatriæ tristia cognoscunt fata. Non omnibus tamen hæc cognitio facile acquiritur. Obstant enim infelices mortales idolorum abominando cultu fascinati eruenta sua atrocitate, quo minus in tenebris istis Lux aliqua affulgeat. Historici equidem illius ævi, quo obscuritati tali dispellendæ armorum splendor, aut studium virorum adhibebatur religiosorum, quandam suppeditant notitiam, sed minus distinctam. Excusat tamen hanc Scriptorum confusam brevitatem bellorum horrida ac diuturna tempestas. Excusat etiam Eruditionis communis neglectus. Vitio vertebatur Seculis undecimo atque duodecimo scientia supra vulgus evecta. Magiæ tribuebatur, quod torpor eorum,

a) *qui numerus tantum, fruges consumere nati,*
) (*as-*

---

a) HORATIVS *Lib. 1. Epist. 2. v. 27.*

assequi non poterat. Tantum aberat, ut homines dun-
 taxat plebejos iudicium tale male sanum pungeret, ut
 Viros quoque, infallibilitatem sibi vindicantes, stringe-
 ret. Hinc multa tum temporis dicebantur, quibus con-
 tradixisse crimen erat. Una oberrare chorda oportebat,
 licet talia admissa oracula tenebras propagarent, non
 tollerent. Ad veritatem autem ea ratione posteris nul-
 lus erat aditus. Errores fuco præscriptionis, longiq; tem-
 poris colore tincti iis omnibus imponebant, qui putami-
 ni inhærentes nucleum non attingebant. Accedebat
 • difficultas inquisitionis. Tempora, personæ, verba, mi-
 nimæque circumstantiæ solertissima animadversione ex-
 cussa vix exiguam sæpissime dabant probabilitatem.
 Impossibile itaque multis, quod arduum modo erat, vi-
 debatur. Suos tamen paulatim veritas nacta Patronos,
 Aureum Eruditionis Seculum exoriebatur, viros nullis
 impedimentis percussos, gignens. Multæ sane in ho-
 diernum usque diem disciplinæ, multæ artes oblivione
 sepultæ jacerent, si primis earum restauratoribus difficul-
 tates desiderium in eas inquirendi ademissent. Non enim
 in philosophicis tantum mancipia, atque magistrorum
 servum pecus ludibrio esse debent, & ad hanc scienti-
 am solam veritatis restricta erit indagatio: in historicis
 quoque novarum disquisitionum ope veritatem eruere
 oportet, ut Scriptori fides, post omnium circum-
 stantiarum exactissimam eviscerationem, prius assigne-
 tur. Norma hæc si unquam, certe Seculis illis, quibus
 ignorantia dominabatur, usui est. Non exiguum
 Historicorum numerum cum aliis accusamus. Unicus
 enim suo tempore suffecisset *Sleidanus*, cujus iudicium
 &

& veritatis studium omnibus deprædicatur. Credulitatis duntaxat apertissima vestigia, atque narrationem non historias sed fabulas proponentem taxamus. Hæ si non ubivis legerentur, minus in veritate veritas multis fictionibus maculata exularet. Leviori opera certe Herculi Augiæ purgabatur stabulum, quam Volumen falsitatum quisquiliis repletum Lectori veritatis amico in ordinem redigitur. Conditio historicorum antiquiorum, superstitione in monasteriis, quibus addicti erant; imbutorum, causam harum fictionum equidem indicat, veniam tamen iisdem nullam elicit. Ethnicos olim superstitione ductos, mirum non erat. Christianos merito eandem fugere ceu pestem decebat. Præsenti nihilo minus malo quærendum erat remedium. Multi igitur, ut historia temporum illorum, eliminatis fabulis, genuina esset, suam navabant operam. Quisque potissimum suæ regioni inservientia illustrabat, emendabat, & applicabat. Nec Prussiæ Nostræ sui deerant Scriptores. *Hartknochius* tamen primus exterorum cum Historicis domesticis perutilem conjunctionem atque collationem perficiebat. Cujus vestigiis in præsentī nostra opella insistimus. Permittes quæso, Lector Benevole, ut eandem, remotis omnibus, quæ formari forsitan poterant, objectionibus, Tibi magis commendemus. Prussiam Christianam inscripsimus, ut aliorum imitemur Exemplum. Sic PONTANVS *Bohemiam Piam*, CARAFA *Germaniam Sacram*, VASLOVIVS VITES *Aquiloni- am s. Sueciam Sanctam*, scripsere. His autem titulis idem, quod noster indicat, denotarunt. Quod

b) - - - - - *novi & ignoti veniamus,*
Grati erimus fortasse minus. - - -

Veritas interea, a quocunque vel quibuscunque proponatur verbis, grata erit. Veniam etiam nobis pollicemur, si alicubi fuerimus hallucinati. Lectori enim Benevolo scribimus, qui errorem non ex uno alterove loco, ubi erratum, dijudicat, sed ex aliis, ubi errori obviam itum, excusat. Quod verum a falso solerter distinxerimus, nemo certe vitio vertet. Hodie enim dudum illa cessit injuria, quod

c) - - - *si dubitas, clament periisse pudorem.*

Cuncti pene - - - - -

Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt:

Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ

Imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Vitas equidem Sanctorum, non autem Historiam Prussiae Ecclesiasticam in nigro exhibere nonnullis videbimur. At male hi utramque separant. Vitæ enim horum Martyrum pristinum idololatriæ statum, initia Religionis Christianæ, situm terrarum Prussiae, incolarum atrocitatem, Christianismi stupendum in his regionibus contemptum, paucorum quoque accessum exponunt, & ad sequentia melius intelligenda necessariae sunt. Principio non notis opusculum hocce illustrare, sed earum contenta ipsi tractationi inserere mens erat:

Cessit

b) PALINGENIVS *Lib. I. Zodiaci vita. v. 14. 15.*

c) HORATIVS *Lib. II. Epist. I. v. 80. 81. 83. 84. 85.*

Cessit tamen propositum, cum observationes textui illatas sensum dilataturas ponderaremus. Si alicui nonnulla superflua sunt, huic perpendendum erit, quod partium nostrarum duxerimus, ne aliquid sine explicatione omitemus. Non enim tantum scribebamus Historicis, quibus omnia, quæ ab aliis olim satis confuse dicta fuere, nota erant. Nostras meditationes illi etiam accommodabamus scopo, ut inservirent pluribus. Et licet periodus temporis, qua evenerunt circumstantiæ in hac sectione investigatæ, obscuritate laboret, materia tamen sterilis minime fuit. Sterilitatem Elaboratio potissimum efficit, vel repetitio molesta ejus, quod dixere Patres, producit. Ultimum hic scopulum evitavimus, nihil admittentes, quod non omni modo cum veritate conveniret. Primum autem, singula debita industria explicantes. Sterilitatem agri ruricola suo irrigat sudore, laudandus de naturæ obstaculis feliciter superatis. Illustramus in præsentî Historiam Ecclesiasticam, non quod Politicam minoris æstimemus, vel eam nulla emendatione indigere existimemus; sed, quod Historiam Ecclesiasticam Politicæ in Prussia credamur esse fundamentum. Si non omnibus hæc instituti satisfacit ratio, sufficiet nobis si tantum aliquibus.

d) *Nam non ventosæ plebis suffragia venor.*

Ne autem nimium dixisse videamur, emendationem Historiæ Politicæ adhuc necessariam ponentes, iterum monemus, in Historia Prussica sufficienter non omnia esse enodata. Testatur hoc Exemplum Supremorum

)(

Or.

---

d) HORATIVS *Lib. 1. Epist. 19. v. 37.*

Ordinis Magistrorum. Disceptant enim Scriptores de numero eorum. Nec tempus regiminis idem multis placet. Exemplum hoc adduximus, non quod unicum sit. Suppetunt plura. Industria autem, ac fide dignorum Documentorum apparatus defectus hosce tollere possunt. Paucis equidem id felicitatis contigit, ut utrumque possideant. Sumtus & molestiæ, quibus talia comparantur, plurimos impediunt. Nec omnes, quibus æquior fortuna, huic labori officiorum gravitas impendere aliquid horarum patitur. Alii contra, cum minus idonei sint, defectus illos adaugent, quibus *Horatianum* illud in mentem revocandum:

e) *Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus; & versate diæ, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri; cui lecta potenter erit res;
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.*

Sic aliis natura voluntatem, aliis vero vires negavit. Quantum nobis licuit, in usus nostros convertimus. Illa enim Scripta, quæ in præsentî opusculo occurrunt, jam olim typus divulgaverat. Et ex his multa correctionem nobis, hæcenus non observatam svadebant. Num recta incesserimus via, ex hisce jamjam pagellis Benevolo Lectori judicare licebit. Firmius testimonium totius operis, tribus Sectionibus absolvendi, nexus supeditabit. Humana primæ Sectionis exceptione, ut reliquæ propediem eam excipiant, efficere poteris. Scrib. Gedani d. 18. Martii. MDCCXXXVIII.

DE

DE
 INTRODVCTIONE RELIGIONIS
 CHRISTIANAE IN PRVSSIAM,
 PER MARTYRES TENTATA,

§. I.

Tantæ molis erat, idolorum cultui adsvectos, patriisque irretitos erroribus populos æternæ eripere pernicipi, ac Christi Salvatoris syavi submittere jugo, ut non nisi effuso martyrum, imo multorum millium Christianorum cruore perfici id potuerit. Saxones per triginta & plures annos Carolum M., Irminsula licet vastata, occupabant. a) Slayorum cervix

A

flecti

a) Testes hujus pertinaciæ habemus WITECHINDVM CORBEJENSEM Lib. 1. ap. MEIBOMIVM Tom. 1. rer. germ. ANNALES FRANCO-RVM a PITHAEO editos in forma minori 8va p. 8. 18. 237. &c.

CONRADVM VRSPERGENSEM ad A. 772. & 804. REGINONEM dd. AA. LAMBERTVM SCHAFFNABURGENSEM; ac historicos Ævi medii tantum non omnes.

flecti vix poterat, quorum arduam conversionem multi notarunt historici. b) Sua tamen pervicacia omnes hos Prussi superarunt. Fidem certe excederet, populum barbarum bello trium propemodum seculorum, cladiumque atrocitate vix tandem frangi potuisse, nisi unanimes Scriptorum c) consensus omnem nobis dubitandi subriperet ansam.

§. II.

Ex illis etiam Scriptoribus historia conversionis Prussiae erui atque colligi potest. Ast tricus insignibus talis impeditur occupatio. Non solum enim in magnis operibus dispersa latet, verum ipsa necessaria temporum curata observatio ab Autoribus optimae notae negligitur, ipsa quoque fides historica mirum quantum! vacillat. Historiam igitur plantatae in Prussia religionis per

b) Videlicet ADAMVS BREMENSIS in *Hist. Eccles.* & ejusdem fidi Amanuenses (sit venia verbo!) ALBERTVS STADENSIS in *chron.* HELMOLDVS in *chron. Slav.* uti etiam CRANTZIVS in *Saxoniâ, Metropoli, it. Vandaliâ* passim.

c) DVSBVRGIVS equidem *Prussiae chronicon* Cruciferorum orditur labore. Verum illa quoque periodus feritatem Prussorum sufficienter confirmat. Ad tempus interea antecedens intelli-

gendum, eandemque periodum explicandam inservient *ex Prussia* SCHVTZIVS in *hist. rer. Prussic.* L. I. & II. LEO *Hist. Pruss.* L. I. & II. & HARTKNOCHIVS in *Prussia N. c. 5.* in *Hist. Eccl.* L. I. c. 1. it. in *Dissert.* 14. DVSBVRGIO adnexâ. Quibus *Polonos* jungimus, DLVGOSSVM *Hist. Polon. Lib. II. seqq.*; MECHOVIVM *chron. Polon. Lib. II. c. 7. seqq. usque ad finem Lib. III.*; CROMERVVM *de orig. & reb. gest. Polon. L. III. seqq.*

per compendium dare opus non inutile existimabamus. Non contenti nudis adsertis virorum, ex coetu licet Eruditorum, fontes, ex quibus probabiliter eos hausisse concludi poterat, unde etiam se profecisse nonnulli candide profitebantur, ipsos adibamus. Nec poenitet impensi laboris. Multa enim perperam ab aliis dicta, imo acerrime defensa anili traditorum errorum propagatione nixa fuisse, hac ratione detegebamus. Miracula occurrebant dubia iis, qui nondum ære lavantur. Observabamus, multa in honorem illius regionis, cujus se indigenas d) historici norant, dicta, innumeros licet inde pullulantes nævos quilibet comprehenderet. Aliquibus sufficiebat legisse ex aliis, & tantum non ipsam e) verborum adhibuisse congeriem. In nostra igitur tractatione Charybdin vitavimus, caventes, ne incidere-mus in Scyllam, cujus dijudicationem benevolo relin-quimus Lectori.

§. III.

Ut ordo opellæ nostræ innotescat, sciendum, quod tractationi ipsi hos assignaverimus limites, quos conver-
A 2
sionis

d) Historia S. Adalberti, in prætenso Gnesnensi Archi-Episcopatu; in ficto ad Hungaros Apostolatu; in contentione Polonorum cum Bohemis de reliquis S. istius martyris; ipsa Polonorum ac Cruciferorum de antiquiori Prussia Dominio lis; controversie iidem populorum quotidie occurrentes hujus adserti veritatem stabiliunt.

e) Lege Leonis historiam Prussiae, eamque si lubet cum Cromero confer. Evolve alias Cromeri Simias; forsitan ordinem literarum non interruptum in multis observabis. Quibus nos aliquid debeamus, citatio indicabit, & facta Autorum adlegatio suspicionem plagii facile amolietur.

fionis postulabant vicissitudines. Martyres, Principes f) & Equites Prussis, diverso quadantenus utentes tramite, suam volebant operam. Diversæ personæ diversas supeditarunt periodos. Prima earum Martyrum circumscribitur conatibus, qui Sectionem primam efficient, atque præsentī elaboratione absolventur. Reliquæ, si DEUS vitam dederit, brevi subsequenter.

§. IV.

Fines Prussiæ in præsentiarum specialissime non determinabimus, nec ipsos incolas, unde venerint, scrupulose indagabimus. Perpetuæ rerum atque finium g) muta-

f) Miraberis equidem *Principum*, non aliud hic comparere nomen. Ast desine mirari. Per duo enim illa secula, quibus Poloni (quæ de aliis populis scimus, obscura sunt) cum Prussis de religione, & quod merito addendum, de regione decertabant, non omnes Polonorum Principes *Regio* diademate, non omnes etiam *Ducali* tantummodo ornati erant tiarâ. Qui Piasto Regium jam titulum tribuunt, quod Polonorum historici plerique audent, in tenebris lucem cæci contuentur. Et, qui Boleßaum Chrobry primum constituunt Regem, necdum omnem moverunt lapidem, (de quo vid. *Decus Patriæ nostræ* Doctiss. LENGNI-

CHIVS in *Biblioth. Polon. Part. 2. observ. 1. §. 8. 9.*) nude tamen & prorsus rejici nequeunt, cum non omnium historicorum coævorum objici possit silentium. Hoc extra omnem dubitationis aleam positum, *Duces* in Polonia Sec. XI. & XII. fuisse, ast *Regis* quoque Sceptrum iis Seculis Polonorum regiones moderasse certissimum.

g) SPIGELIVS in *not. ad GVNTHERI Ligurinum in collect. REVBERI fol. 281.* egregie hæc cogitata illustrat: *Videbis autem & nationum sedes, & regnorum populorumque nomina subinde mutata, s. veteres s. recentiores rerum temporumque Scriptores evolvas. Sic*

mutationes cuilibet persuadebunt, non eandem Prussiae nostrae semper fuisse faciem. Migrationes gentium, h) & bella, quibus inclyta Scandinavia, prave nonnullis Thule i) dicta, officina illa gentium & vagina nationum k) Septentrionales terras populosque olim exponerat, multa confuderunt. Hinc alterationes (barbarorum actiones barbara voce insignimus;) pristinae terrarum Prussicarum aliunde l) petendae, & scopo nostro

A 3

fatis.

Alsatia nunc dicitur, quae olim Alemannia. Sic Austria nunc appellatur, quae olim Pannoniae pars erat. add. AENEAS SYLVIVS in *Statu Eur. sub Frid. III. Imp. cap. 2. ap. FREHERVM T. 2. rer. germ. f. 43.*

h) Vastohas volumine describit LAZIVS. Ast caute legendus.

i) PROCOPIO scil. atque ex recentioribus ORTELIO, quos ideo perstringit CLVERIVS *L. III. germ. antiq. c. 39.* Longinquitas Autores illos excusat; nec mirum, insulas ab iisdem confusas, cum ipsa gentium antiquarum nomina à nonnullis prave olim distincta testetur, & hinc eos breviter quidem sed argute notet DOVSA in *Annal. Holland. p. 62. 63.* TACITVS in *Agricolâ c. 10.*, Thulen pro Thule legit. Verum hæc lectio improbatur

CLVERIO *d. l. fol. 168.* Thulen nihilominus etiam reperimus in STRABONE *Geograph. L. IV.* POMP. MELA *L. III. de Situ Orbis c. 6.*; atque PLINIO *L. II. hist. nat. c. 75. it. L. IV. c. 16:* qui ultimus Autor *L. IV. c. 13.* ad discernendam Scandinaviam ab Insula Thule opem fert.

k) Hoc encomio Scanziam suam, nobis Scandinaviam, ornat JORNANDES *de rebus geticis §. 13.* Aliis alia placent. CLVERIVS etenim *l. c. c. 34.* in dubium vocat illam variarum gentium originem, cui MICRAELIVM & HORNIVM accenset HARTKNOCHIVS *Pruss. Vet. c. 2. §. 5. f. 48.*

l) Ex HARTKNOCHII *Pruss. Vet. c. 2. §. 18;* cujus contenta latius donata videsis inter *Dispp. DVSBVRGIO adjectas Disp. 3.*

satisfaciamus generalem limitum constitutionem exhibentes. Sufficiat itaque, Prussiam Pomerania, Oceano, Masovia, m) Russia n) & Polonia tum temporis fuisse circumscriptam.

§. V.

Illam Prussiam circa exitum Sec. X., a viris Christianæ

§. 14. it. ex HENNEBERGERI *succincta descript. terr. Pr. p. 1. seqq.* & WAISSELI *Chron. Pr. p. 1. seqq.* adde etiam quoad aliquam Prussiæ Partem illa, quæ a nobis in sequentibus observata.

m) Adjecta hisce constitutis limitibus *Masovia* locum habebit, licet MECHOVIVS *L. II. c. 14.* CROMERVS *Lib. IV. in PISTORII Corp. hist. pol. f. 449;* & alii *Masovia* nomen a *Maslao* post obitum *Miesconis II.*, quem Anno 1034. contigisse narrant, derivent, Plocensemque districtum tunc Mazoviam appellatam opinentur. Tantum enim abest, ut omnes huic derivationi subscribant, ut SARNICIVS potius *Lib. I. Annal. Polon. fol. 34. & Lib. VI. f. 228. 30.* diserte testetur: *nequaquam ipsi esse credibile, gentem tam generosam a latro-*

ne, quem Faziges in crucem gratificaturi Casimiro egerant, cognomen sibi quaesivisse. Ne autem *Sarnicium* nimium dixisse existimemus, notandum erit, KADLVBKONEM antiquiorem *Poloniæ* Historicum consentire, cui *quidam de sordido famulitii genere, avo originario, sed vir facundus & strenuus Moslaus nomine dicitur, prouti scribit MATTHAEVS in KADLVBKONE l. 2. hist. pol. post DLVGOSVVM edit. Lips. col. 652., quem Getæ paribulo affigunt. ib. col. 653. per Getas vero interprete COMMENTATORE intelligit Prutenos; ib. Lib. I. col. 623.*

n) CLVVERIVS *Russiæ* viciniam negavit, quam contra eundem demonstratum ivit HARTKNOCHIVS *Pruss. Vet. c. 1. §. 2. f. 3. & Disp. 3. §. 13.*

stianæ fidei addictis, nomen Christi, in quo unica salutis nostræ spes, percepisse certissimum. Antiquiora tempora probabilitatibus, & his ut plurimum levissimis nituntur. Vicinia equidem Poloniæ & Prussiæ aliquam maturioris prædicationis suppeditaret speciem, si, quæ Poloni o) de lumine Evangelii jam olim sibi oborto gloriantur, cimmeriis non obvoluta essent tenebris. Interea, cum aliis tales arrideant naniæ, hinc, ne nostro tantum sensu abundare, optimasque primitias & circumstantias oscitanter siluisse videamur, dicta ab iis brevissime attingemus.

§. VI.

Observamus itaque, eos, qui Polonorum religionem scrutantur, hujus primordia altius petere solitos. Statim post resurrectionem Salvatoris, initia reperisse nugantur. Nam ex *Actis Apostolorum* p) & *inscriptione Petri* q) viros Ponti religiosos, electosque advenas sibi vendicare conantur. Verum hæc sponte sua ruunt, cum fines Ponti, historicorum illius ævi fidei contrarii regantur. r) Atque adeo nec *Polonia* nec *Prussia* aliquem inde religionis antiquum splendorem jure mutuabunt.

§. VII.

o) DAMALEVICIVS in *Vit. Episc. Vladislav. Id. in Ser. ArchiEp. Gnesn.* LVBIENSKI in *vit. Episcop. Plocen. inter Opusc. posth.* & ipsi Polonorum Historici.

p) *Actor. II, 9.*

q) *I. Petr. I, I.*

r) Latius illa deduxit contra supra citatos Autores HARTKNOCHIVS *L. I. Hist. Eccl. c. I. §. I.*

§. VII.

Ne tamen, priori refutato argumento, per longam annorum seriem filere illos oporteret, S. ANDREAM *Apostolum* subnectunt, ejusque *iter Scythicum*, s) fundamentum plantatæ religionis jaciunt, nodum non solventes, magis potius implicantes. ANDREAM equidem *Scythiam* adiisse plerique t) testantur. At *Scythiæ* prolixitatem u) mente sollicita perpen-

s) Quod omnia iter istud concernentia ex *Annalibus Russorum* hauserint, fateri coguntur ALEX. GVAGNINVS in *descript. Sarm. Europ. in Moschovia fol. 17.* SARNICIVS *L. III. fol. 76. & 83.* DAMALEVICIVS *cc. II. LVBIENSKI d. l. fol. 301.* In illo tamen ultra modum sunt liberales, quod singula, quæ *Scythiæ* tribuuntur, ad Polonorum trahant majores, qui vix minimam eo tempore hujus regionis incolebant partem. Ipse quoque GVAGNINVS novos ætate Lechi introducens incolas, oblivionem pristinorum temporum inculcat.

t) MARIANVS SCOTVS *ad A. 72.* & NICEPHORVS CALLISTVS *L. II. Hist. Eccl. c. 39.* Andream *Scythiam* convertendam sorte obtigisse perhi-

bent. EVSEBIVS *L. III. Hist. E. c. 1.* affirmat, Apostolos provincias sortitos esse, addens: *sicut traditio continet.* Hinc credibile, alia traditione gavisum fuisse OTTONEM FRISING. *L. III. chron. c. 15.* scribentem: *Adiisse Andream Achaiam - Simonem & Thaddæum Scythiam.*

u) De ea consule HERODOTVM in *Melpomene, s. Hist. L. IV.* DIODORVM SICVLVM *L. II. biblioth. hist. c. 43.* JUSTINVM *Lib. II. c. 2., & potissimum STRABONEM in Geograph.* quibus adde, si lubet, GOBELINVM PERSONAM in *Cosmodrom. æt. 1. c. 4. & 5. ap. MEIBOMIVM;* ac ALTHAMERVM in *SCHARDII Tom. I. rer. germ. fol. 3.*

pendenti, itineris Apostolici descriptio v) non faciet
fatis, præsertim cum non ab omnibus eadem explicetur
methodo; x) unde etiam ista narrationis diversitas
B fidei

v) GVAGNINVS ex Russis, & ex illo alii adserunt: *S. Andre- am ad Kioviam, tunc temporis me- tropolim Russiæ adverso flumine per- venisse.* Quapropter merito gra- tulari sibi poterunt Russi de an- tiquitate Civitatis, quæ nobiliori eos quam Scytharum vel Sauro- matarum stirpe ortos demonstrat. *His enim nec domus ulla, aut ædum, aut sedes erat, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis.* JUSTI- NVS *alleg. l.* Facilius sane hi- storicis quam populis civitates atque metropoles existunt, & temporis puncto sæpius scribun- tur, quæ demonstranda multo- rum annorum vigilias poscunt. Melius GVAGNINO SAR- NICIVS *l. c. f. 76. 77.* semet explicat; Kioviam is tacet, & post iter ex aliorum fide allega- tum hanc addit notulam: *Hæc si vera sunt.* Optime & luculen- tissime autem HERBERSTAI- NIVS *comment. rer. moscov. p. m. 28. b.* (hæc editio ideo notabi- lis, quod Autor nomine Sigism.

Liberi ibi occurrat, & probabile sit, ex ignotantia editoris verba: Liberi Baronis, divisa fuisse, pri- mumque loco nominis heredita- rii oscitanter admissum. Pro- diit Antverpiæ 1557. in 8vo.) rem expedit, narrans: *Andreas adverso flumine ad montes, VBI NVNC CHIOVIA EST, navigasse.*

x) JACOBVS namque à VORAGINE Episcopus Genuen- sis in *historia Lombardica* (istum verum hujus tractatus Anonymi- ani Autorem esse indicat TRI- THEMIVS *de Script. Eccles. Part. 1. Opp. fol. 300.*) ita scribit: *Andreas apud Scythiam prædicavit, post Mirmidoniam ad urbem perve- nit, ubi vidit Matthæum: inde in Achaiam proficiscens, ibi Ægeæ ProConsulis jussu casus manibus pe- dibusque cruci alligatur, in qua etiam expiravit.* GVAGNINVS, de quo HARTKNOCHIVS o- stendit, eum foetum suum debere STRYKOVIO, Apostolum *ex Kiovia post alia itinera per ma- re germanicum Romam usque navi-*

fidem dubiam reddit. Nullatenus igitur & hæc AN-
DREÆ peregrinatio gloriam *Polonorum* s. *Prussorum*
intuitu religionis adaugebit.

§. VIII.

Mirandum sane, lynceos illos antiquitatis vindi-
ces suæ non applicasse deductioni Episcopos, quos se-
quentibus temporibus Scythiam habuisse Autores y)
notarunt; cum certe pari, si non justiori z) ratione
lumen

*gasse, postremo in Peloponneso Græ-
ciæ crucifixum fuisse recenset. LV-
BIENSKI d. l. ex Achaia Isthro
transmisso Scythiam Europæam ingres-
sum dixisse contentus.*

y) BRITANNIONIS, Scy-
tharum sub Valente Episcopi
meminit THEODORETUS
Lib. IV. H. E. c. 35. & NICE-
PHORUS CALLISTUS
Lib. XI. c. 29; THEOTINI,
qui miraculis etiam claruit, men-
tionem injicit SOZOMENUS
Lib. VII. c. 25. Imo, si præ Scy-
thia Pontus vindicibus illis arrise-
rit, adduci poterit BASILIVS,
postmodum *Cæsareæ Cappadociæ
Episcopus*, qui Ponti incolas ad
Christianam duxit religionem,
teste RUFFINO *L. II. c. 9.*
THEODORETUS etiam
L. V. c. 28. succurret, scribens,

*Joannem Chrysostomum, Pontum Le-
gibus ornasse de Sacerdotum vita recte
instituenda. Qui magnus Episco-
pus, aureum os aliis dictus, nec
Scythiæ neglexit Salutem, compa-
ravit enim viros amulatores Aposto-
licorum laborum, eosque ad Scythas
misit. l. c. c. 31. cui subjungit
THEODORETUS, semet
incidisse in literas scriptas Leontio
Ancyrano Episcopo, quibus & Scy-
tharum conversio significabatur, &
petebantur idonei ductores, qui in
Scythiam mitterentur.*

z) Licet justiore hanc pro-
babilitatem nuncupemus, nulla-
tenus tamen eam defendimus.
Justior vero videtur, respectu
ipsius memoratæ Scythiæ, cum
potissimum supra allegatis locis
incolas ultra Danubium, si Con-
stantinopolin spectes, habitantes

lumen Evangelii Poloniae, regionibusque finitimis inde adjudicari posset. Sed mittimus ea; lubentes etiam omnia, quae de SVIBERTO aa) traduntur pravæ gentium confusione tribuimus, ut paulatim scopo nostro appropinquemus.

§. IX.

Antequam tamen prorsus ab incertis temporibus abeamus, CYRILLVM atque METHODIVM bb) obiter

B 2

intelligi, innuat NICEPHORVS CALLISTVS L. VII. c. 49. Ac hos vicinia cum Polonia, fama vero religionis procul dubio cum Prussis conjunxit.

aa) Hunc CLAGIVS Lib. I. Lind. Mariana c. 7. & LEVCHTIVS in Vit. Sanctorum, Prussis prædicasse ajunt. Probe autem, eorum opinionem male intellectæ Bructerorum vel Boructuariorum & Prutenorum differentia tribuendam esse, nec admitti posse jam pridem evicit HARTKNOCHIVS d. l. in H. E. §. 6. LEO diserte fatetur Lib. I. f. 34. istum SVIBERTVM, qui natus A. 647. mortuus A. 717. per biennium primum in Prussia Evangelium Christi prædicasse. Quid clarius poscendum, si adesset duntaxat subsidium probabilitatis?

bb) Ab Hadriano Nicolai successore ambo missi sunt ad prædicandum Evangelium Slavici, quorum linguam didicerant; BARONIUS Tom. X. Annal. Eccles. ad A. 867. no. 132. Methodius vero Moravorum Ecclesiis præfectus Archiepiscopus ad suspicionem doctrinae heterodoxæ amovendam a Joanne VIII. A. 879. Romam vocatus, A. 880. falsitatem inculpationis, seque verum Orthodoxum coram Pontifice ostendit. Id. ad A. 879. no. 76. & eodem anno literis innocentia suæ testibus munitus revertitur. Id. ad A. 880. no. 15. Hæc ex Baronio. CANISIVS autem in not. ad Disput. cum Rockyzana Tom. III. Lect. Antiq. Part. II. p. 522. ex AVGVSTINI Præpositi Olomucensis Catal. Epis. Olom. qui

obiter tangimus, præsertim cum ille *omnium pene Slavorum Apostolus* ce) audiat, hic vero in Moravia, aliisque dd) regionibus Evangelium docuisse legatur. Historicos

DVBRAVIO etiam adnexus reperitur, sequentia adfert: *Primus Archi-Episcopus Moraviae Cyrillus, natione græcus, prius Constantinus Philosophus dictus, a Nicolao I. Pont. M. 87. supra 800. sedem Velegradensem suscepit, postquam Triballos primum, inde Svatoplukum Moravorum Regem cum universa gente (quæ Vistula, Danubio ac Vago fluvio terminabatur) in fide Christi initiarat. Fuere hi Marcomanni, veterum quondam historiis celebratissimi. Hic cum Ecclesiæ 5. fere annis præsedisset, Archi Episcopatu cessit, Adrianique Pontificis nutu Methodium fratrem Ecclesiæ Velegradensi præfecit. Qui cum a juniore Svatopluko multis injuriis ac contumeliis cum clero suo afficeretur, Ecclesiæ huic sacris interdixit, Romamque concessit, revocatusque non multo post, cum nihilo remissius Rex in Clerum sæviret, omnibusque sceleribus & vitiis homo sanguinarius flagraret, B. Methodius gregis sui perditionem ferre non valens, Romam iterum rediit, atque illic A. C. 907. ex hac luce migravit. Nævos hi-*

storiæ in his verbis occurrentes exponere prolixum nimis foret: Hic saltem notamus, Scriptorum mediæ ævi Maharense, Margenses atque Margentes cum Moravis his convenire.

cc) Hac denominatione utitur AVTOR *Chronici Mindensis* in MEIBOMII Tom. I. fol. 557. & MECHOVIO L. I. c. 13. idem *Doctor & Apostolus omnium Slavorum* nuncupatur. Observamus, omnes Slavos, pro omnibus unius Slavici surculi Slavis ab Autoribus quandoque usurpari. Quod unico exemplo ostendisse sufficiat. Sic MARIANVS SCOTVS ad A. 1004. scribit: *Genricus Rex (Henricus II. Imp.) Bohemiam & Boleslaum Ducem cum omni Slavorum gente subjugavit, & idem in Chronico Scederburgensi apud MEIBOMIUM Tom. I. f. 450. ita exprimitur: 1001. Henricus Rex Boemiam & gentem Slavorum superavit. Differentia annorum historico hæsitacionem non eliciet.*

dd) CVRAEVS *Annal. Siles.*

ricos ultra modum fuisse in illa appellatione largos, quilibet late diffusæ variæque ee) Slavorum gentis gnarus fatebitur: nec Poloni, de Majoribus ff) suis adhuc disceptantes, omnes statim largientur, se Slavis adnumerandos. Quod vero Prussos attinet, de his equidem novimus, Pomeranos Slavos eorum fuisse vicinos, in

B 3

ipsa

fol. 30. Moravos & Bohemos convertisse Methodium non solum credit, sed & hac fiducia ductus, *Aeneam Sylvium* in Historia conversionis bohemicæ errasse errorem centum annorum audacter pronunciat; non tamen *Aeneæ*, aut typographo forsitan illud mendum deberi blanditur. Ad stipulatur DUBRAVIVS, L. IV. hist. bohém. fol. 26. 30. Borivorium ejusque conjugem a Methodio aqua salutari tinctos referens: Addit *id. f. 31.* præter Moravos atque Bohemos in Mysia quoque Bulgaros & eorum populares Gazaros iis Pontificibus Christianismum debere. confer AENEAE SYLVII hist. bohém. c. 13. in FREHERI *Script. rer. bohém.*

ee) *Slavi*, aliis etiam dicti *Sclavi* vel *Sclavini*, prouti diversas occuparunt sedes, ita diversis innotuerunt nominibus, quæ, licet

non emendata, sine allegatione Autorum posuisse, satis erit. Erant itaque *Sclavi Obotriti, Wilzi s. Weletabi* vel *Luitici*, hinc *Kycini, Circipani, Tholenzi, Rhedari; Rhani s. Rugiani, Sorabi, Hevelli, Linones, Siusli, Wagiri, Polabi, Charentani, Bejemi s. Boëmani, Marahenses, Dalmatii, Pomerani* &c. vid. AD. BREMENSIS L. II. H. E. c. 10. 11. 13. 14. it. *Annales Pithœani* in 8vo passim, alique.

ff) De his Historicus insignis *Conf. Du. LENGNICHIVS* peculiari Dissertatione egit, & in eadem, defendendo *Lazios*, quorum Procopius meminit, quousque probabilitatis historicæ filum ducere possit, acute ostendit. Non incongruum erit monuisse, Polonos aliosve, cuicumque favent genti, sub illius nomine reliquas, toto licet cælo diversas, etiam complecti, ubi vis Vandalos, Slavos &c. collocantes.

ipsa vero Prussia gg) Slavos habitasse, nisi Slavorum nomen ad omnes fere populos extendere quis maluerit, vix demonstrabitur. Unde merito Polonis atque Borussiae omne religionis commodum intuitu horum Virorum abjudicamus,

§. X.

Haecenus de maxime incertis: brevibus adhuc de paululum certioribus, at firmo tamen fundamento destitutis. Optimum namque argumentum famæ de Christiana religione ad Prussos perlatae suppeditaret Fundatio Episcopatum hh) in Polonia sub Miecislao

A.

gg) Consule HARTKNOCHIVM *Pruss. Ant. c. 1. 2. it. Disput. post DVSBERGIVM 2. & 3. & HENNEBERGERVM jam supra citatum,*

hh) Miecislauum in infantia cæcum, Mieszkonemque appellatum, septennem in tonsura visum recepisse, omnes confitentur Polonorum historiae. Addunt recentiores, eundem ad Principatus gubernacula admotum, salutaris lavacro tinctum Christo nomen dedisse, duosque Archiepiscopatus cum 7. Episcopatibus erigi curasse. Quod Dlugossi commentum Cromerus expolivit; reliqui ad verbum fere secuti. Corruisset illud sine fulcro Cro-

meriano male cohærens fundatae in Polonia religionis ædificium, cum lacunæ ibidem occurrant non pauca. Accusandus enim in eo merito Dlugossus, quod ratione temporum sæpissime alucinetur. Et ne ex aliorum ruinis famam ædificare videamur, quosdam in hac materia duntaxat contra chronologiam commissos notabimus naves. Pias hospitalitatem, fidem Historicorum Polonicorum secutus, tribuit Anno 904. addens, præfuisse eo tempore Ecclesie Catholice AGAPITVM II. *Lib. I. Edit. Lips. col. 81.* Agapitus vero circa medium Seculi X. in solio sedit Pontificali. (v. PLATINA

A. C. 966. facta, nisi aperte falsa huic inferta essent narrationi. Culmensis ii) enim atque Crusviciensis diocæscos Episcopi nullatenus otiosos abominandæ inter Prussos idololatriæ kk) spectatores exhibituri fuissent,

de Vit. Pontif. p. m. 335.) Post mortem Patris Filius succedit A. 901. col. 84; hoc mortuo A. 932., v. col. 85. Lesco regnat, col. 86. Filio Lesconis Ziemomyslo nascitur Filius cæcus, postea visu donatus. col. 87. Ziemomyslus 8. tantum annis clavum Reip. Polonicæ dirigit. col. 89. & post ejus mortem heros noster Miecislaus, qui visum regnante patre, col. 87. receperat, & A. 964. 12., vel, si nimium concesserimus, 14. annorum erat, septem jam utebatur pellicibus, atque impatiens describitur, quod steriles consumeret annos, nec dulce patris posset cognoscere nomen col. 89.; A. 965. Dambrowkæ nubit. col. 93. &c. Ut taceamus ætatem Piaſti, probabilitatis terminos excedentem; & nihilominus eandem Ziemomyslo tribuit.

ii) Lubricitatem foundationis hujus Episcopatus docte pro more ostendit supra laudatus Dn. LENGNICHIVS in *Dissert. de*

Religionis Christian. in Polon. init. COMMENTATOR sane KADŁUBKONIS Tom. II. *Dlugossi col. 645.*, qui ante Dlugossum scripsit, hujus Episcopatus non meminit, & alium quoque ordinem atque numerum imo fundatorem Episcopatum adstruit. HELMOLDVS itidem (vixit hic Sec. XII.) L. I. c. I. Poloniam in 8. Episcopatus dividi diserte fatetur. Quod dictis in §. 2. & 17. cit. *Dissert.* adjiciendum judicavimus. v. HARTKNOCHIVM L. II. de Rep. Polon. c. 3. §. 2.

kk) Probe scimus introductionem Christianæ religionis supponere ejectionem idololatriæ; Cum tamen illius introductio non involvat, ut singula religionis capita percurramus. Inde nec exterminium hujus, idolorum sedulam descriptionem expresse poscit. Illi igitur nunc superse- dentes operæ, Lectorem ad HARTKNOCHIVM in *Vet. Pruss. c. 5 — 9. atque Ejusd.*

sent, nisi Polonicæ conversionis, iis temporibus assignatæ, magnum opus illos fere totos occupasse fingere velimus. Sed linquimus tandem illos antiquitatis defensores, & ad ipsa Prussicæ conversionis initia pertractanda, martyrumque in Prussia cæforum vitam mentem admoveamus.

§. XI.

ADALBERTVS II) est, qui primam, quantum scimus, Prussis convertendis, at frustraneam & infelicem navavit operam. Dignus, cujus vitam mm) cujus

Dissert. 6 — 10. Dusburgio junctam remittimus. Sectione forsitan sequenti occasio subnasceatur, quædam de Idolis Prussorum & eorum idololatria adjiciendi.

II) Licet diversis modis ab Autoribus nomen hoc legatur, differentia tamen lectionis nihil obstat. Aliis vocatur *Albertus*, nonnullis *Adalbertus*, *Adelbertus*, *Ethelbertus*, *Athelbertus*, *Woitichius*, *Woittech* & *Woyciech*. Posterioris appellationis occasionem in sequentibus exponendam servamus.

mm) Eam jam olim duo coævi Scriptores exararunt, & occurrunt, altera in SVRII Tom. II. *Vit. Sanctorum ad d. 23. April.*; altera in CANISII Tom. V. *Lect. Antiq. Part. 2. p. 329 — 354.*

Posterior etiam COSMAE PRAGENSI a FREHERO denuo *Hanoviae 1607. edito*, atque BZOVII Continuatoris Baroni Tomo XX. *Annal. Eccles. f. 598 — 608. addita* apparet. Prima incipit: *Nascitur purpureus flos &c.* Secunda: *Est locus in partibus &c.* Male utramque expresse non distinxit HOPPIVS in *Schediasm. de Script. hist. pol. præfixo edit. Dlugossi Lips. Tom. I. §. 55. col. 140.* cum ad verbum, imo in narratione ipsa differant. *Suriana*, ipso Surio teste, quod latinatatem concernit, immutata. *Canisiana* vero a *Freheriana* in distinctione capitum abit, quorum illa 44. hæc 30. tantum absolvitur. *Bzoviana* medium tenet, 36. constans capitibus. Utriusq;

cujus etiam martyrium tricis innumeris implicatum diligenter excutiamus. Ad introductionem enim religionis

C

autorem, quantum licet, expiscabimur. De *Suriana* igitur pervasi sumus, quod S. Bruno, Successor D. Adalberti in martyrio, eandem composuerit, cujus demonstrationem ad not. yyyyyy rejicimus, ubi plura de eodem Martyre. Quoad *Canisianam*, BZOVIVS Tom. XX. fol. 568. col. 2. rem expedit, dicens: scripsisse Gerbertum, cum jam Pontifex esset, & Sylvester nominaretur, vitam S. ADALBERTI Martyris, Pragensis Episcopi, Ungariæ & Poloniae Apostoli &c. Frustra eandem quidam adscripsere COSMAE PRAGENSI; & miramur, istum errorem ab HELWICHIO, infra citando, Disp. 1. §. 1. foveri, cum tamen ignorare non poterat, HARTKNOCHEM jam dudum Dissert. 2. §. 1. id mendum repurgasse. Ansam errato ipse dedit COSMAS verbis quibusdam, male a Lectoribus intellectis. Scribit enim *Idem Lib. 1. Chron. Bohem. ad A. 995. Quid sibi (ADALBERTO) suus grex responderit, — scire poterit, qui vitam ejus s. passionem lege-*

rit. Nam mihi jam dicta bis dicere non placet ista; ubi interpretati sunt: jam dicta, ac si ab ipso COSMA dicta fuissent, cum ea tantum verba inferant, tempore Cosmæ vitam ADALBERTI scriptam extasse. Ante BZOVIVM jam BARONIVS Tom. XI. Annal. Eccl. ad A. 1003. no. 6. & in Martyrologio Romano ad d. 23. Apr. dixerat, asservari hanc vitam in Bibliotheca Cassinensi. BZOVIVS autem eandem sub hoc edidit titulo l. c. S. ADALBERTI Ursini, Comitum Rosenbergii, Pragensis Episcopi, Gnesnensis Archi-Episcopi & Martyris, Boëmorum, Hungarorum, Polonorum, Prussorum Apostoli Vita & Passio ab Ejus Synchrono & Familiari SYLVESTRO II. P. M. edita. Illam etiam aliquot notis, quæ tamen non magni momenti, illustrat, & tandem fol. 610. testimonia BALDVINI JUNII, SPONDANI & BARONII affirmantium, SYLVESTRVM II. hanc vitam scripsisse, subjicit. TRITHEMIVM, solertem alias Scriptorum Ecclesiastico-

onis curate desctibendam, circumstantiæ introducentis multum juvare possunt. Nullatenus tamen vitio nobis vertendum erit, quod a turbæ aliquando recesserimus opinione. Non quantitatem, qualitatem votorum consideramus. Fabula, quæ ex uno quodam male
 cœpta,

rum indagatorem, qui Pontificis illius Scripta in *Chron. Hirsaug. Part. II. Opp. fol. 42.* recenset, sive tractatum ipsum sive Autorem tantum latuisse, probat silentium. Cum in sequentibus utraque vitæ editio nobis sæpius alleganda veniat, alteram *Surianam*, alteram *Canisianam* brevitatis studio plerumque nominare placuit. Inter recentiores **BOLELV CZKI** suam operam huic Martyri, vovit compilando *Rosam bohemicam s. Libros duos de Vita & Martyrio S. ADALBERTI*, quorum posterior **ANONYMI** cujusdam *illustrationem Cantici Adalbertini* continet. Idem **BOLELV CZKI** *cit. tr. c. 9. §. 1. p. 209.* Vitam **S. ADALBERTI**, quæ *Postilla VVGECHII* bohemicè translatae appendicem efficit, allegat, uti & passim in notis **DRAVSCHOVII** *Vitam S. ADALBERTI, RIBADENEIRAM* & alios citat, quos tamen non curavimus.

Hactenus memoratis addimus **DAMALEVICIVM** in *Vit. ArchiEpisc. Gnesnens.* (cujus mentio benevolam atque promptam hujus aliorumve Librorum communicationem a *Viro profunde Erudito* **Dn. VALENTINO SCHLIEFFIO**, *Consule, Mæcenate* de venerando nobis factam publice deprædicare, atque insimul **RELIQVIS** *submisso cultu prosequendis* **FACTORIBVS** gratiarum nostrarum humillimarum thura libare jubet) qui *pag. 57 — 64.* **ADALBERTI** etiam gesta explicat. Desudavit itidem in hoc labore **CHRISTIANVS HELWICHIVS** *duabus Dissertationibus de Vita S. Martyris ADALBERTI, Hungarorum, Prussorumque Apostoli Region. 1693. habitis*; quarum elaboratio vix proditorem immutatae postea religionis ageret. **HARTKNOCHIVS** non omitendus, præter alia loca *L. I. H. E. c. 1. §. 8 — 10.* Vitam delineans.

coepta, deinde secutis tradita temporibus, serisque Ne-
potibus aucta pueros occupet. Historicum scopulos
Syrenum obturatis fugere auribus oportet. Hinc et-
iam multa, quæ ab aliis nn) Adalberto tribuuntur, con-
sulto omisimus.

§. XII.

Natus oo) hic ADALBERTVS ex Patre
C 2 Sla-

nn) Aliorum igitur iudicio re-
linquimus DAMALEVICIVM
l. c. p. 64. ex Barlenk referentem:
*Bruta arrectis prædicanti Adalberto
adstitisse auribus.* Cui narrationi
DV BRAVIVS, ut eo jucundi-
or connexio videretur, *Lib. VI.
hist. bohém. fol. 47.* præter enu-
meratas animalium species addit,
*nutu illa capitum approbasse, quasi
bene per ADALBERTVM mo-
nita sentirent, intelligerentque.* Plu-
ra certe in Autoribus *noz. antec.*
adlegatis reperiuntur, quæ recti-
us, cum ipsum veritatis historicæ
nexum obfuscent, negliguntur.

oo) Quo año mundum ingres-
sus sit in vitis non invenimus. De-
terminare tamen recentioribus
aliquod placuit tempus, constitu-
entibus A. 939. v. HARTKNO-
CHIVS *l. c. §. 8.* & ex eo *Doctiss.
Dn. SEYLERVS in Illustrata Prussia
Tom. II. p. 82.* Verum cum ex

sequentibus innotescat, ADAL-
BERTVM *per novem tantum-
modo annos pulverem deglatiisse scho-
lasticum, puerum quoque Magdebur-
gum missum, (quod ultimum Vita
Canisiana clarissime ostendit) ibi-
dem sancto chrismate ab ADAL-
BERTO ArchiEpiscopo linitum,
imo tempore mortis Ditmari lascivi-
entem adhuc & effrenem extitisse
adolefcentem;* præter ea, cum quo-
que *noz. qq.* ostensuri simus, An-
num 969. de cœpto Episcopatu
intelligi non posse, cum inexpli-
cabilibus laboret nodis, & ultra
integrum decennium progredi-
endum sit; hinc adolescens ille
quadragenarius vix sine morali
interpretatione, quæ tamen lau-
di martyris, mirum, quantum
detraheret, admitti poterit, &
iste annus titubabit. Probabi-
lem equidem hujus erroneæ
opinionis fontem reperisse cre-

Slavnik, pp) Matre Strzezislava, qq) Parentibus
illu-

debamus in ipsa Episcoporum
requisita ætate, quod essentielle
facile alios ad devia ducere pote-
rat. Nam, in Episcopum neminem
eligi, nisi qui jam tricesimum ætatis
annum exegerit, vult c. cum in cun-
ctis X. de Electione & El. potest.
Cum vero, ADALBERTVM
ad Episcopale culmen juvenem
pervenisse, quilibet antiquiorum
notaret Auctorum, justam anno-
rum seriem, admissio anno Ele-
ctionis 969. cancellis 6. lustro-
rum terminabant. Verum ne
primas nobis in hac suspitione
oborta vindicarem, obstitit
HELWICHIVS *Disp. I. S. I.*
ex BOLELVCKI ostendens,
illam conjecturam jam olim aliis
subnatam fuisse; Et tandem ip-
sum BOLELVCKI ex Clariss.
LILIENTHALII, de quo
Prussia sibi merito gratulatur,
Bibliotheca instructissima atque
favore non reticendo nobis com-
municatum evolvere licuit, ubi
P. I. c. 3. S. 2. plura, rem ta-
men minime exhaurientia, repe-
rimus. Obscuritatem ibi qui-
dem atque negligentiam prisco-
rum illorum temporum accusat,
non vero eandem emendat atque

illuminat; addit e contrario
quædam magis ludibrium mar-
tyris excitantia. Sic S. 3. statuit,
non nisi ante vigesimum annum Woy-
tischum, cui ipse Auctor c. 6. S.
I. p. 118. acre ingenium, memori-
amque summam juveni adscribit,
Psalterium Davidis memoriæ impri-
mere potuisse, cum tamen nemi-
nem lateat, in ætate puerili ma-
gis quam juvenili mentem ceræ
æquiparari posse, cui omnes fi-
guræ facillime imprimuntur.
Nihilominus hunc annum non
admittere, S. 4. sibi religioni du-
cit. Sic loquitur: *Atque ira B.*
nostrum Episcopum Salutis A. 939
datum, pie credere persuadent. Olim
futurum est, cum Sanctum Dei facie
ad faciem intueri licebit, humanos
errores feliciter videbimus, ridebimus.
Num ita veritatem optime asse-
quamur, præjudiciis liberi faci-
le dijudicabunt. Ne vero hanc
materiam sicco pede prætere-
amus, observandum, eodem c. cum
supra allegato querelas occurrere,
de quibusdam aliquid pro necessitate
temporis factum esse, & ne hoc in
exemplum a posteris traheretur, illam
ætatem decreto statutam; quod evi-
denter alios edocere poterat,

illustribus, rr) Slawnik enim Lybicensis ss) Comes,
C3 tt)

prius, sc. ante ALEXANDRVM III., qui naviculam sic dictam Petri circa finem Seculi XII. gubernabat, & hujus Decreti lator erat, eam aetatem non semper fuisse observatam. Unde nec ad annum nativitatis sine hæsitatione constituendum illa sufficere poterat ratio. Contrarium potius edoceberis conferendo not. aaa) Ut tandem nostram addamus sententiam, verisimile nobis videtur, post Annum 950. & si certus pro incerto nominandus, Anno 953. Behemiæ hunc apertum esse thesaurum. Tum enim pace quodammodo regio illa sub *Boleslao Sævo* fruebatur, quam cædes *S. Wenceslai*, A. 938. patrata, interverterat. Et inspectio minutiarum, quas biographi Adalbertini sedulo connotarunt, belli tam atrocis, ex atrociori adhuc facinore provenientis, male concoquit præteritionem. Cui accedit, quod necessitudinem sanguinis cum Henrico admittenri magis hic annus faveat. Verum quid de illa consanguinitate credere liceat, not. vv) ostendemus.

pp) *Sclavicus* vocatur BON-

FINIO *rer. hungaric. Dec. II. Lib. I. f. 196. cumque obiisse diem extremum A. 981. testatur COSMAS ad d. A. BOLELVCIO* vero magis Annus 983. arridet, ut hac ratione aliis pie persvadeat, mœrorem ex cæde filiorum conceptum miserum patrem confecisse. c. 11. §. 16. p. 316. Verum cum annus ille cædi non conveniat, v. infra not. ssss) præstabit forsitan, ut COSMAM Historicum 4. Seculis antiquiorem sequamur.

qq) Ex multum tortis reliquis nominibus hoc perspicuitas eligere svasit. BOLELVCZKI eam c. 2. §. 3. p. 34. Sororem BOLESLAI II. Bohemiæ Ducis nominat. Ast sibi non constans §. 11. p. 47., eandem *Wratislai ex Drabomira filiam, Boleslai Sævi & S. Wenceslai Sororem* dicit. Mortuam A. 987. refert COSMAS.

rr) Optime hæc dicta illustrat BALVZIVS in not. ad *Sarvati Lupi Opera* p. 482. seq. cujus verba expressa videsis in CYPRIANI *doctr. Christi mor. tractat. prælim. p. ult. not. m.*

ss) Fines hujus Comitatus ex COSMA PRAGENSI, inter-

tt) & cognatus uu) Henrici II. Imp. fuisse perhibetur.

fertis paucis, ex aliorum autoritate, emendationibus, subjiciemus: Metropolis fuit LVBIC (Lybicum) sita loco, ubi amnis CIDLINA nomen perdit suum, intrans liberioris aquæ (forte, cursum) in fluvium LABAE. (LABIA, alias ALBA fluvius. DLVGOSSVS L. I. col. 22, recentioribus vocatur ALBIS:) Habuit autem principatus sui hos terminos. Ad occidentalem plagam contra Boemiam, rivulum SVRMA, & castrum, quod est situm in monte OSSEKA juxta flumen MSAM. (MISAM nominat DVBRAVIVS L. I. Hist. bojem. fol. 2. MIZAM HVBNERVS Geograph. p. 594.) Similiter plagam ad Australem contra Teutonicos orientales has urbes habuit terminales; HINON, DVDLEBI, NETHOLICI (CHEINORO, DAVBLEBIVM, & NETOLICZ legit BOLELVCZKI c. 2. §. 4. pag. 35.) usque ad mediam Sylvam. Item solis ad ortum contra Moraviae regnum, castrum sub Sylva situm LVTOMIS, vel usque ad rivulum SVTTAVA, qui est in media sylva. Item ad Aquilonalem plagam contra Poloni-

am castellum KLADSCO, (municipium Glacium, DVBRAVIVS L. XI. fol. 94.) situm juxta flumen nomine NIZZAM. Illustrationis loco addimus locum ex BONFINIO fol. cit. 196. ubi sequentia: Imperasse LVBECO, quæ Metropolis sita est, ubi CIDLINA fluvius ALBIM influit: Quin etiam in Boemiam ad SVRIANAM & NISAM usque fluvium; in Teutones ad medium usque Hercyniæ sylvæ; versus Moravianam ad SVITANAM usque amnem, & in Polonia ad GLASTVM usque oppidum agrum amplificasse referunt. add. BOLELVCZKI l. c. c. 2. §. 4. & 5. Bohemorum invidiam hujus districtus amplitudinem excitasse, nec tristes pravæ cupidinis effectus efugere potuisse, violenta metropoleos dirutio testatur, quæ eo tempore obtigit, quo ADALBERTVS in Monasterio Romano Bohemorum duritiem luxit.

tt) LANGIVS in Chron. Citiz, ap. PISTORIVM fol. 761. illum Bohemiæ Baronem nominat, adserens: ADALBERTVM de nobili Boemiæ Baronum prosapia ortum, DVBRAVIVS L. VI

tur. Non tamen omnes Scriptores in utroque con-
fen-

fol. 44. (edit. Basil. 1575.) Libicensem cum Comitem nominat, addita hac explicatione per parenthesis: Sic enim, qui vicariam Principis Jurisdictionem regionatim per arces vel oppida administrabant, tunc appellabantur, ut nunc quoque apud Hungaros Comites vocantur, & apud Polonos Palatini. Ulterius BOLELVICZKI c. 2. §. 2. p. 30. seq. progreditur. Contra HAGEDIVM enim & BALBINVM ostendere conatur, jam tum temporis COMITEM IMPERII nostrum fuisse Slavnicum. Ast conatur; cum ejus probatio satisfacere nemini possit. Ex not. preced. illud patebit, ejus Dominio Libicium subjacuisse; hoc vero dominium non utile sed directum fuisse, desolationis cum cæde 4. filiorum conjunctæ solers indagatio indicabit. Unde concludere secure licebit, Virum illustrem patrem Adalberti fuisse. Ex dictis etiam explicare facilius poterimus illa, quæ ap. SIGEBERTVM GEMBLAC ad A. 846. leguntur: 14. Duces Boemanorum baptizari fecisse LVDOVICVM.

uu) Vita Suriana f. 826. po-

nit: Mater - juncta marito - qui contingit. Reges linea sanguinis, quem longe lateque jura dantem hodie tremit populus, adeoque HENRICO Regi accessit proximus nepos. Cum vinculo sanguinis enodando notam sequentem destinaverimus, hic tantum monemus, ex hujus loci verbis hodie & Regi ætatem Autoris elici posse. Scripsit igitur post obitum OTTONIS III. ast ante coronationem Imperatoriam HENRICI II. quam anno 1014. evenisse testatur DITMARVS Lib. VII. chron. Merseb. in pr. p. m. 183. edit. Mader. AVTOR Chronici Magdeburgensis in MEIBOMIIT II. fol. 275. ADALBERTVM Regiæ Stirpis fuisse notat. LVBIENSKI in Vit. Episc. Ploc. fol. 311. OTTONIS III. Romanorum Imp. consanguineum martyrem appellat, quod JOANNES DE LASCO in Privil. Regni Pol. præf. fol. pen. per Nepotem ex Sorore exprimit. HARTKNOCHIVS contra l. c. §. 8. WOYCIECHVM HENRICI I. Aucupis dicti, Imp. Rom. ex sorore nepotem esse statuit.

sentiunt. De comitatu equidem parum disceptatur, ast sanguinis vinculum suo non caret dubio. vv) Quod ani-

vv) Quod enim attinet locum ex Surio allegatum, ante omnia sciendum, *Surium*. ne aures delicatioribus offenderet, vitas illas alia Latinitate donasse, unde multa a primis Exemplaribus absentia ibi legi, quilibet cognoscet. Hinc autem fides earum multum quoque vacillat, praesertim ubi gravissimae circumstantiae contrarium edocent. Jam olim praeter alios CAR. LE COINTE in *Annal. Ecclesiast. Francorum* ostendit, *Surio* soli non nimium esse fidendum. Si itaque veritas historica dissensum praecipit, merito eum rejicimus. Quod hic obvenire demonstrabimus. Nepotes antiquioribus vocari fratrum sororumque filios, ut & liberos ex patruis, notissimum. Hic vero loci per *proximum nepotem* non nisi *Sororis* intelligi poterit *filius*. *Imp.* HENRICVS II. autem An. 972. natus dicitur. Proavum HENRICVM I. *Aucupem Imp.*, Patrem HENRICVM II. *Ducem Bavariae* agnoscebat, quem Ducatum Avo illius Imperatoris HENRICO, Germano suo OTTO M. *Imp.*

largitus erat ad saniora redacto. Extendamus itaque, quomodolibet voluerimus, Genealogiam, vix natu majorem ipso Henrico inveniemus Sororem, quae, si iusto elocata ponatur tempore, ADALBERTVS tempore Martyrii fuit in ephebis. Ipsa quoque Sororum ab Autoribus facta recensio hanc refutat necessitudinem. De GISLA Regina Hungarorum communis Historicorum consensus. Addit AVENTINVS *Lib. V. Annal. Bojorum fol. 333.* GERPYRGEM, *Chimensium Virginum maximam*, i. e. Abbatissam: Jungit aliam TRITHEMIVS in *Chron Duc. Bavar. Tom. 1. Opp.* HETVIGIN, *Conjugem LOTHARII Burggravii Medeburgensis*. Citra necessitatem prolixus forem, curate veritatem hujus Genealogiae inquirens. Sufficit enim illas, quae nominantur, Sorores, S. Adalberti non extitisse *avias*. Non leve etiam dubio illi pondus adjicit silentium DITMARI, Scriptoris HENRICO II. *Imp.* coevi. Hic S. ADALBERTVM *dilectum OTTONI III. martyrem*

animum utriusque parentis concernit, voluptas in patre, superstitio vero, in genitrice notatur, xx)

D

Primus hic fili-

vocat, *Lib. IV. p. 83.* de sanguinis vinculo nihil memorans. Nec *altera Vita* tale quid fingere audeat, quæ tamen ejusmodi splendorem studio reticuisse minime censenda, præsertim cum SYLVESTRVM talia latere non potuerunt. *Surio* refutato, *Chronici Magdeburgensis* verba etiam brevibus stringamus. *Regiæ stirpis* ibi dici ADALBERTVM, mirum non est, cum Duces Bohemix istis temporibus sæpius Reges audiant, & ex iis sanguinem traxisse, facile Auctor peregrinus, Magdeburgensis tantum Ecclesiæ honorem ambiens, sibi persuasit. Ad Imperatores enim hoc consanguinitatis decus ipsum referre voluisse vix probabile, cum in sequentibus iter OTTONIS in Poloniam allegans, nihil ad scopum faciens adducat. LVBIENIVM vero & LASCIVM huic Polonix Patrono, & momentaneo per umbram Archiepiscopo blanditum esse, id zelo amoris patrii dandum. HARTKNOCHIVS, perspicax alias historicus, nodum alio

modo solvere quæsit. HENRICO II. commode insisti non posse cognoscens, ad HENRICVM I. *Imp.* cum BOLELV-CZKI *c. 1. §. 1. p. 8. c. 2. §. 1. p. 29.* confugit. Tantum tamen abest, ut sic omnis eximatur scrupulus, ut ipsa etiam hic Genealogia ab aliis producta aperte contradicat, & præter hæc sub-ruto fundamento hujus commenti *in not. oo.*, anno sc. natiuitatis, ipsum fictionis ædificium collabetur. BOLELV-CZKI interea, ut hoc matrimonium aliquo tingeret colore, & ut ob-jectio simul removeretur, Sororem Imperatoris homini privato & Dynastæ tantum Bohemico nuptui datam fuisse, ex, nescio quo, Mæcenatis sui MSto refert, Patrem *Slavnikonis* in Misnia aliquid fortunarum possedisse *c. 2. §. 3. p. 32. 33.* Ast non confessioni citationi ejusmodi MStorum fidem largiendam esse, historici norunt.

xx) SVRIVS id vult *f. 826.* his verbis: *Habitabat cum illo neglecta castitas.* Excusare eundem

filiolus conjugii erat fructus, quem morbus, yy) lethalis creditus, officiorum secularium spei eripiebat, & Votum Parentum, inde emergens, Ecclesiastico ordini donabat.

§. XIII.

Annos infantiae supergressus Magdeburgum zz) ad

nititur in sequentibus, verum ita, ut matris superstitionem, patrisque libidinem acrius pungat, occasionem hujus peccati patefaciens: *Fœmina casta moribus, plena eleemosynis, fidem loquens operibus, nobilitati suæ pulchrum responsum dedit, sed discipula virtutis bene fit rea custos fratris. Nam dum fervet zelo castitatis, dum fit familiaris famula orationis, dat viro occasionem peccandi, non cum una, sed cum turba fœminarum.* Ipsa textus inspectio nullam hic emendationem verborum factam esse svaedet, atque eo fortius veritatem asserti stabilit. Cui junge, quæ postea de Polygamia dicentur, illam inter Bohemos summo licet Episcopi accedente studio eradici nullatenus potuisse, & magis ad assensum compelleris. BOLELVCIUM tamen ista verba non parum urunt, hinc ut

semet expediat, HAGECIVM opponit, Autorem mediæ Seculi XVI., *istum, ait, testari, SLAVNICI Sarcophagum per multos annos odores fragrantissimos in festo S. ADALBERTI, nempe d. 23. Aprilis annue spirasse, P. I. c. II. §. 16. p. 317.* Ecce argumentum stringens.

yy) Non curamus, num corporis inflatio, num febris, utramque enim Autores allegant, voti illius fuerit occasio. Nec ipsam votorum ejusmodi justitiam defendimus.

zz) Ea ætate enim non nisi in monasteriis sedes erat eruditionis, & Principes, stirpis quoque Imperatoriæ, Collegiis Canonorum aut Monachorum demandabantur; quorum quædam Exempla in medium adfert MEIBOMIVS in *proem. vindic. Billin-gan. Tom. III. rer. germ. fol. 36.*

ad ArchiEpiscopum ADALBERTVM aaa) mittitur,
 D 2 qui

aaa) Primus hic est Archi-Episcopus metropoleos Magdeburgensis, fundatae per OTTONEM M. Imp. Post LIBVTIVM, ex Cœnobitis S. Albani electum, in itinere autem mortuum, hic A. 961. ex Cœnobitis S. Maximi Successor designatus, & Episcopus Rugianorum institutus, isti populo Evangelium annuntiat. Incassum tamen se laborare videns, non sine periculo vitæ A. 962. revertitur, & A. 966. Abbas Wurtzburgenfi (Weissenburgenfi habet BOLELVCZKI c. 4. §. 4. p. 82.) cœnobia præficitur, notante isthæc omnia CONTINVATORE REGINONIS ad dd. AA. BARONIVS ad A. 971. no. 13. errore aliorum denudato, Charibdin evasurus in Scyllam incidit. Monito enim Lectore, male confundi hunc *Adalbertum* cum Martyre, nihil enim inter eos præter nomen commune esse, subjicit: *His junge & tertium ADELBERTVM, Rugorum ordinatum Episcopum.* BOLELVCZKI eadem chorda oberat, aliquantum tamen propior scopo evadit, ex REGINONE

ADALBERTI Successorem A. 962. alium ADALBERTVM in Episcopatu Rugensi constituens. Hunc ille Magdeburgensem credit fuisse Archi-Episcopum, non illum, c. 4. §. 5. p. 85. *Adalbertum* hunc, male a *Rugensi* discretum, DITMARVS L. II. p. 29., A. 970. ArchiEpiscopatum adeptum fuisse docet. Aliis alia arridet opinio. BARONIVS ex ADAMOBREMENSI A. 971. LANGIVS autem in Chron. Citiz. f. 758. A. 967. habet. Nobis mentio hujus ArchiEpiscopi ad Annum natalem *Adalberti* martyris, (not. oo.) designatum, magis roborandum egregie inservire potest. Si enim A. 939. natus, (quod aliis placuit) Magdeburgum trigesimo fere ætatis anno accessit, ubi *Orricum* Præceptorem nactus. Papæ! Discipulus barbatus! BOLELVCZKI scopulum hunc difficultatis observans, misere torquetur, ne in eum illidat. Annum ergo ArchiEpiscopatus *Adalberti*, & Scholasticum *Woyciechi* conciliare studet; ast laudanda voluntas. v. c. 4. §. 7. Archi-Præsul *Adalbertus*

qui in confirmatione crismatis, bbb) nomen ejus *Woyciech* in *Adalberti* nuncupationem mutat, ccc) Ibi informationi OTRICI ddd) ab eodem traditur; cujus tamen

moritur A. 983. XII. Cal. Junii, referente DITMARO L. III. p. 52. Corrigendus igitur AVTOR *Compilationis Chronol.* in PISTORIO f. 731. *Episcopo Ruthenis ab OTTONE I. misso Martyrium tribuens.*

bbb) *Confirmatio* hæc partim in infantibus, partim in consecratione Episcoporum apud Pontificios usum obtinet. Utriusque suppeditabimus splendidum Exemplum. Primum exhibebit CAROLVS IV. *Imp.*, qui in juventute WENCESLAVS dictus, *confirmatus a Prasule ritu solemni, ac nomen CAROLI R. Gallie ferre jussus, non alio deinceps nomine, quam CAROLI nominatus fuit.* DVBRAVIVS *Lib. XX. hist. boh. f. 192.* Ipse idem testatur in Vita a semet conscripta, inter FREHERI *Script. rer. boh. f. 89.* legenda. Secundum dabit BONIFACIVS, Germanorum Apostolus, qui in consecratione WINFRIDI deposuit nomen. v. MARIANVS SCOTVS *ad AA. 715. 717. 719. &*

CHRONICA HAMELEN, in MEIBOMII T. II. f. 513. De hac materia consule SCHILTERVM L. II. *Inst. Jur. Canon. tit. 2. §. 32.* & erudite h. l. illustrantem ECCARDVM.

ccc) Difficultatem pronunciationis eam mutationem quoque promovisse, lubentes Scriptoribus concedimus, licebit tamen addere subnatam inde suspicionem. Aperte illa videtur ansam præbuisse, ut hodiernum etiam Poloni *Adalbertum* idiomate patrio *Woyciech* nuncupent. BZOVIVS multum abit, pro *Woyciech* legens *Vincentius*; addit tamen *idem in vita S. Adalb. f. 600. §. 3. not. f. Codicem S. Cæcilia habere Vventium.*

ddd) Quem BZOVIVS modo STERICVM f. 600. §. 6. modo ASTERICVM f. 601. §. 9. male nominat. Ab aliis enim OTRICVS dicitur. Erat prius Scholasticus in Monasterio Magdeburgensi, quo titulo ii, quibus juvenum inspectio demandata erat, insigniebantur.

tamen monitis & doctrina non diu gavisus est, Imperatore OTTONE II. suam ad aulam hunc Scholasticum vocante, Scholasticis tandem eee) studiis absolutis, patrios repetit penates, atque DITMARI fff)

D 3

pri-

conf. TRITHEMIVS in Chron. Monast. Hirsaug. P. II. Opp. f. 29. ad A. 943. Latius hujus muneris limites extendit BZOVIVS in Sylvestro II. d. I. fol. 572. ubi ita loquitur: Quos Scholasticos antiquitus vocabant, ii non tantum Scholis Didascalii praesidebant, verum etiam a scriniis, seu a secretis & literis Principum habebantur, & Cancellarii vel Prothonotarii dicebantur, eratque nomen dignitatis & officii Ecclesiastici, ut GENEBRARDVS observat. Redeamus ad Otricum. Hunc facundia, forsitan etiam divortium morum, Archi-Episcopum inter & Scholasticum, discordiae metuenda causa, OTTONIS II. servitio addixit, cujus Capellanus factus; quod Suriana vita f. 827. ita notat: Capella gregis Magistrum tulit. Mortuo Adalberto, Viri hujus eximii svavis recordatio unanimem Cleri populique elicuit electionem OTRICI in Successorem Archi-Episcopi. Obstitit huic rite electo GISILERI frau-

dulenta ambitio, ne prodesset unanimitas eligentium. Nec multum profuisset, illo licet æmulo non oborto. Anno etenim eodem 983. Beneventi, abijtum ex Monasterio lugens, decessit; quæ prolixius leguntur in DITMARO Lib. III. p. 52. - 55. TRITHEMIVS paululum abijt ab illa narratione, induens personam blandiloquentuli. Nam in Chron. Hirs. f. 37. refert: Invitum Electioni de se factæ OTRICVM consensisse, orasseque Deum, ut eum fieri Episcopum non permitteret, quod & impetravit. Nam itinere pro confirmatione ad Curiam Romanam non sine opinione Sanctitatis decessit.

eee) Postquam ter ternos in arena Studii palæstram exercuit ingenii, observante AVTORE Vitæ Surianæ f. 827.

fff) DITMARVS hic, qui & Theodomarus, natione Saxo, notitiæ lingvæ Slavonicæ, & favori BOLESLAI PII splendorem muneris debuit. Negligen-

primi ggg) Episcopi hhh) Pragensis auspiciis Sub-
Diaconatum iii) adipiscitur.

§. XIV.

ter tamen illo eum functum esse, querela in agone constituti plurimis notata testatur. Diem supremum obiit non A. 969., uti plerumque statuunt, verum A. 983 cuius probationem v. *not. mmm.*

ggg) Bohemia Christiana sub Episcopo olim erat Ratisbonensi. Nondum autem religio animos hominum adeo occupaverat, ut passim & sæpius Ethnicismi non erumperent germina. Ad clavum enim Principatus sedentes, seducti & seducentes pravo erant Exemplo. Tandem OTTO II. *Imp.* precibus aliorum motus, *Episcopum* WOLFGANGVM per Legatos sollicitavit, ut sibi liceret curare Episcopi in Bohemia institutionem. Assensus est precibus Majestate fultis lubens, præsertim cum in compensationem prædia ipsi offerrentur, atque tanta promptitudine rem aggressus, ut privilegium ipse composuerit. v. *Vita S. WOLFGANGI Episc. Ratisb. c. 29. in SVRII Tom. V. p. 1001., & AVENTINVS Lib. V. Annal. Boi. f. 396. COSMAS PRAGENSIS ad A. 967., & ex hoc reliqui, parti-*

bus Pontificis M. addicti, huic erectionem istius Episcopatus præ Imperatore tribuere malunt, prave omnia confundentes. Nondum enim Imperatores Jure investituræ exciderant, conf. *not. ppp*; nec Bohemia sui jam juris erat. DVBRAVIUS equidem BOLESLAO SÆVO deliberationem de Episcopo in Bohemia constituendo adscribit *Lib. V. fol. 43.* Hanc autem narrationem evidentissime falsis, de STEPHANI ad illud tempus rejecto Pontificatu, circumstantiis merito suspectam reddit. Quod etiam reprehendum in DLVGOSSE, foundationem svasionibus DĄBROWCAE Ducis Poloniae consortis tribuenti, eamque sub AGAPETO II. *Pont. A. 974. factam Lib. II. col. 102. scribenti, cum AGAPETVS notante SCOTO A. 944. per 10. An. & aliquot menses, HERMANNO CONTRACTO vero A. 945. per A. 9. & menses 7. Sedi Papali præesse cœperit. Ne tamen in totum rejiciamus Pontificis JOANNIS curam, obstat præter Inscriptionem 1555.*

§. XIV.

Hujus spartæ licet inculpatam non gesserit curam,

in templo S. Viti Pragæ ex jussu Imp. FERDINANDI I. collocatam, teste BOLELVCZKI c. 14. §. 22. p. 516. 17., Diploma a COSMA PRAGENSI prolatum. Admittimus igitur, verum eatenus tantummodo, ut ad segregationem templi, non autem ad datam BOLES�AO potestatem de eligendo Pontifice extendatur. Ille etenim JOANNES amicus Cæsaris juribus Imperatoris contrarius fuisse præsumi vix poterit.

hhh) Per quatuor Secula Metropolitanum agnoscebat Moguntinum Archi-Episcopum. Ast Seculo XIV. CAROLVS IV. hoc illum nexu liberavit. DVBRAVIVS L. XXII. f. 206. scribit, quod CAROLVS IV. Imp. ERNESTVM Episcopum Pragensem in contumeliam Metropolitanæ Moguntini, qui Carolo aduersas partes foverat, Archi-Episcopum a CLEMENTE (VI.) Romano Pontifice creari procuraverit. add. PONTANVM Lib. III. Bohem. p. 44. & LANGIVM in Chron. Citiz. fol. 838. it. ad. A. 1362. fol. 840. BOLELVCZKI tamen

c. 14. §. 13. p. 474. inscriptionem adducit, ex qua patet, nondum Imperii ascendisse culmen CAROLVM IV. Verba inscriptionis sequentia ad scopum inserviunt: *A. D. 1344. d. 3. Men. Mart. sublimata est Sancta Pragensis Ecclesia in Metropolitanam per Dominum CLEMENTEM Papam. Etiam eodem Anno & Die positus est primus lapis fundamenti novi chori Pragensis, per Serenissimum Principem Dominum JOHANNEM, Regem Bohemæ, Comitens Lucenburgensem, ac Serenissimos Principes, Dn. CAROLVM tunc Marchionem Moraviæ, post Imperatorem promotum, JOHANNEM Dominum Carinthiæ &c. Quod etiam reliqui Historici confirmant. Annus tantum exemptionis non omnibus idem placet. Magnif. Dn. MASCOVIVS Disp. de Primatibus, Metropolitanis &c §. 89. Annum eligit 1343. GOLDASTVMque, cui A. 1346. magis arridet, rejicit. Aliis alia lubent. Si tamen non omnis fides supra citatis inscriptionis verbis detrahitur, Annus 1344. litem decidere poterit. Idem*

curam, kkk) adolescentiæ tamen fervor nævis illis veniam illiciet, præsertim cum emendatio vitæ III) eos postea sepelierit. Causam correctionis mors mmm)
Epi-

Doctiss. Dn. MASCOVIVS altius primordia petit, causamque mutationis clarius explicat: HENRICVS, ait, *Archi-Episcopus Moguntinus, quoniam Imperatoris LVDOVICI BAVARI partes acriter tuebatur, invisus erat Papæ. Itaque BENEDICTVS XII. Papa solvebat A. 1341. Episcopum Pragensem ab omni erga Moguntinum, quem Schismaticum traducebat, obsequio. Paulo post idem Pontifex ERNESTO, Pragensem Antistiti, facultatem concedebat, CAROLO, Marchioni tum Moravia Regalem unctionem impertiendi. Addit de proxime sequentibus temporibus: Papa (CLEMENS VI.) jus peragendæ unctionis Regalis, quod Moguntini fuerat, A. 1345. in novum Archi-Episcopum transtulit. Quod CAROLVS IV. electus jam Romanorum Rex A. 1347. denuo sancivit.*

iii) AVTOR *Vitæ Canisianæ* c. 8. his generalibus utitur verbis: *Sub Sacre civitatis Pragæ Episcopo arma Christianæ militiæ militaturus assumpt.* COSMAS autem

PRAGENSIS *Subdiaconi* munus exprimit. BOLELVCKI c. 6. §. 2. p. 119. paululum abit, ex HAGECIO, PAPROCIO & PONTANO referens apud ADALBERTVM *Magdeburgensem* fuisse ordinatum Sub-Diaconum, & Diaconum factum sub DITMARO. Injustum tamen foret, postponere COSMAM recentioribus istis Autoribus. Ignoramus etiam, quomodo TRITHEMIVS, nominans eum in *Chron. Monast. Hirsaug. f. 37. monachum canobii Fuldensis*, veniam mereatur.

kkk) In *Vitæ Canisianæ* c. 8. lepide hoc ita exprimitur: *His diebus deliciosus miles erat. Apud AVTOREM Vitæ Surianæ fol. 827. lascivisse dicitur. BOLELVCKI autem Sanctum excusat. c. 6.*

III) Multa *dd. II.* bona opera in medium adducuntur, quæ scire volenti correctionem probabunt.

mmm) COSMAS in A. 969. IV. Non. Januarii eam mortem

Episcopi *Ditmari* suppeditabat, qui ultimum spiritum trahens conniventiam, respectu Bohemorum, splendidumque vitæ genus, semet cognoscens, detestabatur, nnn) & ADALBERTVM præsentem convertebat.

E Dignus

incidisse persuadere aliis conatur. Verum frustra. Cum enim ipse concedat, sedem illam non diu post obitum DITMARI vacasse, verum statim electum fuisse ADALBERTVM, iste annus lethalis admitti non poterit. Subnexæ rationes aliis, uti speramus, justitiam contradictionis comprobabunt, Lectorisque assensum lucrabuntur. Nam inanis ita foret querela DITMARI de munere perfunctorie tractato, cum brevissimum spatium ipsi assignatum cum pœnitentia tam anxia, atque desperationi proxima pravissime & contra omnem probabilitatis speciem conjungatur. Nullatenus quoque tot insignes variationes, quæ post mortem BOLESLAI SÆVI (hic secundum historicos A. 967 diem supremum obiit,) cumularentur, intra annum & dimidium sine suspitione falsi obtigisse, statui secure potest. Interea enim BOLESLAVS PIVS Principatum adit; Soror ejus MLADA, *Maria* postea dicta, Romam pro-

ficiscitur, & confirmationem propositæ foundationis a Pontifice adipiscitur; Episcopatus instituitur; DITMARVS eligitur; ab Archi-Episcopo Moguntino post Regalia ab Imperatore impetrata inungitur, ad diœcesin redit, & tandem commune omnibus mortalibus fatum subit. Licet igitur annum instituti Episcopatus & electi *Ditmari* non muteamus, mors tamen ejusdem ad aliud tempus ut rejiciatur, circumstantiæ jubent. Si vero nondum necessitatem mutationis allegatæ inculcarunt rationes, magis forsitan convinceris, ubi consulueris *not. qqq.*, in qua primitiæ Episcopatus Adalbertini ad annum 983. remittuntur, & tunc annum 969. COSMAE notatum sponte rejicies.

nnn) Orationem ejus omnes eodem certe sensu referunt, licet alias quilibet pro lubitu substituerit voces. Contenta breviter adduximus, prolixitatem evitaturi.

Dignus itaque conversus ADALBERTVS a *Boleslao Duce Bohemiæ*, dignus etiam a populo Successor iudicatur *Ditmaro*, & A. 983. secundus Episcopus Pragensis eligitur. 000)

§. XV.

Electus confirmatur ab *Imperatore* ppp) OT-TONE

000) Hæc *Electio XI. Cal. Martii* præsentè BOLESLAO PIO in oppido *Levigradec* peracta, indicante COSMA PRAGENSI ad A. 969. Diem hunc, Anno licet refutato, cur spernamus, nulla existit ratio.

ppp) Jus illud investiendorum Episcoporum apud Imperatores intemeratum remansit ad tempora usque HENRICI IV. Tunc etenim domesticæ HENRICVM inter & Saxones lites, Pontificibus regale istud Imperatorum manibus excutiendi ansam dederunt. Iniquus tamen eorundem conatus sub Filio HENRICO V. metam prius attigit. v. MEIBOMIVS *de Jure investituræ Episcopalis Imp. a Pontificibus per vim adempto*. Tom. III. rer. germ. f. 169 — 181. Nihilominus jam A. 1078. tantum sibi indulserant, quod ausi fuerint promulgare in Synodo Romana, Mense

Novembri habita, de investituris Canonem sequentem: *Quoniam investituras Ecclesiarum contra Statuta SS. Patrum a laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo plurimas perturbaciones in Ecclesia oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur: decernimus, ut nullus Clericorum investituram Episcopatus, vel Abbatie, vel Ecclesie de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicujus laicæ personæ, viri vel femine, suscipiat; quod si præsumserit, recognoscat, investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subjacere*. Reperimus eundem in BARONIO ad A. 1078. no. 26. Confirmatio in alia Synodo Romana subsequuta est, teste iterum isto Purpurato ad A. 1080. no. 3. 4. Non abs re erit, addere ex antiquo monumento causam Anathematis Pontificii, quo Impera-

TONE II. qqq) dato annulo & virga pastorali, atque
E 2 inun-

tores tum temporis ligabantur. Conservavit illud nobis *Pithoeus in Fragm. hist. Franc. inter Annales in fol. editos fol. 88. Exigebat*, AVTOR *Anonymus* loquitur, *idem Papa (GREGORIUS) ab eo (HENRICO IV.) dimitti dominationem omnium sui imperii Ecclesiarum, ne cui baculum pastorem donaret, juxta quod in antiquorum statutis continetur Patrum. Quod ille facere renuit, hæc fuit justior causa istius anathematis.*

qqq) Successio trium OTTONVM, quorum memoriam hic servabat versiculus: *Otto, post Otto, regnavit tertius Otto*; historiam Seculi X. adeo implicavit, ut multa OTTONII, sive M. adscriberentur, quæ tamen Filium ejusdem OTTONEM II. sine dubio concernebant. Nominis æqualitati id accedebat, quod OTTO II. vivente & imperante adhuc Patre coronaretur. Eadem confusio tempora Successoris, alias OTTONIS RVFI dicti, invasit. Solæ hinc circumstantiæ adjectæ in tali caligine lumen veritatis detegunt. Quibus nos etiam omne, quidquid circa enodationem Anni,

quo ADALBERTVS in Episcopum electus fuit, præstare licuit, debere fatemur. Nullatenus sane A. 969., quem COSMAS PRAGENSIS, & ex hoc præter alios etiam HARTKNOCHIVS in *H. E. c. l. §. 8.* designant, admitti posse, jam alii suspicati sunt. Hinc AVTOR *Brunonis Apostoli c. 4. §. 3. & Clar. Dn. SEYLERVS in Pruss. Illustr. T. II. p. 82.* Annum 979. elegerunt. Verum nec istud tempus omnem movere lapidem, rejiciendum potius & aliud substituendum esse, sequentia dabunt. In *Vita Canisiana c. 10.* hæc proferuntur: *Rediens interea de Saraceno bello adiit Veronam — OTTO II. — Ad hunc ergo Slavonica manus perrexit, ferens Legationem de parte Ducis, & obtulit electum Episcopum. — Imperator — adquiescens, dat ei pastorem virgam &c.* Eadem confirmantur in *SVRIO f. 828. Electus Episcopus Italiam petit, quem — Verona suscepit. — Ibi eum pastorali virga investivit OTTO II.* Bellum illud, clade Imperatorum copiarum notatum, computante HERMANNO CONTRA-

inungitur a WILLIGISO rrr) *Archi-Episcopo Mogun-*

CTO in CANISII *Tom. 1. L. A. p. 574.*, refertur ad A. 982. MARIANVS autem SCOTVS, probabilitati propior, Annum habet 983. Isto enim anno Imperatorem Veronæ placitum habuisse observat DITMARVS *Lib. III. p. 61.* qui numerus ibi pro DCCCCLXXVIII. substituendus, cum hic sine dubio incuria typhotetæ irrepsit. Si ergo *reditum* illum OTTONIS II. *de Saracenico bello* admittimus, non Anus 969. nec 979., sed 983. verus Electionis, confirmationis & consecrationis Annus erit. Unde etiam nec BARONIO assentiri licebit, qui ad A. 980. investituram remittit, *d. A. no. 1.* &, ut eo verisimiliorem suam aliis reddat opinionem, addit, eo tempore Imperatorem in Italiam venisse, & Veronæ fuisse. Nondum enim clades illa obtigerat A. 980, post quam confirmatio ab Autore vitæ Canisianæ ponitur. Cui, velut Autori coævo, major quam *Baronio* fides jure concedenda erit. DLVGOSVS licet propior justo termino evadat, Annum 981. habens *d. l. col. 105.*, tamen veritati proximus adhuc

errat. BOLELVCZKI in his, uti in reliquis, communi fasciatus errore, *c. 6. §. 6. p. 127.* ad OTTONEM I. opus investituræ refert. Cautius, ast non satis candide in hac materia versatus est HELWICHIVS *Disp. 1. §. 4.*; meminit enim tantummodo *Serenissimi Imperatoris*, determinatam autem ejus denominationem negligit. Superest, ut Patronos requisiti ad Episcopatum necessarii, legitimæ scilicet 30. annorum ætatis, in nostras trahamus partes, & hoc facillime, collata *not. oo.* cum dictis in hacce animadversione, optatum sortietur eventum.

rrr) WILLIGISVS obscuro licet genere, & patre, a rotis confectis noto, oriundus, eruditione nihilo minus, atque favore Magnatum adeo emerfit, ut *Archi-Episcopatum* nancisceretur Moguntinum, cui ad A. usq; 1011. laudabiliter præfuit. Ad hunc ADALBERTVS, nam iis diebus Pragensis Episcopus Suffraganeus erat Moguntini, ab OTTONE II. consecrandus dirigitur, & solemnia illa die SS. Petri & Pauli (29. Junii) peraguntur.

guntino. Rediens post confirmationis & unctionis solemnia in patriam, memor suspiriorum DITMARI Episcopatum solers regit, & boni pastoris vices impleturus, oves curæ cordique habet. Quæ pia ejus vigilantia a MLADA, BOLESLAO Duci Bohemiæ & Fratri, ita commendatur, ut fructum commendationis cumulus sss) donorum in Episcopum, ejusque Diocæsin effusus testaretur.

§. XVI.

Magis igitur hac munificentia accensus ADALBERTVS, summa alacritate corruptos Bohemorum mores emendare laborat. Ast horum degenerum filiorum induratum cor admonitioni atque sollicitæ Episcopi Patrisque sui curæ nullatenus respondebat. Sibi enim vivebant, monitis ejus paternis præfracta mente contrarii, ttt) Tædio hujus inobedienciæ victus ADALBERTVS, quos præsens convertere nequibat, absentia uuu) corrigere satagit. Fines ergo Bohemiæ trans-

E 3

gredi

sss) COSMAS & DVBRIVS BOLESLAI deprædicant liberalitatem.

ttt) Ut enormitas peccatorum abitum ADALBERTI eo fortius excusaret, tres eorundem ab Autoribus adducuntur species. Inter Bohemos etenim *Polygamiam, detestanda conjugia Clericorum, & venditionem mancipiorum atque captivorum Christia-*

norum per Christianos Judæis factam inolevisse conqueruntur. v. Vita Canisiana c. 14. & Suriana f. 830. DLVGOSSVS d. l. col. 110. haud inepte existimat, ADALBERTVM virorum timoratorum usum consilio, Sedem Episcopalem deserere, & habitum monachicum assumere in animum induxisse.

uuu) Fabulam sapiunt, quæ PONTANVS *Lib. 1. Bohem. Pie*

gredi statuit, atque ut abitus ejus aliis justior videretur, iter sanctum vvv) sive in Palæstinam instituendum affectat. Tandem proposito illi satisfactorius A. 984. xxx) Romam petit, Roma vero ad montem usque Casinum

f. 8. & L. III. f. 36. de nimia siccitate, quam HELWICH *Disp.* 1. §. 7. sexennalem vult, nugatur, quod absentiam ejus, velut vindictæ divinæ luculentum signum, confestim comitata fuerit. Tantum tamen sibi arrogat, ut reditus occasionem hanc siccitatem supponat.

vvv) Nondum iis temporibus Sanctæ Peregrinationes tanto desiderio, atque zelo instituebantur, uti in sequentibus factum, hinc rarissima quidem earum, non tamen prorsus nulla occurrunt Exempla.

xxx) Voluntarium hoc exilium ADALBERTVS A. 984. elegit, ne pervicacia plebis sibi concreditæ salutis animæ suæ officeret. BARONIO magis aridet A. 983., ast sine ratione sufficienti. Obstat enim; quod THEOPHANIA eo tempore, quo ADALBERTVS Romam venit, jam longos dies flevisse, & sepulchri conjugis memoriam reparare, in *Vita Suriana* dicatur. OTTO

autem II., ejus conjux, VII. Id. Decemb. A. 983. e vivis excesserat secundum DITMARVM L. III. p. 61. Hinc ad Festum Nativitatis Christi, a quo Annus tunc inchoabatur, 18. tantum supererant dies, qui *longum tempus* historico efficere non solent. Huic accedit, quod constituto in *not. 999*) alio Electionis Adalbertinæ anno, spatium temporis amori in odium verso tam breve assignari nequeat. Ipse etiam BARONIVS propriis verbis nobiscum consentit, sibimet contrarius. Ait enim *ad A. 983. no. 23. Cum totum quinquennium in Monasterio ADALBERTVM degisse affirmetur, plane constare, non ante A. 989. ab urbe (Roma) discessisse.* Melius hic cum quinquennio dicto Annus 984. quam 983. poterit conciliari. Alia via, non tamen recta, incedit BOLELV CZKI, c. 9. §. 4. p. 215. Annum 974., quem quintum Episcopatus dicit annum, huic assignans abitui. Sic error

finum yyy) pergit; ubi, ut itineri sancto renunciaret, graviter zzz) nec perperam admonetur.

§. XVII.

In Monasterio etenim Cassinensi paululum commoratur. Ast strepitum honorum fugiens, hic quoque causam novi secessus reperit, aaaa) Cassino relicto
igi-

errorem producit. Revertamur ad ADALBERTVM. *Vita Canis. c. 15.* testatur, propositum ejus de linquendo Episcopatu a Pontifice Max. fuisse approbatum. Quod merito in suspenso relinquimus. Addunt etiam Scriptores, THEOPHANIAM percepto rumore de itinere ADALBERTI, ad Sepulchrum DOMINI suscipiendo, multum argenti ipsi donasse, atque ejus se cum Imperatore defuncto commendasse orationibus. BOLELV CZKI hic *c. 12. §. 1. p. 325.* ad secundum ADALBERTI iter confugit, ut istas innectat circumstantias.

yyy) Abbas Cassinensis tum temporis ALIGERNVS fuit, quem A. 986. mortuum, atque MANSONEM Successorem habuisse, memorat BARONIVS ad *A. 986. no. 3.*

zzz) *Ejus viam longe a recta*

abesse, quæ ad vitam ducit sempiternam, nec laudabilem dici posse quotidianam locorum mutationem, ab Abbate aliisque ADALBERTO inculcatum fuisse, ut propositum Viri Sancti inflecterent, notavit Vita Canisiana c. 17. & LEO OSTIENSIS L. II. Chr. Cassin. c. 17.

aaaa) Tædebat eundem muneris, onerisque Episcopalis, & otium ac quietem sitiebat. Citissime tamen agnoscebat, hæc animi solatia alibi quærenda esse, cum Episcopi ipsi munia de novo obeunda proponerentur. *Ecclēfias siquidem novo opere constructus sacrare eum posse, monachi letabantur, observante Autore Vita Canis. c. 18. & LEONE OSTIENSI d. l.* Scopus ejus ita invertebatur; cum in obscuro, & extra hominum strepitum vivere intenderet. Ideo enim sub Patre NIL O postea parvulus factus jugum

igitur, aliud Monasterium, *Vallis Lucis* nomine clarum, cui Abbas præerat NILVS, bbbb) petit. Hic, ut ab eo susciperetur, rogat; repulsam autem ob graviores cccc) circumstantias fert. Et ita Roma sola clari hujus Exulis Pathmo a fato destinata erat, quod continuata ostendet narratio. NILVS, ne ADALBERTVM animo dejiceret, ut Romam rediret, ipsi svadebat, literasque commendatitias, LEONI Abbati *Monasterii S. Alexii* dddd) insinuandas, offerebat.

Con-

CHRISTI *ferre, & obedientiæ aureas literas parare satagebat, loquente BARONIO ad A. 983. no. 21.*

bbbb) Fuit NILVS iste ab origine græca, *Rossani in Calabria civitate natus, doctrina atque pietate insignis, ab infantia DEI cultor eximius, & post matrimonium vitam monasticam sectatus, brevi omnes ejus instituti professores antecelluit. Quæ verba hausimus ex BARONIO ad A. 976. no. 2. prævidens, venturos in Calabriam Saracenos, in Campaniam veniens atque Cassinum, a Cassinatibus honorifice exceptus ab eisdem incolendum accepit A. 980. Monasterium, VALLEM LVCIS nominatum. Id. ad h. A. no. 5. ubi cum stetisset Annos 15., recessit inde. Id. ad A. 995. no. 13. Nonaginta*

eum ætatis annos supergressum patet ex *Eod. ad A. 996. no. 16. Ne etiam mutationes NILI miremur, observamus ex Eod. ad A. 1000. no. 11. ita S. Nilum se suosque ad monasticam vitam composuisse, ut nusquam firmas fixerit sedes.*

cccc) Sermo NILI Abbatis causam denegatæ susceptionis ADALBERTO revelat. *Recepissem te, inquit, — nisi hæc susceptio mihi meisque nocitura. — Non indigena, sed homo græcus sum, terra autem — illorum, quos tu bene fugis, propria. Sed si una nobiscum cohabitaveris, tollunt illi, quæ sua sunt, ego cum charis filiis expellor totus. Vita Canis. c. 19.*

dddd) In Aventino monte fuit Monasterium S. DEI Genitricis Mariae, quod alio nomine S. Bonifa-

Consilio isti obediens Romam revertitur, ibidemque a LEONE coetui monachorum eeee) cum fratre jungitur GAVDENTIO.

F

§. XVIII.

cii sive S. Alexii dici consuevit, narrante BARONIO Tom. XI. ad A. 1014. no. 16. Id. Tom. X. ad A. 996. no. 11, jam recensuerat: ex Abbatia conversam fuisse in titulum Cardinalium,

eeee) COSMAS PRAGEN-
SIS hic errat scribens: *A. Dom. Incarn. 990. S. ADALBERTVS Romæ ad S. Alexium, in scio Abbate, quis esset, factus est Monachus, Anno etenim 990., quo in monasterium reversus est Martyr noster, non illum factum esse monachum, sed monachi iterum regulas subiisse dicere possumus. Prior actus ad annum spectat 984. v. not. xxx. Imo licet verba excusare velimus, quibus factum esse monachum innuit, tamen admitti nequeunt ea, ubi in scio Abbate, quis esset, id evenisse vult. Nam si annum 990. cum Cosma ponis, secundum ADALBERTI in Monasterium introitum statuas oportet. Hunc vero antecessit relictio Monasterii, abitus ad Episcopatum, & iterata ejus desertio. Quæ o-*

mnia inscitiam non probant, sed respuunt. Accedit locus ex vita Canis. c. 20. inferens, autoritate Pontificis Max. istam monachatus assumptionem factam: Accipit, dicit, habitum monachalem, Apostolico prius cum Cardinalibus ea de re consulto, die, qua Exemplum humilitatis DOMINVS Apostolorum pedes lavans dedit. Quæ verba diem quoque actionis connotant. Sed pauca adhuc ratione anni subjungamus. HELWICHIVS Disp. 1. §. 6. juste judicat, extra controversiam esse, Adalbertum eodem, quo Bohemos deseruit anno, habitum induisse. Hunc tamen annum male §. 5. 983. statuerat: Ex nota xxx, enim videre est, annum 984. saltem verum deserti Episcopatus constituere tempus. Et ut dicta magis adhuc fulciamus, illam insuper addimus probabilitatem: Adalbertum Ottoni II. adeo gratum, hoc vivente tantis difficultatibus respectu receptionis in Monasterium obnoxium fuisse, secure statui non poterit,

§. XVIII.

Quinquennio ffff) ibi exacto, ob interpellationem Archi-Episcopi Moguntini, precesque nonnullorum resipiscentium Bohemorum gggg) Synodus hhhh)

cum, quid summæ autoritatis amicus valeat, omnes sciant.

ffff) Terminum istum habet *Vita Suriana* f. 832.

gggg) Legatos expedierant, PAPPATEM & CHRISTIANVM. Hi, adito prius *Moguntino Pontifice WILLIGISO*, ejus literis muniti Romam proficiscebantur, atque Romani Pontificis in isto negotio excitabant authoritatem. Ipsa verba ex *Vita Suriana* adducta magis rem explicabunt: *Postea populus terræ Episcopum suum revocat. Sancti viri PAPPATEM, radium sapientem, & qui fratre charior Domino terræ fuit, CHRISTIANVM Monachum, Virum eloquentem in hoc opus eligunt. Hi duo cum literis Metropolitanæ Romam veniunt, ac de reditu Pastoris Papam appellant. In Vita Canis. talia occurrunt, quæ probare possunt, STRACHYQVATEM fratrem Ducis BOLES LAI Nuntiis illis subsidio fuisse: ibi enim c. 25. hæc leguntur: Nunciorum*

Primates vix obtinuisse victoriam. Hic ipse Primas frater erat Ducis, cujus terræ, qui exigebatur, Episcopus præfuit. De iis apud BARONIVM, ad A. 989. altum silentium: Subjicit autem alia, quorum nulla prorsus in hac vita fit mentio; nihilominus in eadem illa proponi adserit, nimirum: duos Episcopos missos ab Archi-Episcopo Moguntino Romam ad repetendum S. ADALBERTVM, d. l. no. 2. BOLELV CZKI ubivis emendationem obtrudens, duplicem ponit Legationem, & ex HAGECIO Scriptore recentiori ad primam revocationem sex Viros; e Clero duos, ex Laicis quatuor adhibitos fuisse fingit, c. 9. §. 14. p. 232. Hanc vero Legatorum missionem post secundum ADALBERTI abutum satis confuse rejicit. CHRISTIANVM ibi Legatum solum fuisse vult, eumque fratrem Ducis nominat. c. 12. §. 3. p. 331. 333. STRACHYQVATEM, de quo superius, eo tempore

hhhh) Romæ congregatur. Hæc, ut ADALBERTVS gregem repeteret, decernit, iiii) eundem quoque redire in patriam jubet. Obsequitur, sed invitus, kkkk) otii jam monastici illecebris magis irretitus. Revertitur itaque ad Episcopatum, mente tamen præfaga futuri. Inutiles labores suos futuros metuit; llll) nec

F 2

sine

Romæ fuisse, atque Legatorum curam habuisse, non contra omnem probabilitatis speciem adseritur. Nec minus probabile fuerit, BOLESLAVM Pium Fratris opera ad ADALBERTVM in patriam retrahendum, usum esse. Interea, quæ de Martyre ab aliis narrantur, quod ante desertionem Episcopatus eum Strachyqvati obtulerit, sedulo a nobis ommissa quilibet exinde colliget, quoniam STRACHYQVAS oneris Episcopalis difficultatem probe cognoscens, & hunc honorem ideo declinans, vix ADALBERTI otium bono animo interrupisse videri poterat.

hhhh) Moderante Pontifice Max. Joanne, qui XVIus numeratur, hæc Synodus habita. Preces Legatorum Bohemicorum exoptatum ibi equidem sortiebantur eventum, ast non sine præviis difficultatibus. Testatur

id *Autor Vitæ Canisianæ c. 25. Facta est Romæ Synodus pro hac causa, oritur utrinque litigium grande, ex una parte eorum, qui monachum perdere timuerunt, ex alia parte eorum, qui pastorem suum cum autoritate quaesierunt &c.*

iiii) Decretum Synodi exhibet *Vita Canis. d. l.*

kkkk) Lacrymis enim effusis monasterium reliquit. Hinc BARONIVS ad A. 989. no. 3. ex *Vita Canisiana* loquitur: *Ambo-
rum, Papæ & Abbatis (quibus tamen ejus abitus ingratus erat) imperio, fracto suo libitu flens Episcopus ad Episcopatum rediit.*

llll) Quapropter etiam ADALBERTO libertas relinquatur, Bohemorum vitare steriles agros, si spes resipiscendi evanuerit. Ultima verba Decreti Synodalis apud CANISIVM d. l. id inferunt: *Dabimus eum hac lege. Si audierint, eum teneant*

sine ratione, cum mobile vulgus ingenium brevi temporis spatio, non vanum fuisse timorem ostenderet.

§. XIX.

Canum etenim instar redeunt ad vomitum inverte-
terati peccatores. Obliti, qua anxietate Episcopum
Roma repetierant, animum sui Pastoris contumaciter
fatigant. Præter alia mmmm) insolentiæ specimina,
mulierem de adulterio nnnn) accusatam, quam A-
DALBERTVS ad se, velut tutissimum asylum, fu-
gientem, ut interea causam penitus cognoscendi occasio
superesset, Monasterio oooo) Sanctimonialium inclu-
ferat,

*cum DEI benedictione, faciantque
sub ipso fructum centuplum. Si au-
tem a consuetudine sua iniquitate rece-
dere nolunt, hic noster absque pericu-
lo sui capitis malorum consortia de-
clinat. conf. etiam DVBRAVI-
VM L. VI. hist. boh. f. 47. Qui
tamen Autor Lectorem poscit
minime credulum, cum non in
omnibus approbationem merea-
tur.*

*mmmm) In ipso adventu A-
DALBERTVM dormientem a
pastore improbo contumelia affectum,
Nundinas etiam contra ejus manda-
tum die dominica celebratas, Auto-
res notarunt.*

*nnnn) Mulier cujusdam nobilis
cum Clerico adulterasse publice ar-*

*guitur. Sic Vita Canis. facti de-
scribit circumstantias c. 27. BO-
LELVCKI autem c. 11. §. 8.
p. 292., tantum generaliter,
eam adulterasse, notavit. Sic
aliquando parcus, sæpius vero in
verbis, ubi specie probabilita-
tis fallitur, etiam largus repe-
ritur.*

*oooo) S. Georgio illud sacrum
erat. Suriana vita locum magis
adhuc determinat, Oratorium no-
minans. Ipsum monasterium
foundationem debebat MILA-
DAE, Mariæ postea nuncupatæ,
Filix BOLESLAI Sævi, Ducis
Bohemiæ, quæ prima etiam mu-
nus Abbatis præmium fundati-
onis ferebat. v. COSMAS ad*

serat, summa violentia quærunt. Forum ideo Episcopale irrumpunt, atque miseram illam a custode mortem metuenti proditam, capite plectunt. Hujusmodi contumelia pppp) svavem monasticæ quietis revocat memoriam. Cum itaque Decretum Synodale, his intervenientibus circumstantiis, abitum excusare videretur, non diu qqqq) hæret. Bohemiam secunda vice relinquens, Romam rrrr) ad Abbatem

F 3

S.

A. 968. AENEAS SYLVIVS L. 1. hist. bohém. ap. FREHERVM inter Scriptores rer. bohém. pppp) Præsertim, cum illud accederet, quod ADALBERTO, vitam personamque suam furiosæ plebi offerenti mordacia verba, & minæ atroces reponerentur. Sic *Autor Vitæ Canis. c. 28.* aliquem loquentem introducit: *Cassa spes martyrii te tener, non implebitur tua voluntas, sed agitur aliquid, quod plus dolet. Quia, nisi hæc meretrix nobis citius reddatur, habemus fratres tuos, in quorum uxoribus, prole & prædiis hoc malum ulciscamur.*

qqqq) Ante abitum, vel post eundem num Bohemos anathemate percusserit, licet non determinemus; credimus tamen ipsum actum evenisse, cum subsequens fratrum cædes veritatem adserti quodammodo fulciat.

DVBRAVIVS l. c. f. 45. opinatur, ADALBERTVM Romæ a Pontifice obtinuisse, ut Bohemos jugum CHRISTI palam excutientes diris devoveret. BOLE-LVCZKI in aliis tempora primi atque secundi versus Romam abitus confundens, nec in hoc fidem inveniet, quod c. 9. §. 4. p. 215. post primum ex Bohemia abitum anathematis illud fulgur interserat. conf. *Id. c. 11. §. 9. p. 297.*

rrrr) Antequam huc comitemur ADALBERTVM, opus erit, ut explicemus, quid de conversione Hungarica, Martyri nostro adscripta, sentiendum sit. Ne tamen Lector miretur, nos textui nihil ea de re intulisse, brevibus in antecessum monemus, quod, licet persuasi simus, famam ejus ad Hungaros pervenire potuisse, sequentia nihilo

S. Bonifacii abit, pristinumque vitæ genus eligit.
§. XX.

minus dubia ipsam ADALBERTI in Hungaria præsentiam in totum tollant. Tantis certe Hungaricum ejus iter falsitatum obfuscatum est tenebris, ut non nisi veræ indagationis lumine ad clariora ducamur. Antiquissimus Patronorum Conversionis Hungaricæ est *Autor Vitæ Surianæ*, qui fol. 832. sequentia narrat: *Non tacendum, quod juxta positus Hungaris nunc nuncios suos misit, nunc se ipsum obtulit, quibus & ab errore parum mutatis umbram Christianitatis impressit.* Hunc sequuntur CHARTVITIVS *Episcopus in Vita S. STEPHANI R. Hungar. ap. Eund. SVRIVM Tom. IV. ad d. 20. Aug. fol. 857.* COSMAS PRAGENSIS *ad A. 996.* LANGIVS *in Chron. Citiz. f. 761.* BONFINIVS *rer. Hungar. f. 199. 200.* BAKSCHAY *in chronol. de Reg. Hung. f. 903.* DVBRAVIVS *L. VI. f. 46.* CVREVS *Annal. Sil. f. 34.* WERNERVS ROLEFINCK *in fascic. temp. f. 70. b.* Et, ut pauca addamus, dissentientes hactenus nullos invenies. Temeritatis equidem opus videbitur, communi contradicere consen-

sui. Tentabimus tamen. Ante omnia observamus; SYLVESTRVM, *Autorem vitæ Canisiana*, altum tenere silentium; cum ætas ejusdem, dignitas & scopus parem polliceri, imo poscere posset rei explicationem: Quantum vero silentium Autoris coævi in refutandis fabulis valeat, Historici norunt. Præter hanc rationem magnum offert momentum insignis Autorum allegatorum ratione circumstantiarum occurrens hallucinatio. Quilibet suo indulget genio. Varium hinc etiam narrationis conficitur filum, differens ab Ariadnæo, cum ope hujus reducamur, illius seducamur. Verba Suriana aliis ad gloriam tanti Martyris insigniter extendendam non sufficiebant, atque nimis videbantur generalia, inde chaos ortum est fabulosum de STEPHANO *ab ipso baptizato, de somnio GEYSAE, imo de STEPHANI per ADALBERTVM educatione.* DVBRAVIVS commenti istius male coherentis debilitatem cognoscens, STEPHANVM *Præfectum s. Capitaneum Hungariæ* facit, atque

§. XX.

Bohemi secundo, ADALBERTI abitu magis
adhuc

de ejus baptismo summa loquitur ambiguitate. BONFINIUS annum baptizati STEPHANI ponit 909. fol. 198., quod Sphalma lubentes Typographo tribuimus. Ast licet numerum invertentes A. 990. accipiamus, tamen illa infantia STEPHANI, cum GEYSAE Patris mors in A. 997. incidat, neque cum inchoato imperio, neque cum HERMANNI CONTRACTI verbis conciliari poterit, qui ad A. 995. STEPHANI matrimonium notat, dicens: *Gisla Stephano Regi Hungarorum, cum se ad fidem CHRISTI converterat, quasi vero juxta nomen suum fidei obses (Geissel) in conjugium data.* Et licet serius hoc conjugium protrahamus; VRSPERGENSIS tamen etiam testatur: *Imp. HENRICI Sororem GISELAM Regem Ungariorum non prius promeruisse, donec hic, se Christianam religionem recepturum, promisit, quod etiam fecit; cui adstipulatur AVTOR antiquus Vitæ S. HENRICI Imp. in CANISII Tom. VI. Lect. ant. p. 390.* Haftenus dicta eo redeunt, quod Scripto-

res medii ævi, quando de Christianæ religionis in Hungaria initiis loquuntur, Adalbertum omnes sileant, conjugii tantum velut causæ mentionem injiciant; quæ eorum narratio majorem fidem postulat, quam confusa citatorum Autorum cumulatio male connexarum rerum. Verum ut rivos exsiccemus, fontem obturare oportebit. Primus errorem seminavit *Autor vitæ Surianæ*, si huic illa verba tribui possunt, de quo tamen non immerito dubitamus. Quod enim fides *Surii* propter emendationem adhibitam non ubivis firma sit, jam supra ostendimus. In hoc autem loco verba connectendi: NON TACENDVM, integrum negotium magis adhuc suspectum reddunt. Hæc enim conversionis historia, quæ insigne vitæ Adalbertinæ foret momentum, quasi per parenthesis explicatur: quapropter has lineolas ex mala fide posteriorum irrepsisse, confidimus. Præter suspicionem ex ipso verborum contextu ortam, circumstantiæ quoque aliud svadent. Totum

adhuc irritati, atroci eundem scelere ssss) notant.

Qua-

certe Adalbertum durities Bohemorum in antecedentibus accusata occupabat, ut falcem in alienas messes immittere ipsi non liceret. Obstat etiam, quod Romæ secunda vice solutionem vinculi Episcopalis petens promptitudinem Ethnicorum Hungarorum in assumptione fidei Christianæ nullatenus indurationi Bohemorum opposuerit, ut contraria juxta se posita magis elucescerent. Hac ratione enim optimum argumentum adhibiturus fuisset, ad procurandam dimissionem, quam anxius appetebat. Addimus, quod ipsi etiam Legati iterata vice Episcopum Romæ sibi expetentes, necessitatem præsentia Adalbertinæ in Bohemia, tali conversionis actu adlegato optime ante oculos ponere poterant; cum de ejus, qui Hungaros feliciter converterat, futuris exoptatis in Bohemia progressibus, desperandum minime erat. Et quis omnes minutias enodabit? Persvasi enim sumus, ex hæcenus dictis quadantenus patescere, non commode ADALBERTO iter tribui posse Hungaricum. Adeo tamen omnem

pudorem exiit BOLELV CZKI, ut c. 12. §. 7. p. 347. fingat: ADALBERTVM fuisse Archi-Episcopum Strigoniensem, contestantibus id ipsum tabulis Archi-Episcoporum Strigoniensium, ab Ungaris in lucem editis. Credidit forsitan, ex testimonio aliorum falsitati firmiorem illini posse fucum. Sed nec tabulæ semper omnibus mendis exemptæ. Et ita hic Archi-Episcopatus cum Gnesnensi, licet posterior etiam defensores autoritate fultos habeat, paria explosionis fata apud Eruditos in sequentibus subibit temporibus. Tantum de Hungarica ficta peregrinatione.

ssss) Ad A. 995. hæc collocantur a COSMA PRAGENSI, qui improbi facinoris enormitatem adaucturus, die illud festo commissum addit. Curatorem ejus notitiam *Vita Suriana* suppeditat f. 835. sequentibus: *Sexta die in vigilia preciosi Martyris WENCESLAI bella inceperunt.* Unde edocemur, quod die S. WENCESLAO sacro, f. 28. Sept. sine dubio miserabile illud obtigerit spectaculum. BOLELV CZKI c. 11. §. 15. p. 312.

Quatuor tttt) namque Martyris fratres, Soboborum,
 G uuuu)

diem eundem approbat ; respectu Anni, quem 983. vult, tantum abiens. Verum cum cædes fratrum, & ultima repetitio Adalberti non commode per latius temporis spatium disjungi possint, Annum 995. cur rejiciamus causam non habemus.

tttt) Numerum hunc debemus AVTORI *vite Sur. l. c.* COSMAS enim 5. cum DLVGOSSE & DVBRAVIO exprimit, quorum *quartus* interfectus ipsi *Poreii*, DLVGOSSE *Zavissa*, DVBRAVIO *Borita* appellatur. LVBIENSKI minorem nobis habet numerum, adserit enim in *Vita Pstrokowski inter opusc. f. 396. tres tantum fratres a Bohemis occisos, quartum in Poloniam effugisse.* In eo Polonorum Scriptores consentiunt, *Poraium* in Poloniam secessisse, ibidemque familiam Rosarum plantasse. Consule ante omnes SIM. OKOLSKI *Tom. II. Orb. Poloni; voce Roza, alias Poray f. 634. — 645.* Falluntur tamen, qui absque selectu omnia eorum adserta arripiunt. Quædam saltem admittere oportebit, cum antiquioribus roborentur testi-

moniis. Sic *Vita Canisiana* memorat, *notum fuisse BOLESLAO Poraium*; idem affirmat *Suriana*, hunc *Poraium, fratrem natu maximum* nominans, additque *fol. c. 835. Hoc tempore, quando digna indigni scribimus, gladio occubuit etiam frater maximus. Completa autem est pii ADALBERTI visio* (eam Autores Adalbertum per ecstasin quandam Romæ ad Altare de funere fratrum habuisse volunt; ac chirothecam in Bohemia reliquisse sibi persuadent) *tota, dum ante se quatuor fratrum, postea hoc anno maximi fratris mors subsequuta est.* BOLELVCKI in claris lippus, in obscuris lynceus *P. l. c. 1. §. 8.* tempus magis adhuc exprimit, referens, circa A. C. 1008. adversus paganos Russos fortiter depugnantem occubuisse *Poreium*. Nobis nunc sufficiet, ex verbis illis quatuor fratrum cædem stabiliri, & ne COSMAS contrarius videatur, facillima methodo conciliari poterit. Autor enim in *Surio* præsentia scribit, & specialius ita circumstantias tangit. COSMAS autem generaliter suo tempore *quinque occisorum me-*

uuuu) Spicimirum, Dobroslaum & Czaslaum in oppido Lybicensi invadunt, opprimunt, cædunt, familiamque trucidant. Civitatem xxx) strage tot innocentum temeratam spoliant, & ovantes tam præclaro scilicet fortitudinis edito specimine redeunt. Sic impium vulgus non nisi sanguine nobilissimo fuso vere Adalberto renunciari existimabat.

§. XXI.

Et nihilo minus, cruenta illa licet strage edita, WILLIGISVS yyy) a Pontifice M. GREGORIO

minit, cum circa finem Sec. XI., quo vixit, jam dudum 5. illi fratres, licet diversa ratione occubuerant.

uuuu) Hic etiam, quamvis Autores in pronunciatione nominum multum differant, talia, quæ magis commoda nobis videbantur, elegimus, quod monemus, ne Lectorem differentia Lectionis in aliis Scriptoribus confundat.

xxxx) Integrum populo adscriberemus facinus, nisi quodam modo ipse BOLES LAVS suspectus de eodem fieret. *Autor namque Vitæ Suriana l. c. ait: Fratrem natu maximum apud Imperatorem questum esse, Ducem Boëmorum BOLES LAVM sine misericordia se suosque fratres multis*

malis affecisse. Nec suspicio tolli poterit ex eo, quod idem subiiciat, sacramento ex parte Ducis illis pacem fuisse promissam. Cum enim statim sequatur: furem populum fratres cecidisse; & talis plebis furor neque præsentem, neque subsequentem extorserit vindictam, quis Ducem ab omni labe existimabit immunem? For- sitan oppidi nobilis vicinia, BOLES LAI excitavit desiderium, sub quocunque prætextu idem sibi acquirendi.

yyyy) Non contradicimus COSMAE, qui ad A. 995. refert, WILLIGISVM a BOLES LAO ad repetendum Adalbertum fuisse sollicitatum. Tali sollicitatione Curia Romana ab omni suspitione optime

RIO V. denuo obtinet, ut ADALBERTVS se-
cunda vice A. 996. zzzz) Monasterio relicto Bohemi-
am repetat. Miser Antistes hoc tantum sibi expetit
solamen, ut, si Bohemi eundem æquo animo suscipere
noluerint, ad exterarum, & ab Ecclesia Christiana separa-
tas, abire possent gentes, sperans, illas prædicationibus
suis magis futuras obedientes. Precibus impetratis,
monasterio in perpetuum valedicit, & in itinere loca
quædam perlustrat. aaaaa) Tandem Imperatorem
accedit, hujusque consuetudini aliquot diebus concessis,
apud BOLESLAVM Ducem Polonorum divertit,
G 2 bbbbb)

poterat removeri, & BOLES-
LAVS omnem fusi sanguinis
culpam in subditos devolvebat.
Si tamen serio repetiisset Episco-
pum, ei quoque in integrum re-
stituendo & conservando majore-
rem adhibiturus fuisset zelum.

zzzz) Hoc anno secundum
Adalberti ex Monasterio con-
tigisse abitum, omnes pro-
bant circumstantiæ. In Autori-
bus enim mentio injicitur GRE-
GORII V. Pontificis, OTTO-
NIS III. jam coronati Imp. & ex
Italia in Germaniam redeuntis.
Coronatio autem teste LAM-
BERTO peracta A. 996. Et li-
cet SIGEBERTVS A. 993.
habeat, cum tamen omnes hi-
storiarum codices adversentur,

ipsa quoque rei veritas obstat,
merito emendatur. Synodus
igitur A. 996. ad consulendum
de causa ADALBERTI, con-
gregabatur, ubi acriores, quam
olim experiebatur censores A-
dalbertus. GREGORIUS
quippe Scripturæ sententiis ad-
firmabat, non posse impune il-
lum semel susceptum dimittere
gregem; ac reliqui Episcopi sub
pœna anathematis reditum in-
jungebant. v. *Vita Suriana f. 834.*

aaaaa) *Alpibus scilicet superatis*
Turones petiit, hinc Parisios venit,
postea Floriacum cœnobium invisit, &
tandem Moguntiam abiit. Quod
ejus iter pressius describit
Suriana l. c. Canisiana quoque
tempus in itinere consumptum,

bbbb) atque per hujus nuntios certior fit, Bohemos cccc) nullatenus eum Pastorem suum recognituros.

§. XXII.

Commoratur igitur paulisper apud eundem, dddd)

duorum nempe mensium spatium, addit, & comitem itineris nominat Episcopum NOTHERIVM c. 33.

bbbb) LVBIENSKI subodorans, non omnibus conversionem Hungariæ arrisuram, si antecedentibus tribuatur temporibus, hic eam optime interplicari posse credit. In vita igitur Episc. Ploc. f. 311. ait: ADALBERTVM primo in Hungariam, deinde in Poloniam venisse. Sequitur in his, uti etiam in aliis DLVGOSVM I c. col. 116, & MIECHOVIVM L. II c. 8. Verum cum jam not. rrrr. ostenderimus, generaliter in dubium vocari hoc iter Hungaricum, quoad hoc etiam tempus statui illud non poterit, quia MATTHAEVS apud KADLVBKONEM Tom. II. Dlugossi col. 643. citatos illos Scriptores ætate multum antecedens scribit: Boleslaum suscepisse S. ADALBERTVM (non ex Hungaria veni-

entem, sed) injuriis bohemos actum, quem Sanctus informavit.

cccc) Nuntiis BOLESLAI acerbum Bohemos dedisse responsum referunt *Autores Vita Surianæ f. 836. Canisianæ c. 36.* Posterioris verba notari merentur: *Sumus peccatores, dicebant, populus iniquitatis, gens duræ cervicis: tu Sanctus amicus DEI, verus Israëlita, & tibi omnia cum DOMINO. Talem ac tantam non portant cohabitationes & consortia iniquorum. Et tamen unde hoc genus, ut toties repulsos, toties abjectos non unius sed diversarum mentium (forte: gentium) requirat Episcopus? Agnoscimus, agnoscimus, quid sub colore pietatis mendosum tinniat hæc sanctitas. Nolumus eum, quia, si veniet, non venit pro nostra salute, sed pro puniendis malis & injuriis, quæ de fratribus suis fecimus & fecisse juvat. Non est, qui recipiat eum, non est usque ad unum.*

dddd) & post exiguum temporis spatium
 G 3 eeeee)

dddd) Unanimes sunt in errore Scriptores Polonici, referentes, A. 999. Boleslaum fastigium Ducalis ascendisse honoris. Diu etiam in illis historicae connexionis tenebris versabantur alii, usque dum lumen aliquod accenderet Doctiss. LENGNICHIVS P. II. *Bibl. Polon. Obs.* I. §. I. *not. d.* ostendens: cum KADLVBKONE (vel si mavis, MATTHAEO in *Kadlubkone*) *chronologicum istud erratum conciliari non posse.* Ipsi jam olim Polonorum Historici, quadantenus aliquid contradictionis sentientes, unam alteramve circumstantiam, falsitatis clypeum immiscuerant, videlicet de BOLES-LAI *amicitia cum PORAIO, de precibus BOLES-LAI pro ADALBERTO in Archi-Episcopum Gnesnensem evehendo MISICONI factis &c.* Speciem veritatis quædam habebant, ipsam veritatem respuebant. DITMARVM igitur Dn. LENGNICHIVS producebat, Scriptorem propter ætatem omni exceptione majorem, cujus verbis, non A. 999. sed A. 992. MISICONEM mortuum, & BOLES-LAVM suc-

cessisse, indicabat. Admiratio erroris inveterati feliciter sublata, ut ipsum DITMARVM debita cura evolveremus, effecit, & ista solers DITMARI indagatio etiam nos movit, ut a communi equidem recederemus opinione, Annum tamen 992. non admittentes. Verba hujus Autoris leguntur *Lib. IV. p. m. 91.* sequentem in modum: *A. Dom. Incarn. DCCCCXCII., regni autem Tertii Ottonis octavo, hic præfatus Dux (quem p. 89. Misiconem nominaverat) jam senex & febricitans ad patriam (sc. cœlestem) transit.* Hic annum 992. & regni Ottonis III. octavum conjungit. Si itaque nævus in conjunctione deperitur, ille magis referendus erit ad numerum priorem, quam posteriorem Probabilius enim est, imo demonstrari etiam potest, Annos a nato Christo computatos in MStis antiquioribus numeris indicatos fuisse, cum Anni regni contra literis ibi expressi reperiantur. Non inficiamur, etiam posteriori casu quandoque numeros adhibitos, a potioritate tamen merito concludimus. Ad-

eeee) magnum illud conversionis Prutenicæ
opus

didimus hæc, ut humanæ Clar. Viri objectioni, quam grata submissione cognovimus, quadantenus occurreremus. Unde autem nobis conjunctionis error patuerit, sequentia dabunt. Apud DITMARVM p. 72. ponitur, THEOPHANIAM Imperatricem mortuam A. 990. & tunc OTTO III. dicitur Rex 7. annos regnans. Unde OTTO III. A. 991. erit Rex octo annos regnans. Idem ex alia ratione elucescet. L. III. p. 61. memoratur, in die Natalis DOMINI (984.) consecratum fuisse OTTONEM III. Aquisgrani. Jam autem monuimus, tum temporis annum a die, Nato SALVATORI Sacro, inchoari solitum fuisse. Quod si igitur progredimur ab A. 984. usque ad A. 991., octavum Regni iterum habebimus annum. Hinc jure colligimus, Misecorem A. 991. diem supremum obiisse, & per negligentiam Scribarum in computatione Annorum Christi alterum irrepsisse numeralem. Si tamen præter spem argumenta nostra aliis non fecerint satis, ad minimum hoc largientur, quod in alterutro

numero error lateat; & tunc nihilominus ansam verba hæc corrigendi doctioribus suppeditavimus.

eeee) Merito hic tangitur controversia illa, num ADALBERTVS inter ea fuerit Archiepiscopus Gnesnensis? Jam dudum illa aliorum vires tentavit. HARTKNOCHIVS l. c. H. E. §. 8. falsitatem ejus adfert sex rationibus demonstrat. Celeb. Dn. LENGNICHIVS l. c. §. 4. & ib. in not. LVBIENSII zelum false stringit: & HELWICHIVS Disp. 2. §. 13. HARTKNOCHIVM fideliter persequitur. Nos, hanc Archiepiscopatus dignitatem perperam ADALBERTO adscribi, eo magis persuasi sumus, cum præter rationes HARTKNOCHII adhuc aliæ supersint. Non exigui enim ponderis argumentum invenisse credimus in ipso DAMALEVICIO, Archiepiscoporum Gnesnensium Scriptore. Hic, licet quarto ordine ADALBERTVM Martyrem introducat, illius vitam ibi proponat, atque communem fabulam fulcire conetur, tantum ta-

opus majori alacritate quam successu aggreditur.
 fffff) Comites sibi sumit Gaudentium Fra-
 trem

men abest, ut isti adserto tam
 presse inhæreat, ut in sequenti-
 bus ordinem coeptum ipse inter-
 rumpat. Oportebat eundem
 esse memorem, jam ADAL-
 BERTVM aliquem antecessis-
 se, & nihilominus ALBERTVM
Jastrzebecium, qui in serie trige-
 simus quintus, primum; quintum
 vero & quinquagesimum AL-
 BERTVM *Baranovium* secun-
 dum ejusdem nominis constituit
 Archi-Episcopum. Vix sane hanc
 negligentiam palliabis, nisi vel
 distinctionem aliquam ineptam
 inter *Adalberti* & *Alberti* nomina
 obtrudere, vel statuere volueris,
 sanctitatem martyris communi-
 eum exemisse successioni, quod
 postremum ex ipsa Pontificum M.
 serie refutatur; prius autem me-
 lius spernitur, quam refellitur.
 Huic rationi accedit, quod SAR-
 NICIVS, Scriptor Polonorum
 minime rejiciendus, istum A-
 DALBERTI honorem silue-
 rit. Addimus, nos in *not. 2222*,
 ostendisse, quod ADALBER-
 TVS non A. 995. sed 996. in
 Poloniam venerit. Et ita, jun-

ctis iis, quæ ad obfusandum
 Gnesnensis Insulæ splendorem,
 & restituendum sibi verum A-
 DALBERTVM a supra citatis
 proferuntur Autoribus, negativa
 magis confirmatur.

fffff) Proprio motu ADAL-
 BERTVM conversionem Prus-
 sorum cœpisse, certum est. Qua-
 propter insigniter errat THEO-
 DORICVS a NIEM *Lib. IV.*
Nemoris Unionis Tract. 6. cap. 33.
 quando existimat: OTTO-
 NEM M. S. ADALBERTVM
misisse ad prædicandum Prutenis, &
aliis perversis nationibus circumcirca
positis. Locum illum *Made-*
rus DITMARO suo præfi-
 xit. OTTO enim M. jam ante
 24. annos fato functus erat, cum
 hæc nostri martyris conversio
 inchoaretur. Imo nec BOLES-
 LAO, s. *Polonum, s. Bohemum*
 intellexeris, hoc opus tribui po-
 terit. Autorum siquidem curata
 inspectio hoc dabit, ADALBER-
 TVM a nullo missum, sua spon-
 te, Pontificis tamen M. interce-
 dente consensu ad Prutenos de-
 migrasse.

trem germanum, & alium quendam Benedictum, ggggg) Quorum omnium securitati ut prospiceret Boleslaus in itinere, navem hhhhh) cum triginta subministrat militibus. Sic præparatus Adalbertus, bonis ayibus terminos iiii) Prus-

ggggg) Hos comites *Vita Canis.* c. 39, notat. Ast LVBIENSKI, præter alios idem sentientes, scribit: *Benedictum, Joannem, Matihæum, Isaacum atque Christinum martyres Polonis notos, D. ADALBERTI in peregrinatione socios fuisse, & hoc antiqua semper traditione credidisse Ecclesiam Polonicam, eorumque memoriam ad diem pridie Idus Novembris pia veneratione colere; in vit. Episc. Ploc. f. 312. PONTANVS autem in Bohem. Pia f. 34. tantum sibi indulget, ut ADALBERTVM cum his quinque fratribus apud Prussos martyrio coronatum nugetur: Idem tamen postea f. 51. vulgarem famam referens, illam opinionem mutat.*

hhhhh) Testatur id *vita Canisiana* c. 38. Operæ tamen pretium erit, lepidum adducere errorem BZOVII, ex prava verborum distinctione ortum. CANISIVS ita legit: *ut, quia hæc regio proxima & nota fuerat Duci*

prædicto, Pruziæ Deos & idola iret debellaturus. Dux vero cognita voluntate ejus, dat ei navem &c. BZOVIVS vero hac ratione sensum invertit: ut ejus regionis, quæ proxima est, & nota fuerat Duci Pruziæ, Deos, & idola iret debellaturus. Dux vero Pruziæ BOLESLAUS cognita voluntate Sanctissimi ADALBERTI dat ei navem. Et ex hoc corrupto & maxime depravato textu concludit: Argumento est, Pruziam tum etiam, juris Poloniæ fuisse. Rissum teneatis!

iiii) Pruziam olim Poloniæ fuisse conterminam jam §. IV. diximus. Hic tamen, cum ADALBERTVM *navē vēctum Prussorum terris illapsum* notet *vita Suriana* f. 836. & urbem *Gidanie*, Ducis latissima regna dirimentem memoret *Canis.* c. 37. quædam specialiora respectu horum terminorum proferemus. Si Polonos hic nobis eligeremus duces, limites Regni Polonici adeo fo-

Prufforum adit, **Oppidum** **Gidanie** kkkkk)
H nunc

rent extendendi, ut Slavorum Regulis tantum non omne adimeretur. Olim non semper eosdem fuisse, etiam Germanorum testantur Historici; præsertim si oppida spectes in Silesia, Lusatia, Misnia &c. sita. Maxime itaque dolendum, nondum extitisse Conringium Sarmaticum, fines Principatus Polonici per singula notiora Secula regentem, cum majori ita aliquid certitudine definire liceret. Quod interea Prussiam attinet, conjecturis contentos nos esse oportebit, quas ex testimoniis nonnullorum historicorum figemus. Jam Seculi XI. Scriptor ADAMVS BREMEN-
SIS Prussiam Poloniæ fuisse contiguam notavit *lib. de Situ Danie p. m. 138.* verbis sequentibus: *Insula est — quæ Semland appellari solet, contigua Ruzzis & Polanis; hanc inhabitant Sembi vel Pruzci, homines humanissimi, qui obviam tendunt ad auxiliandum his, qui mari periclitantur.* Eadem HELMOLDVS habet *L. l. c. 1.* Ex his præter viciniam Polonorum liquet, Prussos tunc inhabitasse insulam, fuisse vocatos Sem-
bos, & domicilia ad mare habu-

isse. **DVSBVRGBIVS** *Part. III. c. 2.* quidem inter terminos generalis Poloniæ nomen non habet, ponendo *Wiselam,* — *Ducatu Masovia & Dobrinensem:* Statim tamen addit: *Wissela est aqua fluens de Cracovia in terram Pomerania circa castrum Daneczke intrans mare dividens Poloniam & Pomeraniam a Prussia.* Quæ verba iterum viciniam Poloniæ magis expriment, cum jam sufficeret mentio illorum Ducatum Poloniæ accensitorum. Agmen claudat **AENEAS SYLVIVS** *Sp. m. 34. a. edit. Venet. 1501.* scribens: *Pruteni — ripas utrasque Vistulae amnis accolunt.* Ut hætenus dicta in usum nostrum convertamus ad explicandos terminos, quos adiit **ADALBERTVS;** ex opinione nostra illa pars Vistulae intelligenda erit, quæ sinistrum latus versus mare naviganti conficit. Præter enim quod ex loco **PII II.** elucescat, Prutenos ibi habitasse, id etiam accedit, quod omnia, quæ de Sinu Codano memorantur, non nisi ad hunc tractum commode referri queant. Injustum insuper foret, nimis arctis includere limitibus Prussos,

nunc Gedanum nuncupatum, primum petit.
Pri-

populum viris sine dubio jam illo ævo potentem, cujus probationem suppeditant incursiones in alienas terras postea sæpissime factæ, & pertinax Polonorum contemptus. Quæ magis adhuc ad terminorum horum explicati-
onem faciunt, v. in not. seq.

kkkkk) Nullum hujus oppidi nobis suppeteret vestigium, nisi *Autor vitæ Camisianæ* illud servasset. Ipsa verba occasionem penitus ea scrutandi offerent: **Primo** (ADALBERTVS, sic inquit c. 37.) *adiit urbem GIDANIE, quam Ducis (Bolani-
orum BOLEZLAI) latissima regna dirimentem maris confinia tangunt. BOLELV CZKI hic absque ullo scrupulo DANTISCVM substituit c. 13. §. 15. p. 416. rationes, cur ita legendum sit, investigandas aliis relinquit. Nec abit ab eodem HELWICHIVS Disp. 2 §. 14. For-
sitan BOLELV CIVM BZOVIVS movit, qui cap. 33. vitæ ADALBERTI f. 606. b. in textu: GEDANVM, habet. Aliis tamen Autoribus ita locus ille nondum satis clarus videbatur, hinc lectionem istam inver-*

tebant. *Autor enim Surianus, forsitan Surius ipse, hic urbem GNE S N A M intrudit. Ast Poloni, confirmationem tantum in Christiana religione, non autem ejus introductionem ADALBERTO tribuentes, non admittent, baptizasse eum, in via, Gnesnæ populum grandem nimis. Ne sine autoritate introductionem ADALBERTO negasse videamur, loquatur ipse COMMENTATOR KADLVBKONIS in edit. Dlugoffi Lips. col. 646. S. ADALBERTVS Polonos ad fidem Catholicam non convertit, sed eos fideles inveniens, notitiamque singularem cum BOLESLAO habens in Regno Polonia Archiepiscopus fuit; (falsitas posterioris non tollit veritatem priorum) prius fides Catholica in Polonia claruit, quam ipse in Episcopum Pragensem consecratus fuit. Præterea verba illa Surii ob sequentia præsertim Chorographis suspecta erunt; Sic narrationem persequitur f. 836.: *Inde nullas moras nectit, navem ascendit. — Non post multos dies carina secante terga maris, DEVM nescientibus illabuntur Prussorum cæcis. Et**

Primos quoque ibi fructus sui laboris colligit.
H 2

hac ratione falsitas falsitatem prodit. SCHVRTZFLEISCHIVS istis, uti credimus, circumstantiis motus in *hist. Ensi-fer. Ord. Teut. Livon. p. 260.* pronunciat, non GNESNI, sed vocabulum GIDANIE omnino esse retinendum, atque, ut difficultatem explicationis tollat, subnectit p. 261. *propius ad verum accedere sibi videri lectionem, qua substituitur Urbs JULINI.* Ast illa vocis immutatio sine necessitate assumitur. Ita enim textui sensum non inferimus, sed efferimus, cum situs hujus loci hanc denominationem prorsus non admittat. Palmarias causas, cur ad hanc variationem confugerit, SCHVRTZFLEISCHIVS ipse p. 261. addit: *Alioquin fateor, apud alios illorum temporum Scriptores non inveniri hujus nominis urbem, quæ GIDANIE appellata fuerit: præterea testimonio, ex vita ADALBERTI producto, refragari vetustam inscriptionem a SCHVZIO allatam & ab HARTKNOCHIO repetitam in hist. Pruss. P. II. c. 3.* Utraque ratio tanti momenti non est, ut ab antiqua recedamus Lectione, &

nubem pro Junone amplectamur. *Prima* non obstat; nam cum hujus anguli atque districtus apud Autores nulla fere fiat mentio urbis ignobilis objici non poterit oblivio. Ejus potius existentiam Autoris coævi autoritas fulcit, & probationem contra adversarios suppeditat. *Secunda* ratio etiam sua sponte ruit. Si enim ad inscriptionem f. 431. in HARTKNOCHIO obviam (aliam opinari nequit) illa tendunt verba, hæc ex eodem Autore f. 259. SCHVRTZFLEISCHIVS in ordinem redigere poterat, ubi, licet *A. 1343. murum Civitatis Dantiscane fundatum HARTKNOCHIVS profiteatur, tamen locum, in quo arx condita, Gothos incoluisse &c.* adserit, eademque fusius deducit *ead. cap. §. 14. f. 428. — 30.* Et ita vox illa GIDANIE contra opinionem SCHVRTZFLEISCHII melius retinebitur. CLVVERIVS, quem demonstratio antiquitatis DANTISCI ad varias deflexit ambages, hæc sine dubio verba ignoravit, cum illa adducta non exiguum ipsius sen-

tentiæ decus allatura fuissent
 atque ornamentum. Ultra He-
 rodoti is ævum usum nominis
 DANZKE, extendit, atque
 ne arcus nimium intensus rum-
 peret, & antiquitas, obscuritati-
 bus potissimum involuta, nec
 sufficienter adhuc demonstrata
 sibi officeret, ex similitudine vo-
 cis: GOTHISCANZIAE, a
 JORNANDE adhibitæ, exi-
 stentiam GEDANI ad minimum
 temporibus Justiniani Imp. se
 vendicasse, aliis persuadere co-
 natur. Ita enim gloriatur *L. III.*
Germ. Antiq. c. 34. f. 141. atque
hinc jam de Antiquitate nominis hu-
jus oppidi ad JUSTINIANI
usque Imperatoris tempora (regna-
vit circa medium Seculi VI. Li-
ber autem ille CLVERII ex-
cusus typis Lugd. Bat. A. 1616.)
quibus JORNANDES scripsit,
i. e. ad Annos circiter 1070. certa
ratione constat, si quis de ulteriore
illo ad HERODOTVM usque
ævo dubitare minimum velit. Ul-
tima verba fiduciam produnt in-
signem, siquidem etiam ipse de
Antiquitate, Herodoti ultra tem-
pora extendenda, nullum fovere
videtur dubium. Nam l. c. f.
140. concludit: Constat jam igi-
tur loci hujus ad Vistula Rodanique

(hunc fluvium esse HERODO-
 TI Eridanum, contra GORO-
 PIVM, id honoris *Vistulæ* tri-
 buentem ostenderat *f. 137 —*
139.) confluentes vetustissimam esse
celebritatem, ut quæ ultra bis mille
retro annos extendi possit, ad eos us-
que mortales, ex quorum traditione
 HERODOTVS hausit, ab his
 oris Europæ extremis, & ab flumine
 Eridano Electrum deferrî in Graci-
 am. Et caput conclusione omni
 quasi exceptione majore obli-
 gnat *f. 141. Ceterum antiquissi-*
ma memoriæ dignitate universas to-
tius non modo Germaniæ, sed Septen-
trionis urbes antecedit; quarum nul-
la originis suæ bis mille annorum
monumenta exhibuerit. Placeat
 sibi CLVERIVS, probetur
 etiam ab aliis. Nobis sufficiet,
 quod SYLVESTER voce:
 GIDANIE, ostendat, jam Se-
 culo X. extitisse GEDANVM.
 Affinitas vocis id demonstrat,
 ipse etiam regionis situs patefa-
 cit. Sed cum terminos Prusso-
 rum adisse Adalbertum dicamus,
 aliqua hic removenda difficultas
 occurrit. Videlicet: Tempori-
 bus illis GEDANVM *Pomera-*
niæ forsitan districtui, non autem
Prussie adscribebatur. Ipse DVS-
 BVRGIVS *supra cit. l.* clarissi-

mis verbis GEDANVM a Prussia avellit. Et hac ratione regionis ad minimum determinatio obscuritati suberit. Si enim ad Pomeraniam urbs illa accensita fuit, ex silentio Scriptoris Canisiani, cum Pomeranorum non meminerit, ipsa de urbe prolata sententia titubabit. Ut hic nos expediamus, notandum primo: demonstrari non posse, usum vocis: Pomeraniae, ante Seculum XI. inveniri, quo primum ADAMVM BREMENSEM illam adhibuisse notavit HARTKNOCHIVS *Disput. de Origin. Pomer. adj. tract. de Republ. Pol. edit. poster. §. 13. p. 1004.* Prussorum itaque regioni adnumeratum fuisse districtum, qui alio nomine nec occurrebat, nec forte occurrere poterat, quis mirabitur? Secundo, ut DVSBVRGIO historicum opponamus, illo antiquiorem observamus, KADLVBKONEM, Scriptorem Seculi XII., mentionem facere *Marchiae Gedanensis*, verum ita, ut discerni eandem a Pomerania luscus videat. Sic loquitur *Lib. IV. chron. Pol. c. 8. col. 778.* LESZKONI provincias (hae Mazovia & Cujavia erant. conf. *ib. L. III. Ep. 31. col. 645.*) paterno relictas testa-

mento confirmat. Praesidi earundem, omnibus praedito virtutibus, Principi SIRONI ejus curam committit: Ejusdem Sironis nepoti SAMBORIO Gdanensi Marchia instituto, quendam quoque, cui nomen BOGVSLAVS, seu BEODORIVS maritimis Ducem constituit. Per maritimos vero KADLVBKO intelligit Pomeranos, quod ex aliis locis patet, nimirum *L. II. Ep. 29. col. 683. L. III. Ep. 5. col. 698. 699. Ep. 15. col. 711. conf. HARTKNOCHIVM l. c. §. 12. p. 998.* Et hinc contrarium patet, quod aetate KADLVBKONIS *Gedanum Pomeraniae* nondum accensuerint, quamvis de sequentibus temporibus dubium nullum relinquatur. Nec mirum est, tandem districtum illum a Prussis fuisse avulsum, cum tot tantaque cum Principibus Polonorum aliisque vicinis intercesserint bella. Quod autem tertio ipsum DVSBVRGIVM attinet, ambabus largimur, Seculo XIV., quo ipse scripsit, *Gedanum* partem *Pomeraniae*, quam aliis *Pomerelliam* nominare tandem arrisit, effecisse. Quoad antiquiora tempora tamen ideo nobis non erit contrarius. Et ut quarto silen-

git, IIII) magnam hominum catervam fonte salutis tin-

tium *Autoris Canisiani* etiam tangamus, hoc tantum abest, ut nobis obsit, ut opinionem nostram fulciat; cum ex illo secure concludere queamus, nondum Pomeranorum innotuisse denominationem. Nihil enim speciatim de districtu, cui hæc urbs adscripta fuit, hoc tantum memorat, diremisse eandem BOLES LAI regna. Præterea, post confirmatum in opinione de convertendis Prussis ADALBERTVM, confestim accessum ejus ad hanc urbem proponit, & Prussiam non vero Pomeraniam regionem Poloniae proximam nominat. Hinc tandem prono alveo nobis fluere videtur, GEDANVM jam Sec. X. extitisse; ad Prussiam illo ævo pertinuisse, & ADALBERTVM intra fines suos recepisse. GNESNAM vero, vel JVLINVM male & corrupte textui Sylvestri pro Gidanie inferri.

IIII) Promptitudinem Gedanensium in susceptione Christianismi, eorumque lenitatem multum deprædicat, atque Pomeranis & Prussis in hac parte istos

anteponit CVRICKE *Lib. IV. Chron. Gedan. c. 2. f. 298.* Ipsam tamen conversionem serius ponit, scilicet sub SVBISLAO. Cum autem *not. antec.* evicerimus, GEDANVM venisse S. ADALBERTVM, *Autor* insuper *Canisianus* ostendat, non inutilem ejus operam ibi fuisse, merito assumitur, jam Seculo X. Religionem Christianam innotuisse Gedanensibus. Exinde primitiæ conversionis, ab ADALBERTO in Prussia institutæ, nostræ vendicantur Civitati. Illustrationis causa addemus verba ex *Canisio c. 38.* Ibi (in urbe GIDANIE) *divina misericordia adventum ejus prosperante, baptizabantur hominum multæ catervæ; ibi missarum solemnia celebrans Patri immolat CHRISTVM — Quidquid vero superfluit DEO, (fortassis legendum: de eo) quod ipse & novi baptizati communicarunt, colligere jubet, & mundissimo panno involutum sibi servavit pro viatico deportandum.* Ex supradictis quoque elucescit, huc facere verba SVRII, quæ f. 836. de Gnesna profert: *baptizasse eum ibi popu-*

tingens. Plus ultra tamen meditans, martyriumque
fitiens, ad asperiores mox seminationis locum
mmmm) proficiscitur, & Sambos inuisit,

§. XXIII.

Hic circa *Chomor* nnnnn) male ab incolis idolo-
rum cultoribus exceptus, post exiguam commorationem

eo

lum grandem nimis. Caterum
monemus, mansuetudinem lau-
datam Gedanensium quadante-
nus confirmare residuam, ex pri-
stina assumpta religione, animo-
rum pronitatem.

mmmm) Iter ADALBER-
TI a BOLELVICIO c. 13. §.
16. p. 416 417, sequentem in
modum delineatur: *Dantisci s.*
Gedani feliciter administrato divino
negotio, per Baltici maris aut potius
Venedici Sinus brachium in Gambi-
am, Prussiae Provinciam, medio so-
lum a Fischusio milliari fortissime
decurrit. SYLVESTER apud
CANISIVM c. 39. generalio-
ra habet: *imponitur carinae & pe-*
lago. — Hinc nauticum iter velo-
cissimo cursu peragens, post paucos
dies marinum litus egreditur, & re-
versa est navis cum armato custode.
Omnibus probe ponderatis suspi-
camur, ADALBERTVM mari
insulam, *Neringam* hodie di-

ctam, circumnavigasse, ne ex illa
parte, quam Vistula alluit, mili-
tes cum nave periculum aliquod
subirent, tandem post superatum
lacum recentem descendisse in re-
gione, ubi nunc *Pillavia* sita.
Quæ nostra suspicio majus in se-
quentibus reperiet augmentum.

nnnn) Hoc nomine olim ap-
pellatum fuisse locum, in quo
hodierna die rudera pristinae Ec-
clesiæ, D. ADALBERTO sacrae,
supersunt, fidem facit PRIVI-
LEGIVM CVLMENSE, ab
HARTKNOCHIO *Dusburgio*
a se edito *junctum.* Ibi enim
Prussi promittunt, se inter alias
Ecclesiæ *quintam in Chomor S. Al-*
berti in Pomezania edificaturos l. c.
p. 469. conf. not. *bbbbbb.* In isto
loco non parem expertus est hu-
manitatem: Gedanenses enim be-
nigne eum exceperant, *hic autem*
remo percussus & a loci possessoribus
expulsus teste Vita Canisiana c. 40.

eo adigitur, ut *per angustias lacus* transfret in *Neringam*. 00000) Nondum tamen ibi finem suarum cernit miseriarum; saxea tantum corda, auresque salutaribus

00000) Hactenus equidem, quantum scimus, nemo ea ratione itineris Adalbertini cursum delineavit. Verum nec ullus etiam omnia, quæ in vetustis illis vitæ Scriptoribus leguntur, sufficienti enucleavit industria. Ipsum iterum textum in medium proferemus, ut explicationis modus cujusvis sublit examini. *Autor Canisianus* post finitam, de mala Prussorum exceptione, narrationem c. 41. ait: *Transiens vero in aliam partem fluminis, stetit ibi Sabbatho. Vespere autem facto, Dominus villa divinum Heroa ALBERTVM, transduxit in villam.* Ex antecedentibus id patebat, Martyrem a ripa longius procedere non potuisse, neque interiora regionis, in quam pervenerat, penetrasse; quia incolæ *venientes pugnis expulerunt.* Cum autem fluvius ibi nullus ripæ propinquus reperiatur, ipse sine dubio *lacus*, ejusque *angustia*, fluminis speciem habens, optime substituentur. Hanc enim angustiam, trajectui maxime commodam apud Autorem longe

diffitum nomine fluvii occurrere, mirum non est. Nec obstabit id, quod de villa, ejusque Domino in isto textu dicitur. *Neringæ* enim tum temporis non illa, quæ hodie datur, facies erat. Siquidem CVRICKE L. II. c. 24. f. 141. & SCHVTZIVS Lib. I. f. 30. (36.) Principis meminerunt, SWAYNONIS dicti (HENNEBERGER in nomine variat; voce: *Neidenburg* f. 333. ipsi vocatur SABINO; sub voce *Noitto*: f. 337. SWAINO; voce, *Sambia*: f. 414. SAWINO) cujus Principatus *Neringa*, Sedes autem fuit *Neidenburgum*. Hanc sedem Cruciferi post eadem Principis radicibus everterunt, ut nullum fere ejus appareat vestigium. Addimus, quod, ante septem secula *Neringam* latiore fuisse, hodiernæ proberent arenarum congestiones. In illa enim insula quotidie aliquid districtui frugifero sensim decrescere, incolæ experiuntur. Objici posset fabula, quæ de ortu *Neringæ* olim animos male cultos delectavit, nisi, ab aliis ad nauseam

ribus monitis clausas invenit, imo idem experitur factum. Reiectus nimirum à loci inquilinis ad priorem reducitur mansionem. ppppp) Hic, postquam per quinque dies delituerat, in publicum tandem prodit, qqqqq) missaque per GAUDENTIVM celebrata, morti imminenti constans occurrit.

§. XXIV.

Compos etiam fit desiderii, & corona martyrii

I

rii

usque explosa contemptum tantum excitaret. Et ita omnes difficultates sublatas speramus.

ppppp) *Autor Canisianus l. c.* Pruflos prius introducit minitantes. Vos, clamant, — nisi hac nocte discedatis, decapitabimini. Postea vero addit, quomodo Martyrem ex suis dimiserint finibus: *Ipsa nocte navicula imponebantur, & retro ducti manserunt quinque dies in vico quodam.* Quæ BZOVIVS in suo Exemplari c. 34. f. 607. a. ita legit: *Unde ipsa nocte navem conscendentes, & non procul ascendentes manserunt quinque diebus in vico quodam.* Et hæc BZOVII verba trajectum, not. 00000. firmatum etiam stabiliunt. SVRIVS gloriæ martyris aliquid detrahit f. 837. scribens: *placuisse ipsi flectere ad fero-*

cium Luiticorum idola, consuluisse quoque sociis, ut secum vestimenta mutent, cum illa paganis animis non parum offensionis attulisse sensisset. Talis enim animi motus virum, non martyrium sitientem, sed devitantem proderet; male etiam de vestibus dicta concoquuntur, cum comprehendi nequeat, unde ADALBERTVS ignotus, omnium hostis, & in regione barbara alias vestes conquirere potuisset: Præterea ipsa Slavicorum populorum distantia vanitatem adserti Suriani pandit.

qqqqq) *Nemora enim & feralia lustra relinquens, sole ascendente ad meridiem, campestria loca adiit. Ibi fratre Gaudentio missam celebrante S. ille monachus communicavit &c. Vita Canis. c. 44.*

rii rrrrr) septem confossus sssss) vulneribus ad *Fischusium* ttttt) d. 23. Aprilis A. 997. vvvvv) decora-

rrrrr) *Autor Surianus fol. 838.* refert: *Occasionem cædi quendam dedisse, cujus frater a Polonis erat occisus. Is barbarus zelo incitatus venit, & cum illo alii, — ductique pœnitentia, quod eos à se dimisissent, in illos irruunt.* Non equidem in Historicis Polonorum aliqua bellorum, a Prussis contra Polonos ante *Boleslaum I.* gestorum, occurrit memoria; cum tamen vicinia harum gentium perpetuam inter easdem pacem fuisse vix persuadeat, & obscuritas illorum temporum aliquando etiam narrata in dubium vocare jubeat, præterea non expresse bellum aliquod, sed specialis inimicitia vel cædes ad *Surium* explicandum requiratur, etiam hanc circumstantiam non in integrum rejicimus.

sssss) *Siggo* idolorum Sacerdos is, qui primum inflixit vulnus, vocatur in *vita Canis. c. 45.* Notavit quædam respectu denominationis, eandemque ad *Sigonotas* referri posse, ostendit *HARTKNOCHIVS Disp. ap. Dusburgium 9. S. 3. In vita Suri-*

ana modus procedendi describitur *f. 840.* *Primum*, habet, *dux & magister nefariæ cohortis, furore igneus, perforat penetralia cordis. Post — cæteri scelus peragunt.*

ttttt) In monte *ADALBERTVM* coronatum fuisse martyrio testatur *Vita Suriana f. 839.* *Ligatum*, inquit, *ad montis supercilium duxerunt.* Ipse loci situs, & vicinia maris vertigines montium supponunt. Unde etiam, cur a *Surio* abeamus, causa nulla subest. Edocemur autem exinde, cur olim *Sambie* locus, ubi nunc *Lochstadium* jacet, *Witzlandia* audierit, observante *HENNEBERGERO in explic. tab. chor. voce Lochstet f. 264.* videlicet ab albis et arenosis montium summitatibus. Vim veritati facit *BONFINIVS f. 200.* contendens, in *Livonia* passum esse *ADALBERTVM*, cum *Livoniam* istis diebus *svaves Evangelii nuncii* nondum salutassent. Ne vero solus ad rectam redigatur semitam, socium ipsi dabimus *Autorem Chronici Magdebur-*

coratur ADALBERTVS. Itineris autem Socii
I 2 Gau-

gensis, qui l. c. fol. 280. opinatur, in Polonia felici martyrio coronatum esse ADALBERTVM; hic venia quadantenus dignus ex illo capite, quod communi errori, Prussiam Poloniae olim subiectam fingenti, subscripserit.

vvvvv) Respectu temporis in diversa abeunt autores. Differentiam verbis BOLELVCZKI consignabimus in c. 13. §. 17. p. 425. 426. adhibitis. Quis autem, ait, D. Pontificis ADALBERTI Passionis annus fuerit, inter Scriptores exteros quam domesticos controversatur. VRSPERGENSIS, LV-PACIVS & CVTHENVS referunt hoc martyrium ad A. 994. MARIANVS SCOTVS ad A. 995. DALYMILVS Me-
erzicensis impressus, & etiam DVO MSta Exemplaria, WELES-LAVINA & JOANNES HER-BVRTVS ad A. 996. (Ultimus in hist. Polon. compend. L. II. c. 3. p. 27. habet annum 997.) BO-REGK ad 998. PAPROCZKI ad A. 979. Ipse vero p. 426. assumit A. 997. Tabulam Idem c. 14. §. 22. p. 517. adducit, A. 1555. ab Imp. FERDINANDO I.

fundatam, cui præter alia & hæc inscripta memorat: *Episcopus S. ADALBERTVS A. CMXCVI. apud Prutenos, cum Sancto Benedi-cto, Matthæo, Isaac, Joanne & Chri-stino fratribus martyrio coronatus.* Cui tabulæ si alios defensores Anni 996. jungere cupis, habeas COSMAM PRAGENSEM ad h. A. & TRITHEMIVM in Chron. Monast. Hirsaug. f. 42. Clar. etiam LENGNICHIVS P. II. Bibl. Polon. Obs. I. §. 4. p. 94. existimat, ADALBERTVM coronam martyrii d. 23. April 996. indeptum esse, cum insignes Historici (DITMARVS, SAXO CHRO-NOGRAPHVS & alii v. not. c.) id confirmant. Non adeo apud nos antiquitatis prævalere amo-rem, ut ex hoc titulo errores præscriptionis jure gaudere que-ant, satis jam superius multis lo-cis demonstratum opinamur: Attamen, quod attinet annum martyrii, vix tuto a communi opinione recedi, persuasi sumus. Primo etenim SYLVESTER *Vitæ Canisiane Autor* aliquas cir-cumstantias adfert, quæ non nisi ad A. 997. quadrant. Sic c. 33.

Gaudentius & Christianus misere ligantur, postea tamen

a

adserit: ADALBERTVM cum Imperatore, regresso ab Italicis oris, Magontia bonum tempus mansisse, & c. 31. jam monuerat, prius Regem illum apicem attigisse Imperatorium. De coronatione vero OTTONIS III. dubium nullum est, quin A. 996. peracta fuerit. Si itaque longinquum illud ADALBERTI iter per Galliam, Germaniam, Poloniamque bene ponderatur, martyrium ejus ad A. 997. referre oportebit. Nec secundo ad stabiliendam hanc sententiam etiam antiquus Autor deerit. Nam DITMARO, Scriptorem ejusdem Seculi LAMBERTVM SCHAFNABVRGENSEM opponimus; cui junge, si libet, *Vitam S. Stephani ab Episcopo CHARTVITIO scriptam, & extantem in SVRII Tom. IV. ad d. 20. Aug. ibi fol. 857.* Cum potissimum locus DITMARI objiciatur, de hoc tertio obiter notamus, verba, refutationem Anni 997. producentia: *In prima aestate &c.* neque in editione *Reineri Reineccii*, neque *Maderi*, imo nec lacunam eorundem reperiri, primum au-

tem eadem publico obtulisse III. LEIBNITIVM. Obiter id observamus, non tamen ipsum textum ideo rejicimus, cum quarto tantum absit, ut nobis contrarietur, ut nostram magis confirmet opinionem. Postquam *Ditmarus* recensuerat, OTTONEM a Pontifice unctionem Imperialem percepisse, addit: *In prima aestate ADALBERTVS Bohemiorum Episcopus — cusspide perfossus.* Non negamus, Scriptores medii ævi quandoque *vernum tempus* ita nominare, vix tamen assentimur, Historicos, annos in successione non semper exprimentes, cujus Exempla quamplurima *Ditmarus* offert, præsertim cum in tali Autore de tempore subsequenti jam tractatum fuisse connexio doceat, per *primam aestatem* VER intelligere. Historicorum potius stylus nos docet, *insequensem* tunc annum esse substituendum, quod etiam verborum qualitas postulare videtur. Hoc enim nemo in dubium vocabit, primum sæpissime usurpari pro sequenti; *aestatem* vero pro anno in ipso DITMARO

a Pruffis, cum Ethnici Deos suos jam placatos crederent, liberi xxxxx) dimittuntur, redeuntque in Poloni-

I 3

am.

legi, patet ex *Lib. VII. p. 201.* ubi in *præcedenti æstate* &c. Et eadem ratione VELLEIVS PATERCVLVS hac voce jam olim bis usus est, quapropter BVRMANNVS in *indice* sequentia ad illam vocem notavit: *Poëtis familiare est, ita loqui, cum annos designare volunt, atque iis pro ratione figura est: Historicum non tam figura quam ratio excusat, quod æstate pleraque bella geruntur, quibus nec idonea hyems vulgo censetur.* Ex ipso igitur *Diimaro* vulgaris de A. 997. opinio roboratur. Optime hanc materiam enucleasse existimandum est, illos, qui supputationem temporum curæ cordique habent. Collatio enim Paschatis cum die 25. Aprilis, qua in illo anno Pascha fuisse Autores illi scribunt, veritatem prodit. Et hinc *quintum* nobis subnascitur argumentum, quod CALVISIVS in *Op. Chronol. f. 708.* ea fiducia anno 997. adstipuletur, ut *Cosmam* etiam, contraria sentientem, sine scrupulo citet. Facile quoque *sexto* verba tabulæ supra adducta rejiciuntur. Vix enim

attentione digna esse, sequentia ostendunt, ubi falsa de martyrio 5. fratrum narratio Scriptoris magis credulitatem quam dijudicandi habilitatem testatur. Hæc de anno sufficient. Ut de die quædam adjiciamus, *Cosmas* nos movet scribens: *Feria sexta occubuisse ADALBERTVM, Pascha autem eo anno VI. Calendas Maji fuisse.* Posterius ita adstrueret, Martyrium d. VIII. Calend. Maji obtigisse, unde BZOVIVS etiam *f. 607. b. octavo Calend. Maji* legit. Utrumque brevibus expediemus, opponendo *Bzovio* aliam istius vitæ editionem, *Cosmæ* vero ipsum *Cosmam*; in antecedentibus enim expresse *IX. Calend. Maji* habet.

xxxxx) Quamvis altum de hoc apud Autores silentium, facile tamen, cum GAUDENTIVM *Archi-Episcopum* postea *Gnesnensem* fuisse sciamus, planissima id conclusione elicitur. Addimus etiam, BOLESLAVM horum sociorum svasu corpus S. ADALBERTI a Pruffis emisse, eosdemque tam charum pignus

am. Corpus S. Martyris post perpetratam cædem capite truncatur; quod ita exsangve, truculentis percussoribus cruore satiatis, & speluncas suas repetentibus, ne ulteriori violentiæ exponeretur, absconditur, yyyyy) atque tandem BOLES�AO Polonorum Duci charum munus offertur, zzzzz)

§. XXV.

in Poloniam duxisse. Nam GLABER RADVLPHVS inter Historicos Francorum Pithæanos in fol. editos Lib. 1. hist. c. 4. f. 6. scribit: *Denique Discipuli ejus, accepto corpore Domini sui, illud secum ferentes in propriam sunt reversi patriam. Cujus etiam meritis usque in præsens largiuntur hominibus plurima beneficia. Fuit is Scriptor Seculi XI.*

yyyyy) Humanitas, quæ ab ADAMO BREMENSIS Sambis tribuitur, vix adeò omnium incolarum animis ejecta fingi poterit, ut nullus innocentis & cruenti martyris curam gessisse videri queat. Herbis illum per quinque dies, quibus latitavit, cum sociis suis pastum non legimus. Merito igitur suspicamur, gratiam Divinam aliquem duntaxat ad sustentationem atque securitatem horum peregrinorum excitasse, amoremque illius

mortis atrocitate magis auctum quam diminutum.

zzzzz) Non equidem nœnias illas, quæ respectu venditi corporis egregiam pictoribus atque poetis ostentationis materiam subministrant, approbamus, Boleslaum tamen titulo emtionis hunc reliquiarum dubium thesaurum Poloniæ adquisivisse, Auctor Chronici Magdeburgensis in Meibomio Tom. II. fol. 280. sequentibus inculcat: ADELBERTUS Episcopus — meritis & virtutibus longe lateque effulsit clarus, quorum etiam præconio tactus Imperator (OTTO III.) ad illius lumina (melius: limina) causâ orationis est profectus, cum imperialibus donis, ubi à BOLES�AO Duce magnificè susceptus est, & Gnesin usque perductus, in quâ eodem Duce emente à loco interfectionis pausabat præfati martyris corpus. Auri argentique contemptus inter Prussos

§. XXV.

Sic Prussi labores primi Apostoli cruentà mercede remunerantur. Memoriam interim sui apud posteros S. Martyr aliquo monumento conservare ipse vivus alloboravit. Eruditorum enim orbis duas ipsi cantilenas aaaaa) adscribit. Nec defuerunt alii, qui gloriam

BREMENSI notatus hanc emtionem tollere nequit. Scimus enim, emtionem atque venditionem hodiernam antiquioribus fuisse permutationem, & hinc, licet ferrum Prussis datum statuamus, tamen pretium aliquod à BOLESLAO Prussis traditum fuisse certum erit.

aaaaa) Primam ab Adalberto Lybicii compositam, & post primum ejus reditum in Bohemiâ publice decantari cœptam, narrat BOLELUCZKI *Part. II. p. 64.* Ex eodem autore etiam verba hujus cantici, cum perbreve tantum sit, utroque idiomate, Bohemico videlicet & Latino hic adjecimus. Bohemicum occurrit *P. I. c. 10. §. 13. p. 269.* En illud:

Hospodyne pomylüg ny:
 Jezu Kryste pomylüg ny.
 Tys Spasa wsego mira,
 Spasyż ny; y uslysyż

Hospodyne Hlasy nase;
 Dag nam wsem Hospodyne
 Zizu, a mir w nasy Zemi.
 Krles, Krles, Krles.

Latinam autem versionem ex *Part. II. p. 47.* sumimus, quæ ad verbum ita omnia exprimit:

*Domine miserere nostri;
 Jesu Christe miserere nostri.
 Tu Salvator totius mundi,
 Salva nos; & exaudi
 Domine voces nostras;
 Da nobis omnibus, Domine
 Saturitatem & pacem in terrâ.
 Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison.*

Alterum canticum, quod incipit: Bogarodzycza Dzyewycza Bogcem Slawyona Maria; à LASCIO ad frontem *Privilegii Constitutionum &c.* ejusque Regestri exhibetur. Idem opinatur, à Polonis illud ante conferenda cum hostibus certamina dictum fuisse. JANUSZOVIVS in *Statutis Re-*

am Sancti viri his cancellis nimis arctè circumscribi existimantes, sacris ædificiis, bbbbbb) peregrinationibus

gni Pol. à se editis ad genium Seculi dictiones emendavit, canticumque ipsi operi præfixit. Quamplurimi nullatenus dubitant, quin *Adalbertus* utriusque cantici verus sit Autor, præstabit tamen ut cum PRÆTORIO ex *Actis Boruss. Tom. II. P. 7. no. 2. p. 74.* pronunciemus: Dicitur ADALBERTUM hanc canticulam concinnasse.

bbbbbb) In diversis regionibus hæc in honorem S. Adalberti extracta reperimus. Ut initium faciamus itaque de *Italia* memorandum erit, quod OTTO III. post finitam ad tumbam hujus Martyris peregrinationem *Romam* rediens sacras reliquias ejusdem secum detulerit, quibus, ubi collocarentur, erigendam curavit *Ecclesiam in insula Tyberina*, teste BARONIO ad *A. 1000. no. 5.* Causam, cur postea nomen Sancti Prussici hæc *Ecclesia* amiserit, idem habet *l. c. no. 8.* his verbis: *Factum est autem, ut illatione corporis S. BARTHOLOMÆI in Ecclesiam sub titulo ADALBERTI Martyris*

inchoatam, transferit ipsa in nomen & cultum ejusdem Apostoli BARTHOLOMÆI, memoriaque ADALBERTI hoc modo fuerit paulatim oblivione deleta. conf. etiam *Tom. XI. Annal. Eccl. ad Annum 1001. no. 16.* Sic noster cedebat majori. PETRUS quoque DAMIANI in *vita S. ROMUALDI* apud SURIUM *Tom. III. ad d. 19. Junii fol. 717.* aliqua de *Monasterio in honorem S. Adalberti ab Ottone in Pereo svasu Romualdi extructo* profert. In *Poloniâ* gloria tanti athletæ stetit inconcussa. Hic enim *Cracovia*, referente DLUGOSSO *L. II. col. 117.* & MIECHOVIO *L. II. c. 8. f. 31. &c.*; *Gnesna*, adstruente DAMALEVICIO in *Ser. Archi-Ep. Gnesn. p. 256. 264. 271.*; *Andrejovia*; adfirmante Eodem *l. c. p. 132.* *Calisia*, iterum isto Autore dicente *l. c. p. 329.*; *Vladislavia*, scribente ipso in *Vit. Episc. Vladisl. p. 41.* ædibus memoriæ hujus Martyris sacris clarent. A *Polonis* ad *Bohemos* abimus. Hi, licet viventis monitis præ-

nibus cccccc) ad eadem institutis, imo numisma-
K

fracte resisterent, post mortem tamen ejus laudi aliqua pia consecrarunt monumenta. Nam *Sbitigneus diruto sacello utroque, quorum alterum D. Vito, alterum D. Adalberto consecratum fuerat, arcam longe ampliolem mensus, omnibus tribus (juncto S. Venceslao) in illa unum satis magnificum superstruxit templum (Pragæ), consignante DVBRAVIO Lib. VIII. f. 68. Huic adde BOLELVCKI c. 14. §. 13. 14. & 21. Idem posterior etiam mentionem facit capellæ S. Adalberti prope Civitatem Milaveczium c. 10. §. 4. nec non alius sitæ post pagum *Writzenam, cit. l. atque lapidis hic asservati, in quo jacuisse Adalbertum, & jacentis signa lapidi impressa fuisse adjicit. Silesia in conservanda gloria tanti Apostoli noluit esse otiosa, quod verba WAISSELI de templo S. Adalberti Vratislaviensi p. 84. a. probant; dilucidationem eorum invenies in Hennebergeri explic. tab. chor. f. 269. 270. adde DANIELEM GO-**

MOLCKI, qui in *Memo- rabilibus Silesiæ Part. 1. p. 126* recenset, hoc Monasterium circa Annum 1134. à Principe Poloniæ *Vladislao* fundatum fuisse, ejusque descriptionem compendiosam subnectit. Nec *Hungaria* memoriam prætensi Apostoli intra fines suos amplificandam & stabiliendam neglexit. *Stephanus* certe *Pannoniæ Rex* in arce sua regia primus ei templum constituit, addiditque templo Pontificem — *Anastasium* referente DVBRAVIO L. VI. f. 47. Nec apud *Pomeranos* laus S. ADALBERTI obmutuit. Otto enim illorum Apostolus ADALBERTO hic mausolæum erexit. *Sterini* scilicet, in medio fori, ubi prius idolum *Triglass* dictum incolæ adorabant, templum in honorem S. Adalberti ut edificaretur, effecit. Ast non diu hoc monumentum extitit, cum post breve spatium illud dirutum testetur *CRAMERVS Lib. 1. Chron. Pom. Eccles. c. 24. f. 40.* Corrigendus ex isto autore erit DAMALEVICI-

VS in *Ser. Archi-Ep. Gnesn. p. 64.* scribens, *Fulinae illud templum fuisse exstructum. In Germania quoque Aquisgrani coepit Otto III. Imp., consummavit autem Henricus II. Imp. templum in honorem S. Martyris ADALBERTI adjecto Canonorum Collegio, ut ex tabulis foundationis patet; verbis refero LEONIS Lib. I. Hist. Pruss. f. 45.* Indignum fuisset, si Prussorum posterii illius non parentassent manibus aedium sacrarum erectione, cujus sanguinem Majores crudelissime effuderant. In *Prussia* itaq; duo quoq; templa notanda. Alterum horum in *Sambia* olim fuit, cujus rudera adhuc conspiciuntur. *HARTKNOCHIVS* in Catalogo suo *Episcoporum Sambiensium*, quem *Hennebergero* debet, de hoc templo memorat, quod *Joannes I.*, quartus *Sambiae* Episcopus illud condiderit. *Lco Lib. II. f. 117.* addit: *Eundem ope Eleemosynisque eorum Principum, qui in Prussiam venerant, ut in Samogitiam proficiscerentur, & ob tempestates illic perseverare non poterant, Ecclesiam in loco S. Adalberti occisi aedificasse.* Forsitan pius ille *Infulatus* satisfaciendum esse credidit promisso à *Prussis* respectu harum aedium olim in

Privilegio Culmensi A. 1249. dato, nondum autem praestito. Reliquiae divini ibi peracti cultus sc. *indusia, candelabra, calix atque particula altaris in Praefectura Lochstadiensi hodiernum asservantur.* Alterum templum *prope Gedanum* habemus. *Laudi* sibi duxerunt, conservare memoriam ejus in sua vicinia, quem debita humanitate peregrinum exceperant, cujus etiam monitis primitias & fundamenta Religionis Christianae debebant. Templum igitur atque Sacellum *S. ADALBERTO* dedicabant. Ratione templi adscribemus inscriptionem exteriori aedificii parieti illinitam: *Templum hoc combustum A. 1530. primo reparatum circa A. 1588. successu temporum dedicatum, denuo reparatum A. 1725.* Non frustra verba ista nos adduxisse quilibet cognoscet, dummodo dixerimus, *HENNEBERGERVM* illis contrariari. Hic enim in *Expl. tab. chor. f. 20.* ex *Chronico s. Manuali Dantiscanorum* refert: *A. 1537. Vigilia S. Bernhardi Templum, Curiam Parochi, Scholamque conflagrasse.* Et adstipulatur eidem *GEORG. TIDEMANNVS* in *Chron. Prussiae MSto.* Praeterea *HENNEBER-*

GERVS c. l. innuit, restitutum fuisse A. 1575. Veritatem rei, ne prolixiores simus, in suspenso relinquimus, & ut materiam de ædibus sacris finiamus, addimus tantum, *Regiomontanam Pontificiam Ecclesiam hunc Adalbertum suum etiam cognoscere Patronum. conf. PRVSS. ILLVST. Tom. I. P. 9. Obs. 32. p. 680. 681. cccccc)* A tot tantisque Autoribus peregrinatio OTTONIS RVFI, ad sepulchrum D. ADALBERTI instituta, celebratur, ut de ea dubitare imo saltem eam ignorare contra instituta tyronis historici foret. Causam tamen ejusdem non omnes uno referunt ore: Aliis enim *liberatio Imperatoris à gravi morbo, aliis Imperatrix ob adulterium tentatum, & delationem atque eadem innocentis Comitis combusta* huic itineri Sancto ansam dedisse videntur. Verum arundineo nituntur fulcro, cum quædam circumstantiæ contradicant. Nobis, ut aliam amplecteremur opinionem, BARONIVS svasit, qui *Tom. X. ad A. 996. no. 30. ex PETRO DAMIANI refert: Crescentium perjurio Thammi Teutonici cujusdam, qui Regi OTTONI familiaris erat, in hujus pervenisse potestatem,*

*& contra promissum juramento firmatum credulitatem capite luisse, OTTONEM vero isti perjurio ansam dedisse. Idem no. 31. ex cit. Autore addit, pœnituisse hujus facti Ottonem, & istam pœnitentiam eò adegisse Imperatorem, ut promiserit B. ROMVALDO, quod imperio relicto monachicum suscepturus sit habitum. LEONEM quoque OSTIENSEM testem adducit, atque ad A. 999. no. 10. & Tom. XI. ad A. 1001. §. 12 — 14. contritionis continuationem memorat. Auditis igitur sic dictis miraculis ad sepulchrum D. ADALBERTI factis, probabile est, Imperatorem morsus conscientiæ sanaturum Gnesnam venisse, hac ratione autem mortem Crescentii occasionem huic peregrinationi dedisse. DITMARI verba, quibus adventum Imperatoris ad Urbem Gnesnam describit, licet generalia aliis videri possent, tamen nostræ sententiæ quasi accommodata ita leguntur *Lib. IV. p. 83. 84. Videns à longè Urbem desideratam, nudis pedibus suppliciter advenit, — in Ecclesiam introducit, & ad CHRISTI gratiam sibi impetrandam martyris intercessio profusis lachrymis invitatur.* Sed transea-*

mus ab hac multorum fabulis inquinata peregrinatione ad aliam, à generali videlicet ad specialio-rem, quam olim in *Sambia* fieri consueviffe Scriptores observant. Hanc paulò post finitam templi *Sambiensis* ædificationem primordia cepisse sine difficultate credimus, cum cultus Sanctorum jam iis temporibus mentes hominum occupaverat. Quovis anno institutam certi sumus. **HARTKNOCHIVS** equidem *Lib. I. H. E. c. 4. §. 4. p. 193.* taxat **CLAGIVM**, quod **MISLENTAE** scribenti, *Magistrum Ordinis Teutonicorum generalem cum Episcopis circa Festum Michaelis ad illud templum processionem sic dictam instituisse*, bonà fide crediderit. Ast licet, à Magistro atque Episcopis quovis anno id factum, ipsi etiam silentio chronicorum moti dubitemus, ab aliis tamen processionem illam s. peregrinationem quotannis institutam fuisse, nos docent verba **RVNOVII** in *historia belli pruss. tredecennalis circa fin. anni Xmi*, exhibita, quæ germanico idiomate offerimus: Den 25. Sept. schiffen die Elbinger auf Samlandt, und ländeten an zu Camstgallen, einem Fischer-Dorffe, und gingen in stiller Nacht zu S.

Albrechts Kirchen, (liegt zwischen Hochstetten und Fischhausen) da desselben Tages gewöhnliche Kirchweyhe jährlichen Gebrauch nach sollte gehalten werden. **LEO Lib. VI. f. 302.** idem *Elbingsium* factum habet, quæ vero de *annua* processione ibi occurrunt, tacet; Cautè interea hic legendus erit, cum facilè ex verbis ejus quis induci posset ad credendum, eo tempore prius dedicatam fuisse Ecclesiam S. Alberti. Ut reliqua annua solemnia tangamus, cognatio materiæ svadet. Paucos itaque latebit, circa Festum S. Adalberti quotannis haud procul ab urbe nostrâ processionem à Sacello ad ipsum S. Adalberti templum institui. Eadem processiones in Polonia celebrari, genius Religionis cuivis inculcabit, cum nundinæ etiam apud Gnesnenses ista die habeantur. Sic **CVRAEVS Annal. Siles. fol. 34.** vult: *Dies mortis ejus, qui est d. 23. Aprilis, toti Poloniae est festus, præcipue vero Gnesnensibus, ubi celebres tunc sunt nundinæ.*

dddddd) Duo Clar. Dn. **SEYLERVS** adduxit in *Illustr. Pruss. Tom. II. Obs. 3. primum Polonicum* ex **RZĄCZYŃSKI Histor**

mismate cuso dddddd) famam Sancti eeeee) &
Patroni ampliare annisi sunt.

K 3

§. XXVI.

natur. curios. Polon. p. 149. ; secundum Silesiacum ex Dederdeckii Silesia Numismat. L. II. c. 3. §. 265. (lege §. 3. p. 265 — 268.) illudq; Boleslao I. Polono, hoc vero Boleslao Silesio tribuendum esse ostendit, & Dederdeckium ratione Boleslai Poloni non satis cautum fuisse probe observavit. Addimus emendandum etiam esse ratione diei emortualis Adalberti, quem d. 21. Aprilis ex CVRAEO ponit.

eeeeee) Sanctum hunc multa volumina exhibent, ast quomodo Sanctus haberi cœperit, altum ubique Silentium. Unicus DV BRAVIVS L. VI. f. 47. peregrinationem Ottonis III. id effecisse credit, ut inde passim apud cæteros quoque Germanos Adalbertus inter Divos haberi cœptus sit. Canonisationem Sanctorum (verbo minus Latino ab Ecclesia Latina introducto utimur) velut institutum temporum posteriorum habet Historia Ecclesiastica, ubi tamen de nostro Sancto & de Brunone, quem in sequentibus sistimus, in

seriem Sanctorum relato nihil habetur. Hoc igitur illustrare, nodumque solvere annitemur. BARONIVS optime nobis inservire poterit Tom. X. ad annum 693. no. 8. scribens: Non est autem prætermittendum, canonizationis Sanctorum usum hoc tempore in Ecclesia frequentem reperiri. Nam PETRVS DAMIANI in Epistola ad Henricum Ravennatem (Ep. 16. ca. 29.) hæc habet de pluribus, qui tunc florere, Sanctis Episcopis: Nostra quippe ætate Beati Viri, videlicet Romualdus Camericensis, Amicus Ratisbonensis, Guido Pomposianus, Firmanus Firmensis, & quamplures alii sanctæ conversationis studio floruerunt, super quorum videlicet veneranda cadavera ex sacerdotalis Concilii autoritate sacra sunt altaria erecta, ubi nimirum Divina Ministeria miraculis exigentibus offeruntur. Et paulo post meminit de Beato ARDVINO Presbytero, his temporibus miraculis claro. Concedere autem licentiam ex Synodali decreto, ut supra corpus defuncti erigeretur altare, hoc ipsum erat inter Sanctos annuntiare, ut

§. XXVI.

Fundamenta itaque Religionis Christianæ in Prussia sanguine S. ADALBERTI Martyris tincta madebant. Tantum tamen abest, ut hoc cruore aut ipsa

anniversaria memoria de eis agi posset, quod idem narrat de S. Romualdo Ravennate in fine vitæ ipsius. Hæc BARONIVS. Addit tamen quædam de ROMVALDO Tom. XI. ad annum 1027. no. 13. quæ melioris explicationis gratiâ adjicimus: Constat autem ipsum (Romualdum) in Sanctorum numerum adscriptum quinquennio post ejus obitum, eo tantum ritu, qui tunc erat in usu, nempe ut petentibus concederet Apostolica Sedes super corpus ejus altare constituere, ut PETRVS (DAMIANI in Romualdo c. 79. ap. SVRIVM Tom. III. d. 19. Junii) affirmat, dum ait: Post quinquennium vero à Sancti viri obitu data Monachis ab Apostolica Sede licentia, ut super venerabile corpus ejus altare construeretur. Ex hætenus citatis optime elucescit, qua ratione ADALBERTVS inter Sanctos haberi cœperit, nimirum altari super corpus ejus erecto, & miraculis, quæ istis temporibus ubi-

vis atque in cumulo existebant, altaris honorem exigentibus. Quod etiam confirmat BZOVIUS circa finem f. 607. b. scribens: Ejus (ADALBERTI) Discipuli venientes cum multis Christianis abstulerunt corpus ejus, & conjungentes caput corpori honorifice sepelierunt, & dignam Ecclesiam nomine ejus construxerunt, ubi merita & virtutes ejus exuberant usque ad hodiernum diem. Superest, ut ex verbis BARONII illud animadvertamus, quod eadem ad illustrationem not. cccccc. faciant. Quando enim ait: hoc ipsum erat inter Sanctos annumerare, ut anniversaria memoria de eis agi posset, non insolitum nobis videbitur, quod RVNOVIVS notavit. Addimus etiam ex Martyrologio citati BARONII, quod dies translationis ADALBERTI agatur tertio decimo Kal. Novembr. Hætenus de ADALBERTO, transimus ad secundum Martyrem.

ipsa conversionis difficultas tolleretur, aut difficultas illa atque vestigiorum horror alios, ne tam periculoso operi manus admoverent, deterreret, ut novum potius Martyrem Martyris illius genuerit cædes. Priorem dederat. Bohemia, hunc Germania obtulit. Ille Adalbertus, hic Bruno fffffff) audiebat. Vitam gggggg) ejusdem, ut meliorem primorum Christianismi

ffffff) BRVNONIS nomen in Familia *Querfordensi* erat quasi hæreditarium. Cujus rei exempla, cum Genealogis ignota esse nequeant, omittimus, & tantum quæ nostrum concernunt monemus. SPANGENBERGIVS *L. IV. Chron. Querford. c. 79. p. 472 — 479.* in Genealogia hujus Familiæ duodecim isto nomine insignitos adducit, inter quos Martyr tertium ordinem occupat.

gggggg) Parum notitiæ, vitæ huic illustrandæ inservientis nobis conservavit antiquitas. Parca & pauca sunt, quæ DITMARRVS *contemporalis & conscholasticus* ejus, his verbis utitur *Lib. VI. p. 177.*, notavit, pauciora adhuc, quæ MARIANVS SCOTVS, ejusdem Seculi Scriptor consignavit ad annum 1008. Maxime prolixus in vita *Brunonis* de-

scribenda hætenus fuit SPANGENBERGIVS *Lib. II. Chron. Querfurt.* Isti enim labori *caput 8. 10. & 11.* donavit, quibus vitam, vitæque illustrationem exhibet. Idem postea Spangenbergii labor *Anonymo* cuidam (quem *Davidem Sigism. BVTNERVM, Diaconum Querfurtensem* esse, industria atque Humanitas *Experient. Dni Christ. Sig. RICHTERI D. Med.* Fautoris devenerandi nobis detexit, & postmodum novissima Editio *Lexici Eruditorum Tom. I.* confirmavit) materiam substravit edendi 1714. *Brunonem Apostolum.* Verum tractatus iste stricturam tantum, atque religiosam censuram Vitæ Brunonis continet, & non historico, sed theologico stylo conscriptus est. Nihilominus dignum eum judicavit *Doctiss. LILIENTHALIVS* per compendium recen-

nismi in Prussia Autorum notitiam habeamus, sequentia dabunt.

§. XXVII.

BRVNO hic ex illustri Dominorum Qverfordensium erat Familia. hhhhhh) Patrem BRVNONEM II, Matrem IDAM iiii) agnoscebat, à quibus

sere in *Prussia illustrata*, ubi Tom. I. observationem 38: & Tom. II. obs. 9. conficit. Præter istos *Chronicon etiam Magdeburgense fol. 275.* meminit *Libri gestorum S. Brunonis*, quem tamen adhuc superstitem esse merito dubitamus. Nos ex DITMARO, SPANGENBERGIO, ipsisque ævi circumstantiis veritatem nexus eruere annisi sumus.

hhhhhh) LANGIVS in *Chron. Citiz. fol. 761.* eum genitum illustri prosapia Baronum de Qverfurt scribit. Ex historia Prussiæ observamus, decimum tertium Magistrum Provinciale *Menkonem de Qvereworde* fuisse. v. DVBVRGIVS P. III. c. 127. Vocatur idem etiam *Meinhardus, Mennecke, & Moyniko.*

iiiiii) Sic DITMARVS l. c. Sic etiam *Chronicon Magdeburgense d. l. f. 279.* utrumque parentem nominat. Prior quo-

que p. 187. de patre addit: illum longè post (martyrium filii) infirmatum præcepto filii monachicum suscepisse habitum, & XIV. Cal. Nov. in pace quievit. Vitam ejus exhibet SPANGENBERGIVS L. II. c. 7. Martyrem igitur nostrum his parentibus natum esse, communis consensus dubitare non sinit. Ast ipsum nativitatis tempus nemo hactenus determinare ausus est. Experiamur ergò, quantum in hac incertitudine divinari datum sit. DITMARVS suam ætatem nos docet L. III. p. 49. ubi A. 976. 8. Cal. Aug. se natum profitetur. Idem autem BRVNONEM *conscholasticum suum* nominat, uti jam semel allegavimus. Ne tamen iterata relatio nauseam excitet, nunc hoc addimus, quod MEIBOMIVS in *chron. Monast. Berg. Tom. III. rer. germ. f. 294.* hoc consortium ad Cœnobium

quibus liberaliter educatus, studiis tandem consecra-
tur. Consuetudo chrismatis **BONIFACII** kkkkkk)

L

eum

Bergense omni studio referre con-
netur. Concludimus itaque,
Brunonem ætate fere *Ditmaro*
fuisse parem. Cum etiam ex
Ditmaro discamus, patrem *Bru-*
nonis post martyrium filii adhuc
in vivis fuisse, ætas filii non ni-
mium provehenda erit, ut patris
quodammodo probabilem red-
dat ætatem. Obstat tamen, ut
credamus, eundem annum, qui
Ditmari natalis fuit, ad *Brunonem*
posse applicari, quia jam *A. 996.*
Capellæ præfectus nonnullis dicitur,
& hanc dignitatem prius *Canoni-*
catus antecesserat, præterea quo-
que accedit, (id evicturi sumus
in sequentibus) quod Pontifex
Max. circa *A. 1003.* Archi-Epi-
scopali, verum inter gentiles,
munere eundem oneraverit.
Quæ si non sufficiunt, decernat
tandem **LANGIVS** in *Chron.*
Citiz. d. l. scribens: **BRVNO-**
NEM educatum in *Monasterio Ma-*
gdeburgensi sub *Adalberti* cura, &
Magisterio Archi Episcopi supra
dicti crevisse in religionis probatissi-
mæ & eximia virum sanctimonie.
Hic autem *Adalbertus* moriebatur

A. 983. v. not. aaa. & ita cu-
ra ejusdem nondum prodesse
aliquid poterat Brunoni, si vel A.
976., vel post eundem natus fu-
isset. Non etiam opus erit, ut
ultra *A. 973.* excurramus, cum
in hoc anno omnia requisita ad-
mitti & explicari queant. Sic
enim patris ætas probè conspira-
bit; Sic ætas in *Episcopo* requi-
sita, de qua supra not. oo., lo-
cum habebit; Sic etiam *Ditmari*
manebit conscholasticus & con-
temporalis.

kkkkkk) Cum *Adalbertum* non-
nulli fœde cum aliis confude-
runt, v. not. aaa., mirum non
erit, differentiam & augmen-
tum nominum quoad hunc *Bru-*
nonem etiam aliquos seduxisse, ut
alium sibi fingerent *Brunonem,*
alium *Bonifacium.* *Petrus DA-*
MIANI confusione *Rufforum*
atque *Prussorum Baronio, BA-*
RONIVS autem *Hartknochio*
erroris largitus est materiam,
Primus in vita Romualdi, secun-
dus ad A. 996. no. 32. 33. &
ad A. 997. no. 3. 4. Tettius
L. l. H. E. c. 1. §. 12. opinio-

cum nomine insigniebat, Patris autem cura interea animi ornamento providebat. GIDDONI itaque Philosopho (IIII) hic BRVNO s. *Bonifacius* erudiendus traditur, & Magdeburgi scientiis ad genium illius seculi mens ejusdem alitur.

§. XXVIII.

Præparatus ita ad capessendas dignitates Ecclesiasticas adipiscitur Canonicatum, (mmmmmm) Diu tamen intra hos limites, necessitudo BRVNONI cum illustribus (nnnnnn) illius seculi Viris intercedens, Ca-

nem suam habet. Sustulit eundem errorem Clar. Dn. LENGNI-CHIVS in tractatione Tom. IV. hist. pruss. præfixa §. I. not. * & ex testimoniis Annalistæ atque Chronographi Saxonis falsitatem distinctionis ostendit. Jungimus illis *Chronici Magdeburgensis Auctorem* f. 275.

(IIII) Giddo iste ex Magistro Scholæ custos Ecclesiæ, tandem vero *Parthenopolitana Congregationis Præpositus factus*, referente DIT-MARO Lib. VII. p. 205.

(mmmmmm) SPANGENBERGIVS L. II. c. 8. p. 323. innuit, Ottonem ipsi Canonicatum mox post institutum Magdeburgensem Archi Episcopatum contulisse. Hiatum committe-

remus, si ipsis initiis foundationis tribueremus id, quod post duplex fere decennium ponendum est. Existimamus enim Anno circiter 988. Brunonem Canonicum factum, ut ea ratione ætas ad minores dignitates requisita nobis non deficiat, vel ne ab aliis obijci queat. Ipsam vero dignitatem Brunoni fuisse collatam testis erit *Autor Chronici Magdeb. f. 284. S. Mauricii in Magdeburg Canonicum* eum appellitans.

(nnnnnn) Hanc necessitudinem PETRVS DAMIANI, citatus à BARONIO ad annum 996. no. 33. probet, BRVNONEM in vita S. Romualdi vocans *Regis Consanguineum, & ita charum, ut Rex (OTTO III.)*

Canonicum nostrum non continebat, Præfectus enim Capellæ oooooo) Regiæ eligebatur, & hoc munere ornatus OTTONEM III. imp. & BRVNONEM, pppppp) postea Pontificem in Italiam qqqqqq) comes

L 2

seque-

illum non alio vocaret nomine, nisi anima mea. Ipse DITMARVS Episcopus Martisburgensis p. 177. BRVNONEM II. patrem Martyris, amicum sibi consanguinitate nominat.

oooooo) In modulationis musicae studiis maxime approbatus BRVNONEM, atque in Capella Regia fuisse moratum, Petrus DAMIANI l. c. scribit. Capellani tales dicebantur, quos Imperatores plerumque sibi ex numero Virorum facundia & Eruditione præstantium adsciscebant, & his aditus ad majora, videlicet Episcopatus, Abbatias opulentas aliasque dignitates Ecclesiasticas primis patebat. Ejus jam supra nobis Exemplum exhibuit Otricus in not. ddd. Non exiguum igitur hunc Brunonis honorem fuisse, quilibet perspiciet. Ratione temporis, quo illud munus obtinuisse dicitur, quædam monebimus. Male enim SPANGENBERGIUS l. c. p. 127. ad annum 1004. nec ad OTTO-

NEM III. sed ad HENRICVM Regem, imo post resitum Brunonis hanc dignitatis collationem refert, cum ad antecessoria tempora, & ad annum 996. vel 995 rejicienda sit. de quo plura not. rrrrr.

pppppp) Ascendens hic solium Papale ex gratia OTTONIS III. GREGORII V. nomen induit. Sanguinis nexum hanc ipsi dignitatem adquisivisse certum; Erat enim pronepos OTTONIS M. ex Edica prima ejus conjuge, quæ A. 947. diem obiit supremum. conf. *Ditmarus* L. II. p. 19. & L. IV. p. 79.

qqqqqq) Forsitan hoc iter, & quæ in *Chron. Magdeb.* occurrunt, Brunonem videlicet in Italia monachicam egisse vitam, TRITHEMIUM seduxerunt, ut contra omnem veritatem, & reliquorum historicorum assertum, eum natione Italum fuisse scribat *rr. de Scriptor. Ecclesiast. P. I. Opp. fol. 265.* Querfordiam enim

sequebatur, ubi exemplo *S. Bonifacii* Martyris incitatus ordinem *S. Benedicti*, ejusque Regulas amplectebatur.

§. XXIX.

In hoc ordine austeram atque solitariam ssssss) vitam

ejus patriam esse, communis confirmat consensus.

rrrrr) Si *Spangenbergio* credimus, statim post depositum Canonicatum vitam erexit Monasticam, atque institutum secutus est *S. Benedicti*. Verum cum *Spangenbergius* non ubivis justum observet ordinem, merito in hoc, aliis Scriptoribus contrarium svadentibus, ab eodem abimus. Hi enim post Canonici munus alia dignitate Brunonem fuisse ornatum, & tum demum communi hominum consortio valedixisse observant. *Autor Chronici Magdeburgensis*, licet non omnia sufficienter exprimat, tamen hanc opinionem l. c. f. 284. fulcit. Sic loquitur: *Consecraverat Episcopum — BRVNONEM, cognomento BONIFACIVM, prius quidem — Canonicum, postea vero in palatio regio adsumtum, sed fugientem cum deliciis suis seculum, ut sibi lucrifaceret*

CHRISTVM, sicque apud Italiae eremum cum beatis sociis BENE-DICTO atque JOANNE in monachica religione perfectissime conversatum. Clarius adhuc eadem tractat *Petrus DAMIANI* l. c. ut. Is itaque, inquit, (BONIFACIVS) cum in capella regia moraretur, videns Ecclesiam antiqui martyris BONIFACII, quæ est Romæ in Aventino, mox Exemplo sui æquivoci ad martyrii desiderium provocatus ait: Cur ego etiam ipse Martyr esse non debeo? Post hæc igitur monachus factus. Non diu Capellani munus obiisse, & forsitan jam A. 996. cucullum arripuisse Brunonem existimamus; quia frustra alias favorem OTTONIS conciliaveris cum eo, quod dilectum Capellanum post abitum suum ex Italia Romæ reliquerit.

ssssss) *Chronicon* namque *Magdeb. fol. cit.* refert: BRVNONEM apud Italiae eremum in mo-

vitam elegit, ac ita sese dignum martyrii Candidatum reddidit. Tandem solitudine relicta Sedem adiit Apostolicam, & ibi a Pontifice Max, ttttt) Archi-

L 3

Epi-

nachica religione perfectissime conversatum Petrus vero DAMIANI temperantiam ejus atque carnis castigationem depradicat. Quæ DITMARVS p. 178. ita generaliter ponit; *solitariam quasi vitam.* SPANGENBERGIVS hic pisce mutior. Hinc oportebit, ut revertamur ad *Petrum DAMIANI, & DITMARVM,* atque ex iisdem tempus solitariae vitæ impensum quadantenus addiscamus. PETRVS dicit diuturnum fuisse eremiticæ disciplinæ cursum; poterit is illustrari per *Dumarum,* qui narrat, BRVNONEM *duodecimo conversionis ac inclytæ conversationis anno ad Prussiam perrexisse.* Hæc nobis verba eò magis persvadebunt, A. 996. jam *Brunonem* monachum factum. vid. not. rrrrr.

ttttt) BARONIVS hanc consecrationem ad annum 997. refert. Et BZOVIVS, qui, ne dissentire à *Baronio* videatur, etiam errores ejusdem distinguendo *Brunonem* a *Bonifacio,*

sequitur, in *Sylvestro II. Tom XX. Annal. f. 586. b.* scribit: BONIFACIVM designatum in Prussiam a GERBERTO jam Archi-Episcopo & ROMVALDO Abbate, a GREGORIO autem Pontifice Archi-Episcopum Prutenorum in Sarmatia Europæa destinatum. *Chronicon Magdeburgense* actum consecrationis DAGENONI Archi-Episcopo Magdeburgensi tribuit f. 284. quod etiam DITMARVS c. l. facit. Ipsa ætas autorum momentum decisionis posterioribus adjudicabit. Quapropter etiam contra *Baronium* statuimus, A. 1006. solemnia illa peracta fuisse, nec *Gregorio V.* sed *Sylvestro II.* illum actum tuto assignari posse. Ille enim per biennium tantum, & aliquot menses Cathedram Petri occupavit, & mortuus est A. 999. teste SCOTO. *Dageno* autem A. 1003. referente ipso BARONIO, & Langio, item DITMARO Archi-Episcopus electus, unde Successori GREGORII V. id opus tribuendum erit.

Episcopus gentilium consecrandus, mittitur ad *Dagenonem* Archi-Episcopum Magdeburgensem. Huic muneri satisfactorius Prussos, quorum manu adhuc cruore S. ADALBERTI madebant, convertendos sibi sumit, nec operam omnem lusit, nonnullis eorum ad veram fidem ductis vvvvvv) & foederi gratiæ adscriptis.

§. XXX.

Cum etiam ipse *Sylvester II.*, iterum indicante *Mariano Scoto*, & *Baronio*, A. 1003. è vivis excesserit, ultra hunc annum progredi tibi non licebit. *Petri DAMIANI* locus allegatus *Baronum* tueri non poterit, quoniam generaliter tantum Sedis Apostolicæ, non vero speciatim alicujus meminit Pontificis. SPANGENBERGIVS merito itaque, qui p. 124. etiam ratione Pontificis errat, cum *Baronio* & *Bzovio* emendatione dignus erit. Non tacendum, idem jam de male introducto *Gregorio* observasse BVTNERVM in *Brunone Apostolo* c. 4. §. 5. Cum vero alium correctionis fontem, politicas nimirum Italorum artes, non autem historiam adhibeat; præterea *Sylvestro II.* Pontificatum adeunti consecrationem tribuat, quod admitti non posse iam ostendimus, hanc materiam

magis obfuscavit, quam illustravit-

vvvvvv) Quæ SPANGENBERGIVS l. c. p. 125. scribit, OTTONEM III. Imp. suavis & consilio hujus BRVNONIS, peregrinationem ad sepulchrum ADALBERTI instituisse, speciose quidem ast sine fundamento posita sunt. Capellani enim munere functus est ante martyrium S. *Aaalberti*, idemque jam A. 996., v. not. rrrrrr., deposuit, & vitam eremiticam, hancque diuturnam elegit. Ut Capellanus igitur hoc consilium non dedit; ut Eremita cum Ottone quando collocutus fuerit, male determinari potest: rectius itaque hoc bonum opus aliis relinquitur. Nilominus, ut prius adsertum *Spanzenbergius* roboraret, duplex BRVNONIS in Prussiam iter fingendum ratus est. Primum institutum ait A. 999. comitibus

§. XXX.

Finis tamen atque eventus optimo non respondebat

Joanne & Brnediſto monachis ordinis *S. Benedicti* p. 125., addit veniſſe in Prussia verno Anni 1000. tempore, & ibi per triennium commoratum eſſe, p. 126.; denique p. 127. reditum ejus habet, illique finem Anni 1003. adſignat. Cui narrationi hoc ſubjungit, quod initio anni 1004. interfuert Comitibus Martisburgensibus, ibi Capellanatum ſvaſu *HENRICI Imp.* ſuſceperit, negotiumque conversionis Prutenicæ ipſi commendaverit. p. 128. ſecundum iter deſcribit referens, *BRVNONEM* ad hoc inſtituendum cura Neophitorum excitatum fuiſſe, illud etiam omni omine ſpreto confeſſiſſe; nulum tamen annum determinat. Multis difficultatibus has *Brunonis* commigrationes laborare luſcus videt. Primo enim obſtat ſilentium *Ditmar*, *Petri Damiani* atq; *Chronici Magdeburgenſis*, Scriptorum partim coævorum, partim *Spangenbergio* antiquiorum. *Secundo* ipſæ falſæ circumſtantiæ à *Spangenbergio* narrationi inſperſæ integrum textum falſitatis con-

vincunt. Male enim Capellanatum, quem jam alii tempore not. 000000. aſſignavimus, poſt reditum *Brunonis* ex Prussia locat, & ad tempora *Henrici II. Imp.* rejicit p. 127. Et quæ de ſecundi itineris comite *Bonifacio* refert, manifeſte ex communi errore diſtinctionis binorum nominum fluxerunt. *Tertio* *DITMARVS* etiam *Spangenbergium*, non ut prius ſilentio, ſed verbis refutat. Audi eundem. Poſtquam conſecrationis meminerat, addit: *Dehinc ob lucrum animæ laborem ſubiit diverſæ ac grandis viæ — Multa a Bolizlavo ceterisque divitibus bona ſuſcepit — In duodecimo conversionis, ac inclytæ conſecrationis ſuæ anno ad Prussia pergens, ſteriles hos agros ſemine divino ſtudit fecundare.* Hic expreſſe ponit *Anno duodecimo conversionis ſ. 1007. in Prussia Brunonem perrexiſſe, & prius ſtudiſſe fecundare ſteriles agros, quæ verba aliud iter non præſupponunt. Quarto:* Ex fide iſtius *DITMARI* conſecratio ad *Tagmonem* referenda. Cui non

debat proposito. Retardavit enim exoptatos progressus induratio plurimorum, qui laqueis Satanæ irretiti Brunonis prædicationes & salutaria monita contemnebant. Contemptum cœcus iræ excipiebat impetus. Hinc idem cum S. Adalberto ipsum fatum manebat. Prohibitus namque à Prussi, ne semen veritatis ulterius spargeret, cum non desisteret, Anno 1008, XVI. Cal. Martii cum 18. sociis, manibus pedibusque amputatis, martyrii perennem gloriam sibi adquisivit. xxxxxx)

§. XXXI.

obstat, quod post quadriennium prius adierit Prussiam. Excusat enim longinquum iter commoratio in regionibus Boleslai, & difficultas aditus ad Prussos sanguine Adalberti nondum satiatos, præparatio itidem religiosa ad hocce conversionis opus. *Post consecrationem autem BRVNO corpus inedia cruciavit, & vigilia castigavit l. c.* Hinc iterum Capellani dignitas ruit: nec tamen vigiliæ illæ conversioni Prussorum impensæ dici possunt, quia in sequentibus prius beneficia Boleslai, & iter in Prussiam allegat. Optime cruciatus illi, inedia atque vigiliæ præparationi ad Martyrium digne subeundum accensentur, & Brunonem, licet jam ante quadriennium Archi-Episcopus gentilium fuerit conse-

cratus, Anno prius 1007. semel Prussiam adisse, statuitur.

xxxxxx) Eundem diem martyrii atque numerum sociorum notavit DITMARVS *l. alleg.* neque respectu harum circumstantiarum aliquem novimus contradicentem. Quod vero annum attinet, in eo determinando hæret SPANGENBERGIVS *l. c. p. 129*, &, utrum 1008. vel 1009. nominandus sit dubitat. SIGEBERTVS equidem *ad annum 1009.* martyrium Brunonis recenset; Verum cum MARIANVS SCOTVS, ALBERTVS STADENSIS *in chron p. 113*, VRSPERGENSIS, CHRONICON STEDERBVRGENSE apud MEIBOMIVM *Tom 1. f. 450.* CRANTZIVS *L. IV. Saxon. c. 28.* & alii añum

§. XXXI.

Et ita BRVNO omnibus S. ADALBERTI
M vestigi-

1008. habeant, merito hos sequimur. BARONIVS licet Brunonem à Bonifacio differentem introducat, utriusque tamen mortem ad annum 1008. notavit. In relatione tantum abit, illius cædem ex *Ditmaro*, hujus ex *Petro Damiani* recensens ad annum 1008. no. 4. — 7. In mentem hic revocanda erunt, quæ supra not. vv. de mala *Suri* in descriptis Sanctorum Vitis fide diximus, cum historia *Bonifacii* multis miraculis in *Petro* laboret, & *Baronii* credulitatem, eadem absque selectu & censura asumentis, omnibus manifeste prodat. Ratione sociorum monemus, quod eorundem quoque mentionem faciat *Autor* CHRONICI HALBERSTADENSIS. Præterea observamus HARTKNOCHIVM L. I. H. E. c. 1. §. 13. existimare, *Benedictum, Petrum & Nicolaum*, quos alii in *Prussia* tum temporis martyrio coronatos volunt, accenseri posse sociis illis à *Ditmaro* Brunoni junctis. Idem equidem *Autor* in *Pruss.* Nova 6. 5. §. 3. f. 457. aliam ad-

ducit sententiam, nimirum, quod paulo post (cædem Brunonis) illi tres separatim in *Prussia* occuberint. Ast si alterutra eligenda est opinio, priorem posteriori præferre probabilitas poscit. Nec præterire possumus, quin moneamus, corrigendum esse laudatum HARTKNOCHIVM l. c. in *H. E.*, quod Brunonem A. 1010. in *Prussiam* venisse adserat. Quædam adhuc respectu loci, in quo passus est Martyr noster, adjiciemus. Ille generaliter ab omnibus exprimitur; à *Ditmaro* dicitur: in confinio *Prussiae & Russiae*; ab *Autore* CHRON. MAGD. f. 275. in confinio *Russiae & Litvæ* regionum; à *LANGIO* l. c. in confiniis *Russiae*. Et ex hisce generalibus aliquid determinare velle, nimum autoritatis supponeret. Hoc interea firmiter constituimus, ad *Sambiam*, in qua olim *Adalbertus* cæsus erat, non pervenisse *Brunonem*, *Prussos* nihilominus aliquos convertisse, & muneri suo sanguine satisfacisse. Dolendum modo, non diu hujus conversionis apparuisse vestigia, cum *Prussi*

vestigiiis, iisdemque prope metam cruentis perpetuò in-
hæsit. Nec in eo priori martyri absimilis, quod memo-
riam sui, quam ævo posterorum mortis jam genus mar-
tyriique decus conservabat, scriptis yyyyyy) quoque
reddi-

Satanæ blanditiis illaqueati idolis
renunciare nollent; & ita S. no-
ster BRVNO spinis pullulantibus
horrida non potuit emollire, & cum
primò ab incolis prohibitus fuisset,
plus evangelizans capiebatur, lo-
quente DITMARO l. c. Quan-
ta ferocia animos Prussorum po-
stea agitaverit, id testatur, quod
obstinata cervice Principibus Po-
lonorum per longam annorum
seriem restiterint. Subjicimus,
quid tandem corpori Brunon-
is postea evenerit, quod idem
refert DITMARVS l. c. Corpora
tot Martyrum insepulta jacuerunt,
quòad BOLIZLAVUS id comperi-
ens, eadem mercatur, & domui suæ
futurum acquisivit solatium.

yyyyyy) TRITHEMIVS de
Scriptor. Ecclesiast. l. c. f. 265. 266.
hoc ipsum mactat elogio: BRV-
NO Archi Episcopus Ruthenorum
(hanc confusionem Russorum &
Prussorum sæpius ab Autoribus
committi observavit BARONIVS
ad annum 1008. no. 5.) — Vir
in divinis Scripturis doctus, & decla-

mator homiliarum ad populum egre-
gius, sanctus denique & Deo dignus,
quippe qui fidem Catholicam in Prus-
sia prædicans ab inimicis Christi mar-
tyrio legitur coronatus. Scripsit in-
genii sui nonnulla præclara opuscula.
De quibus extant Commentarior. in
Genes. Libb. II. & quedam alia. His
Commentariis addendam esse
suspicamur Vitam Adalberti in
Surii collectione communicatam.
Occasionem suspicionis nacti su-
mus ab Autore Chronici Magdebur-
gensis, qui l. c. fol. 275. scribit:
Cujus (Adalberti Martyris) conso-
dalis S. Bruno, qui & Bonifacius,
nobilitate & meritis illi per omnia si-
millimus, dum passionem & actus
ipsius scribendo miratus est, ipse nibilo-
minus ArchiEpiscopus gentium pari
agonis triumpho subsequenter marty-
risatus est. Illa enim verba ali-
um non admittunt sensum, si
omnia juste exhaurire volueris,
quam, quod Bruno passionem &
actus Adalberti scripserit. Tex-
tus etiam ipse Surianus, quo mi-
nus Brunoni tribuatur, respectu

reddiderit perennem. Templi itidem fundatione
 zzzzzz) amorem suum vivus erga Deum contestatus est.
 Et tantum abest, ut alii Tanti Pastoris obliti fuerint, ut
 ejus recordationem nonnullis etiam perennarint monu-
 mentis,

temporis non repugnat. Nam
 f. 883. ipsum se *Adalbertum* vi-
 disse innuit his verbis: *O quoties*
obortis lachrymis memini dicentem,
cum causa ædificationis accessissem
Joannem Abbatem. Idem f. 831.
 testatur, se eo tempore in Italia
 fuisse, quo LEO *Abbas* vixit:
Acutissime, inquit, autem (Adal-
bertus) interrogavit de Scripturis
Sanctis. — Sed ad hæc, quod ante
nescivit, quærenti illi recte Abbas
(LEO) respondit, ut ipse non semel
ad nos dixit. Poraj quoque cæsi
 f. 835. meminit: *Hoc tempore,*
quando digna indigni scribimus, gla-
dio occubuit etiam frater natu ma-
ximus (Adalberti), Henrici tandem
ævum sibi bis luculentissime tri-
buit. Sic f. 826. ait: *Quem lon-*
ge lateque jura dantem hodie tremit
populus — HENRICO regi pro-
ximus accessit nepos; & f. 832.
Post tres OTTONES HENRI-
CVS Christianissimus ecce venit.
 Si Commentarii in Genesin luci
 mandati forent, forsitan ex Surii
 aliquibus locis non emendatis,

stylus enim ibi inæqualis compa-
 ret, conjectura quædam enasce-
 retur. Interea autem hisce nos
 contentos esse oportet. Cos-
 mæ verba, quæ jam *not. mm.* al-
 legavimus, nisi ad vitam à Syl-
 vestro editam applicantur,
 ad minimum indicabunt, ævo
 ejusdem vitam Adalberti extitisse,
 & si hanc fuisse diceremus,
 quis contrariaretur?

zzzzzz) Hanc factam fuisse à
 Brunone memorat SPANGEN-
 BERGIVS l. c. L. IV. c. 78. atq;
 ibi explicat, quæ prius dixerat
 L. II. c. 8. Fundavit videlicet
 tum temporis, cum Canonicus
 esset Magdeburgensis, Ecclesiam
 in honorem D. Mariæ, & Apo-
 stolorum Petri atque Pauli in arce;
 Sacello minori, in illo loco prius
 sito, destructo. Quæ etiam Ec-
 clesia, licet eandem Sacellum
 majus meliori ratione nominares,
 per exiguum equidem tempus
 honore suo defraudabatur, postea
 vero singularia privilegia teste
 Autore p. 469. 70. sibi acquirebat.

mentis, aaaaaa) Ipse Deus justus scelerum vindex sanguinem suorum Martyrum non inultum reliquit. Prussi enim duplici cæde contaminati per duo Secula bbbbbbb) poenam cœcitate spiritali luerunt, atque, licet à Principibus Polonorum nubeculæ Ethnicismi dispellendæ omnes admoverentur vires, tamen in ordinem redigi non potuerunt.

aaaaaa) Huc referas Fontem, hodiernum Querfordiæ BRVNONIS fontem appellatum, cujus aqua octo fratris filios, morti à Matre ob prolem cumulatam destinatos, Brunonem baptizavisse, credit cum aliis SPANGENBERGIVS *L. II. c. II. p. 135.*; item Sacellum extra Querfordiam situm in illo loco, in quo asinum Brunonis iter in Prussiam meditantis stetit, nec à loco recedere voluisse fabulantur, quod in memoriam Brunonis opitulante fratre Burchardo ædificatum, citatus Autor scribit *c. 10. p. 131.* Huic cum absolutionem quotannis largirentur Pontifices, inde forum rerum venalium sive nundinæ cum peregrinatione ortum ceperunt. *ib. p. 132.* HARTKNOCHIVS etiam in *Dusburgio Part. III. c. 27. not. d.*, honorem denominatæ arcis *Brunsburgæ Brunoni Episcopo Olomucensi* male tribui, melius vero ad martyrem

nostrum quadrare, ex ætate illius cum arcis exstructione comparata demonstravit, atque idem in *Prussia Nova c. 3. §. 6. f. 385.* ostendit. Sic Prussia quoque secundi Apostoli monumentum aliquod intra fines suos custodit. Tantum de Martyribus, quos conversio Prutenorum occupavit. Post Brunonis enim martyrium potentia atque viribus Polonorum re. religionis agi cœpta.

bbbbbbb) Demonstratum id ibimus in sectione sequenti. Hic saltem notamus, lentam illam religionis propagationem, & idolorum haud seriam eradicationem inde quoque ortam, quod Principes Polonorum, licet religionis introductionem prætexerent, magis tamen fœcundam & vicinam regionem cordi haberent. Parcos enim fructus ad tempora usque Cruciferorum hæc produxit conversio.

Pol. 8. II. 3306

ERRATA,

Quæ Lectoris attentionem retardare possunt, sequentia corrigenda erunt.

- p. 14. not. hh. lin. 10. pro *Episcatus* 1. *Episcopatus*.
20. not. oo. col. 2. lin. 26. verbis: *eodem c. cum adde in cunctis*,
23. not. tt. col. 2. lin. 2. 1. *contingit Reges*.
32. lin. 2. pro *illiciet* 1. *elliciet*.
52. not. ccccc. lin. 10. 1. *tantum*.
53. not. dddd. col. 2. lin. 20. 1. *reperitur*.
84. lin. 1. post: *ubi*, inferendæ literæ, notam indicantes *errrrr*)

